

**T.C.
MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

**III. BOHEMUND DÖNEMİ
ANTAKYA HAÇLI PRİNKEPSLİĞİ
(1161-1201)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Rahime KIYILI**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Selim KAYA**

Hatay-2011

Onay Sayfası

ONAY

Rahime KIYILI tarafından hazırlanan “**III. BOHEMUND DÖNEMİ ANTAKYA HAÇLI PRİNKEPSLİĞİ (1161-1201)**” adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği ile **TARİH ANA BİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

30/ 09 /2011

Jüri Üyeleri	İmza
Doç. Dr. İlyas GÖKHAN (Başkan)	
Doç. Dr. Ahmet GÜNDÜZ (Üye)	
Yrd. Doç. Dr. Selim KAYA (Üye Tez Danışmanı)	

Rahime KIYILI tarafından hazırlanan “**III. Bohemund Dönemi Antakya Haçlı Prinkepsliği (1161-1201)**” adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunana jüri üyelerince kabul edildiğini onaylarım.

Doç. Dr. Yakup BULUT
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

XI. yüzyılın sonunda başlayarak XIII. yüzyıl sonuna kadar devam eden Hıristiyan milletlerin Doğu'ya hâkim olma mücadelesi de diyebileceğimiz Haçlı Seferlerinin, Batı toplumlarının yanında Anadolu ve Suriye-Filistin bölgesindeki Türk İslâm devletleri tarihi için de büyük önemi vardır. 1096 yılında başlayan I. Haçlı Seferi Urfa, Antakya, Kudüs ve Trablus'da, III. Haçlı Seferi ise Akka'da ve Kıbrıs'ta birer Haçlı devletinin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Kurulan bu devletler içerisinde hem coğrafi konumu hem siyasî yapısı hem de bölgedeki diğer milletler (Arap, Bizans, Ermeni) ve Haçlı devletleri ile ilişkileri açısından önemli bir yere sahip olmasına rağmen Antakya Haçlı Prinkepsliği ile ilgili çalışmalar yetersizdir.

XII. Yüzyılın ikinci yarısında güney Anadolu ve kuzey Suriye bölgesinde etkin bir rol oynayan Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin 1161-1201 yıllarını diğer bir ifade ile III. Bohemund dönemini araştırma konusu olarak seçtik. Bu dönem ile ilgili Türkçe müstakil bir çalışmanın bulunmaması da bizim bu konuyu seçmemizde etkili oldu. Doğu'daki Haçlı hâkimiyetinin çözülmeye başladığı bu dönemde III.Bohemund idaresindeki Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin diğer Haçlı devletleri ve bölgedeki Türk-İslam devletlerinin yanında Kilikya Ermenileri ile münasebetlerini siyasî ve askerî açıdan ortaya koymaya gayret ettik.

Tezimizi hazırlarken imkânlar elverdiğince temel kaynaklara ulaşmaya çalıştık. Tezimizde adı geçen Batılı tarihi şahısların ve yazarların isimlerinin, mensubu oldukları milletlere göre yazımını tercih ettik. Türk ve Müslüman adlarını ise bugünkü telaffuzumuza uygun olarak ifade ettik. Ayrıca metin içerisinde geçen ve açıklama gereği duyduğumuz terimleri dipnot olarak verdik. Çalışmamız sırasında karşılaştığımız en büyük güçlük bazı yer isimlerinin günümüzde neresi olduğunu tespit etmek oldu. Biz de tezimizde, günümüzde geçmeyen yer isimlerinden bulabildiklerimizi, ismin ilk geçtiği yerde dipnot olarak verdik. Ancak tespit edemediğimiz yer isimlerini tahminî olarak bilsek de bir kesinliği olmadığı için bu yerleri belirtmeyi uygun bulmadık. Steven Runciman'ın *Haçlı Seferleri Tarihi* kitabında vermiş olduğu haritayı temel alarak III. Bohemund döneminde Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin tahmini sınırlarını belirten haritalar hazırladık.

Tezimizin giriş bölümünde Antakya'nın kuruluşundan III. Bohemund'un prinkeps oluşuna kadar şehrin ve Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin tarihini kısaca verdik. Birinci bölümde III. Bohemund'un ailesi ve kimliği, prinkeps oluşu ve prinkepsliğinin ilk yıllarında yaşanan gelişmeleri inceledik. İkinci bölümde III.Bohemund'un 1166-1181, üçüncü bölümde 1181-1188 yılları arasındaki faaliyetleri üzerinde durduk. Dördüncü bölümde III Bohemund'un III. Haçlı Seferi sırasındaki faaliyetlerini, beşinci bölümde ise III. Bohemund'un II. Leon ile mücadelesini ve hâkimiyetinin son yıllarını ortaya koyduk. Altıncı bölümde ise III.Bohemund döneminde Antakya Haçlı Prinkepsliği'nde yönetim anlayışı, idarî yapılanma, iktisadî ve ticarî faaliyetler, sosyal ve kültürel hayat, imar faaliyetleri ile Hospitalier ve Templier tarikatlarının Antakya'daki faaliyetlerini ele aldık.

Bu çalışma boyunca konunun seçimi, rehberliği, kaynakların temini, ayrıca Arapçadan yapılan tercümelerde yardımlarından dolayı çok değerli danışman hocam, Sayın Yrd. Doç. Dr. Selim KAYA'ya şükranlarımı sunarım. Lisans ve yüksek lisans eğitimini almamda emeği geçen MKÜ Tarih Bölümü'ndeki hocalarıma, Doç Dr. Ahmet GÜNDÜZ'e, Yrd. Doç. Dr. Gürhan Bahadır'a, yüksek lisans eğitimim sırasında bana sunduğu imkânlardan dolayı Kırıkhan MYO Müdürü Yrd. Doç. Dr. Oğuz KILIÇOĞLU'na ve İsmet BOZOĞLAN'a teşekkür ederim. Ayrıca III.Bohemund dönemi Antakya Haçlı Prinkepsliği haritalarını hazırlamamda yardımcı olan arkadaşım Hakan VELİOĞLU'na, Antakya Patriği Aimery'nin İngiltere Kralı II. Henry'e yazdığı mektup ve II. Henry'nin cevabî mektubunu Türkçeye çeviren İrem ÜNAL'a, alan gezisi ve fotoğraflar konusunda yardım eden Mehmet Fatih GÖDEN ve Müzeyyen ARSLAN ile bu çalışmayı yaparken maddi-manevi desteğini esirgemeyen aileme ve arkadaşlarıma da teşekkürlerimi sunmayı zevkli bir görev sayarım.

III. BOHEMUND DÖNEMİ ANTAKYA HAÇLI PRİNKEPSLİĞİ (1161-1201)

Rahime KIYILI

Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2011

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Selim KAYA

ÖZET

Antakya Haçlı Prinkepsliği, Türk ve dünya tarihini siyasi, sosyal ve ekonomik açıdan etkileyen Birinci Haçlı Seferi sırasında Doğu'da kurulan Haçlı devletlerinden biridir. Prinkepslik diğer Haçlı devletleri gibi bölgedeki Müslüman Türk ve Arap unsurlar ile mücadele halinde varlığını devam ettirmeye çalışmıştır. Antakya Haçlı Prinkepsliği'nde III. Bohemund dönemi, özellikle Nureddin Zengî, Selahaddin Eyyûbî gibi Müslüman hükümdarlar ve Kilikya Ermeni hâkimi II. Leon ile yapılan mücadeleler açısından bölge tarihi için önemlidir.

III. Bohemund'un prinkepsliğinin ilk yıllarında, Nureddin Zengî karşısında aldığı yenilgi devletin eski gücünü kaybetmesine sebep oldu. III. Bohemund, I.Manuel Komnenos ile akrabalık kurdu. Bu akrabalık sayesinde prinkepsliği Nureddin'in hücumlarından koruyabildi. 1187 yılında Selahaddin Eyyûbî, Kudüs'ü Haçlıların elinden aldı. Selahaddin, bundan sonra Antakya Haçlı Prinkepsliği'ne bir sefer düzenledi. Bu sefer ile prinkepsliğin sahip olduğu şehirlerin ve kalelerin çoğunluğunu ele geçirdi. III. Bohemund, Selahaddin Eyyûbî ile mücadele etmeye cesaret edemedi. Üçüncü Haçlı Seferi sonunda III. Bohemund, Selahaddin Eyyûbî'nin yanına giderek ona bağlılığını bildirdi. III. Bohemund hâkimiyetinin son yıllarında ise II. Leon ile mücadele etti.

ANAHTAR KELİMELER

III. Bohemund, Antakya, Prinkeps, Haçlı, Selahaddin Eyyûbî

**THE CRUSADE PRINCIPALITY OF ANTIOCH THE PERIOD OF
BOHEMUND III (1161-1201)**

Rahime KIYILI

Master's Thesis, History Administration Department, 2011

Supervisor: Assist. Prof. Selim KAYA

ABSTRACT

The Crusade Principality of Antioch is one of the countries founded during Crusade I. that affected the world and Turkish history in political, social and economical terms. The Principality, like the other Crusade governments in the region, strived to endure between Muslims, Turkish and Arabian groups. In the Crusade Principality of Antioch, the period of Bohemund III is important for the history in terms of the battles especially against the Muslim leaders Nuraddin Zengi, Saladin Ayyubi and the Armenian king of Cilicia Leon II.

In the early years of principality of Bohemund III, the defeat against Nuraddin Zengi caused loss of strength in the government. He made relation with Manuel I. Thanks to this relation, the principality was saved from Nureddin's attacks. In 1187 Saladin Ayyubi, took Jerusalem from the Crusaders. After that, Saladin Ayyubi made a military expedition to The Crusade Principality of Antioch. This time, he got hold the most of the cities and castles belonged to the Principality. Bohemund III couldn't dare to fight with Saladin Ayyubi. At the end of the third Crusade Bohemund III declared his obedience to Saladin Ayyubi. Bohemund III fought with Leon II in the last years of his domination.

KEYWORDS:

Bohemund III, Antioch, Princeps, Crusader, Saladin Ayyubi.

İÇİNDEKİLER**Sayfa**

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET VE ANAHTAR KELİMELEER	III
ABSTRACT AND KEYWORDS	IV
KISALTMALAR	IX
KAYNAKLAR	X

GİRİŞ

1. KURULUŞUNDAN HAÇLI HÂKİMİYETİNE KADAR ANTAKYA’NIN KISA TARİHİ (M. Ö. 300-1098)	1
2. ANTAKYA’NIN HAÇLILAR TARAFINDAN ELE GEÇİRİLMESİ (1098)	3
3. III. BOHEMUND DÖNEMİ ÖNCESİ ANTAKYA HAÇLI PRİNKEPSLİĞİ (1098-1161)	8

BİRİNCİ BÖLÜM**III. BOHEMUND’UN PRİNKEPS OLUŞU VE HÂKİMİYETİNİN İLK
YILLARI (1161-1166)**

1. III. BOHEMUND’UN PATRİK NÂİBLİĞİNDE PRİNKEPSLİĞİNİN ÖNCESİ VE SONRASI	15
1.1 III. Bohemund’un Hayatı	15
1.2 III. Bohemund’un Patrik Aimery Nâibliğinde Antakya Haçlı Prinkepsi Olması.....	16
1.3 Constance’ın Antakya Üzerinde Hâkimiyetini Tekrar Güçlendirmesi.....	18
1.4 Kudüs Kralı III. Baudouin’in Ölümü	22
1.5 III. Bohemund’un Tek Yönetici Olarak Antakya Prinkepsi Olması	22
2. III. BOHEMUND’UN PRİNKEPSLİĞİNİN İLK YILLARI	24
2.1 Nureddin Mahmud Zengî’nin Trablus Kontluğu’na Saldırısı Sırasında III. Bohemund.....	24
2.2 Nureddin Mahmud Zengî’nin Harim’i Zaptı ve III. Bohemund’un Nureddin’e Esir Düşmesi.....	25
2.3 III. Bohemund’un Esarettten Kurtulması	29

İKİNCİ BÖLÜM

III. BOHEMUND'UN 1166-1181 YILLARI ARASINDAKİ FAALİYETLERİ

1. III. BOHEMUND İLE ANDRONİKOS KOMNENOS ARASINDA YAŞANAN GERGİNLİK	32
2. NUREDDİN MAHMUD ZENGİ VE KUDÜS KRALI AMAURY ARASINDAKİ MÜCADELENİN ANTAKYA PRİNKEPSLİĞİ'NE ETKİSİ.....	34
3. 1170 YILI DEPREMİ VE III. BOHEMUND'UN BİZANS İMPARATORUNUN ETKİSİNDEN KURTULMASI	36
4. III. BOHEMUND'UN ERMENİ PRENSİ MLEH İLE MÜCADELESİ.....	37
5. NUREDDİN MAHMUD ZENGİ'NİN ANTAKYA ÜZERİNE DÜZENLEDİĞİ SEFER	38
6. III. BOHEMUND'UN KUDÜS KRALI AMAURY İLE BİRLİKTE BANYAS'I KUŞATMASI.....	39
7. III. BOHEMUND'UN HARİM SEFERİ.....	40
8. III. BOHEMUND'UN ŞEYZER BASKINI.....	43
9. III. BOHEMUND'UN İZZEDDİN MESUT İLE YAPTIĞI BARIŞ.....	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. BOHEMUND'UN 1181-1188 YILLARI ARASINDAKİ FAALİYETLERİ

1. III. BOHEMUND'UN THEODORA'DAN BOŞANARAK SİBYLLE İLE EVLENMESİ.....	46
2. III. BOHEMUND'UN III. RUPEN İLE İLİŞKİLERİ.....	47
3. III. BOHEMUND'UN SELAHADDİN EYYÛBÎ İE YAPTIĞI BARIŞ.....	48
4. III. BOHEMUND'UN KİLİKYA'YI ELE GEÇİRME GİRİŞİMİ.....	51
5. III. BOHEMUND'UN ANTAKYA TOPRAKLARINDA YAĞMA YAPAN TÜRKMENLERE KARŞI KAZANDIĞI BAŞARI	52
6. HITTİN SAVAŞI ÖNCESİ HAÇLI KONTLARI ARASINDA YAŞANAN ANLAŞMAZLIK VE BAZI HAÇLI KONTLARININ III. BOHEMUND'A İLTİHAK ETMESİ	53
7. III. BOHEMUND VE HITTİN SAVAŞI	55

8. TRABLUS HAÇLI KONTLUĞU'NUN ANTAKYA HAÇLI PRİNKEPSLİĞİ'NE BAĞLANMASI	59
9. SELAHADDİN EYYÛBÎ'NİN ANTAKYA HAÇLI PRİNKEPSLİĞİ'NE DÜZENLEDİĞİ SEFER	60
9.1. Cebele'nin Fethi (15 Temmuz 1188)	61
9.2. Lazikiye'nin Fethi (21 Temmuz 1188)	62
9.3. Sahyun Kalesi'nin Fethi (29 Temmuz 1188)	63
9.4. Bakas Kalesi (2 Ağustos 1188) ve Şağr Kalesi'nin Fethi (11 Ağustos 1188)	64
9.5. Serminiyye'nin Fethi (19 Ağustos 1188)	65
9.6. Berzûye'nin Fethi (23 Ağustos 1188)	65
9.7. Darbsâk Kalesi'nin Fethi (13 Eylül 1188)	66
9.8. Bagras Kalesi'nin Fethi (26 Eylül 1188)	67
9.9. III. Bohemund ile Selahaddin Eyyûbî Arasında Yapılan Barış	68

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

III. BOHEMUND'UN 1189-1201 YILLARI ARASINDAKİ FAALİYETLERİ

1. III. BOHEMUND'UN III. HAÇLI SEFERİ SIRASINDAKİ FAALİYETLERİ (1189-1192)	69
1.1. III. HAÇLI SEFERİ SIRASINDA III. BOHEMUND	69
1.1.1. Frederich Barbarossa'nın Haçlı Seferi Sırasında III. Bohemund	73
1.1.2. Arslan Yürekli Richard ve Philippe Auguste'un Seferinde III. Bohemund	77
1.1.3. III. Bohemund'un III. Haçlı Seferi'nden Sonra Selahaddin Eyyûbî'ye Bağlılık Yemini Etmesi	81
2. III. BOHEMUND'UN II. LEON İLE MÜCADELESİ VE III. BOHEMUND'UN PRİNKEPSLİĞİNİN SON YILLARI (1193-1201)	83
2.1. III. BOHEMUND'UN II. LEON'A ESİR DÜŞMESİ	83
2.2. ALMAN HAÇLI SEFERİ'NDE III. BOHEMUND (1197)	88
2.3. III. BOHEMUND'UN II. LEON İLE ANTAKYA'DA HÂKİMİYET MÜCADELESİ	90
2.4. III. BOHEMUND'UN ÖLÜMÜ VE ŞAHSİYETİ	92

BEŞİNCİ BÖLÜM**III. BOHEMUND DÖNEMİNDE ANTAKYA HAÇLI PRİNKEPSLİĞİ'NDE
İDARİ, İKTİSADİ, SOSYAL VE KÜLTÜREL HAYAT**

1. YÖNETİM ANLAYIŞI VE İDARİ YAPILANMA	95
2. İKTİSADİ FAALİYETLER	98
3. SOSYAL VE KÜLTÜREL HAYAT	101
3.1. Halk	101
3.2. Kilise	102
4. HOSPİTALİER VE TEMPLİER TARİKATLARI'NIN ANTAKYA'DAKİ FAALİYETLERİ	104
5. İMÂR FAALİYETLERİ	106
SONUÇ	107
KAYNAKÇA	109
EKLER	116

KISALTMALAR

AÜDTCF	: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
haz.	: Hazırlayan
İA.	: İslâm Ansiklopedisi
İng.	: İngilizce.
İSAR	: İslâm Tarih, Sanat ve Kültürü Araştırma Vakfı.
JRAS	: The Journal of the Royal Asiatic Society
M. Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra.
nşr.	: Neşir, neşreden.
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TDVİA.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.
TTK	: Türk Tarih Kurumu
t.y.	: Tarihi Yok.
UHSS	: Uluslar arası Haçlı Seferleri Sempozyumu
USES	: Uluslar arası Selahaddin Eyyûbi Sempozyumu
yay.	: Yayını, yayınlayan

KAYNAKLAR

1. Lâtin Kaynakları

Willermus Tyrensis: Kudüs kralı I. Amaury (1163-1174) ve IV. Baudouin döneminde Sûr başpiskoposluğu yapmış olan Willermus'un (İngiliz literatüründe William of Tyr, Fransız literatüründe Guillaume de Tyr) yazdığı ve "*Historia Rerum in Partibus Transmarinis Gestarum*" adını verdiği eser 23 kitaptan oluşmaktadır. 1095 yılından 1184 yılına kadar meydana gelen olayları ihtiva eden bu eserin 1127 yılına kadarki kısmı Albertus Aquensis ve Fulcherius Carnotensis'e dayanmaktadır.

Biz çalışmamızda bu eserin E. A. Babcock ve A. C. Krey tarafından "*A History of Deeds Done Beyond The Sea*" adıyla İngilizce tercümesinin II. cildinden ve E. Ayan tarafından "*Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği (1143-1163)*" adıyla XVI., XVII. ve XVIII. kitaplarının Türkçeye çevrilmiş olan kısmından yararlandık. Willermus'un eseri çalışmamızda 1184 yılına kadar ki olaylar ile ilgili önemli bilgiler içermektedir. III. Bohemund'un Antakya Haçlı Prinkepsi olması esnasında annesi Constance ile hâkimiyet konusunda verdiği mücadele ve Antakya'da yaşanan huzursuzluklar, III. Bohemund'un Bizans imparatoru ile akrabalığı, Nureddin Zengî'nin Harim'i zaptı ve III. Bohemund'un Nureddin Zengî tarafından esir edilmesi, III. Bohemund'un Harim Seferi gibi konularda bize önemli bilgiler vermektedir.

Bernard Le Trésorier: XIII. Yüzyılın ortalarında Bernard Le Trésorier tarafından Balian de I'belin'in hizmetinde çalışan Ernoul adında bir kişiye atıfla bir eser yazılmıştır. Ernoul Croniği olarak tanınan bu eser Willermus Tyrensis'in kroniğini 1229 yılına kadar uzatan bir zeyldir. Eser, "*Cronique D'Ernoul*" adıyla M. L. De Mas Latrie tarafından 1871 yılında Fransızca neşredilmiştir. Çalışmamızda bu neşirden 1184'den sonrasındaki olayları anlatılırken, özellikle Hittîn Savaşı öncesi Haçlı reislerinin III. Bohemund'a iltihak etmesi ve III. Bohemund'un II.Leon'a esir düşmesi gibi konularda yararlandık. Willermus Tyrensis'in kroniğine yazılmış başka zeyller de mevcuttur. Ancak biz bu zeyllere ulaşamadık.

Ansbert: III. Haçlı Seferi'nin en önemli kaynağıdır. Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'nda imparatorluk kaleminde çalışan biri olan Ansbert, III. Haçlı Seferine Frederich'in ordusunda katılmış ve Almanların Haçlı seferini kaleme almıştır. A. Chroust tarafından "*Quellen zur Geschichte des Kreuzzuges Kaiser Friedrichs*" adıyla yapılan neşri, çalışmamızda III. Haçlı Seferinde Frederich Barbarossa'nın Anadolu'ya gelişi ve burada Bizans ve Türklere karşı verdiği mücadele anlatılırken kullanılmıştır.

Roger de Hovedan: III. Haçlı Seferi'ne İngiltere Kralı I. Richard'ın yanında katılan tarihçi Roger de Hovedan'ın eseri 732-1201 yıllarını kapsar. Bu eser Henry T. Riley tarafından "*The Annals of Roger de Hovedan*" adıyla iki cilt halinde Latineden İngilizceye çevrilmiştir. Eserin birinci cildi 732-1181 yılları arası, ikinci cildi ise 1181-1201 yılları arası meydana gelen olayları içermektedir. III. Haçlı Seferi öncesi Batı'nın durumu ve özellikle Selahaddin Eyyûbî tehlikesine karşı Doğu'daki Haçlıların Batı'daki krallara ve Papalığa gönderdiği mektupları kaydetmesi sebebiyle oldukça önemli bir kaynaktır. Biz çalışmamızda bu İngilizce tercümenin ikinci cildinden, III. Haçlı Seferi ile ilgili bilgilerden yararlandık. Özellikle Hittîn Savaşı'ndan sonra Selahaddin Eyyûbî tehlikesine karşı Antakya Patriği Aimery'nin İngiltere Kralı II. Henry'ye yazdığı mektubu ve II. Henry'nin de Antakya'ya gönderdiği cevabi mektubu ve diğer olayları detaylıca ortaya koyan bu eser çalışmamızda kullandığımız önemli kaynaklardan bir tanesidir.

2. İslâm Kaynakları

İbnü'l-Esîr: Ortaçağ İslâm dünyasının en büyük tarihçilerinden biri kabul edilen İbnü'l-Esîr, 1160 yılında Cezîret-i İbn Ömer'de doğmuştur. Daha sonra ailesiyle Musul'a giderek atabeylerin hizmetine girmiş ve 1233 yılında ölmüştür. On iki ciltlik "*el-Kâmil fi't-Târih*" adlı muazzam eserinde dönemimizle ilgili çok önemli bilgiler mevcuttur. Rivayetleri değerlendirirken ihtiyatlı davranması, tahlil ve tenkit süzgecinden geçirmesiyle tanınan İbnü'l-Esîr, Kudüs'ün fethinden sonra Dımaşk'ta Selahaddin Eyyûbî ile görüşmüş, Hittîn Savaşı'nın yapıldığı alanı gezmiş ve Selahaddin'in Antakya Prinkepliği üzerine düzenlediği sefere Musul askerlerinin yanında tarihçi olarak katılmıştır. Dolayısıyla bu sefer ile ilgili bilgileri bizzat görgü tanığı olarak bize aktarmaktadır. Bunun yanında çalışmamızın başından sonuna

kadar birçok olay ile ilgili bilgileri aktarırken İbnü'l-Esîr'in nakillerinden faydalandık. Abdülkerim Özeydin tarafından yapılan Türkçe tercümeden yararlandık.

İbn Kesîr: 1300 yılında Busrâ'da doğmuş olan İbn Kesîr, tarihçi ve muhaddis olarak tanınmaktadır. “*el-Bidâye ve'n-Nihâye*” adlı eserinden diğer kaynakların verdiği bilgileri teyit etmek bakımından faydalandık. Biz çalışmamızda bu eserin Mehmet Keskin tarafından “*Büyük İslam Tarihi*” adıyla yayımlanmış olan Türkçe tercümesinden özellikle III. Bohemund'un 1177 yılında Flandre Kontu Philippe ile düzenlemiş olduğu Harim Seferi ve Hittîn Savaşı gibi konuları anlatırken yararlandık.

İbn Şeddâd: 1145 yılında Musul'da doğmuş olan Bahaeddin İbn Şeddâd, Selahaddin Eyyûbî'nin hizmetine girmiş ve onunla birlikte savaşlara katılmıştır. İbn Şeddâd'ın “*en-Nevâdirü's-Sultaniyye ve'l-Mehâsini'l-Yusufiyye*” adlı eseri çalışmamızda yararlandığımız önemli eserlerden bir tanesidir. İbn Şeddâd Selahaddin Eyyûbî'nin Antakya Prinkepsliği topraklarına yaptığı sefere bizzat katılmış tarihçilerden biridir. Bu seferleri yazarken kullandığımız başlıca kaynaklardandır.

İbn Vâsıl: 1207 yılında Hama'da doğan ve 1298 yılında ölmüş olan İbn Vâsıl'ın “*Müferricü'l Kürûb fî Ahbâri Benî Eyyûb*” adlı eseri Cemaleddin Şeyyâl tarafından üç cilt halinde neşredilmiştir. Biz çalışmamızda bu Arapça neşirden özellikle III. Bohemund'un Nureddin Zengî'ye esir düşmesini anlatırken yararlandık.

Ebû Şâme: 1203 yılında dünyaya gelen Ebû Şâme el-Makdisî'nin en önemli eseri olan “*Kitâbü'r-Ravzateyn fî Ahbâri'd-devleteyn en-Nurîyye ve's-Salâhiyye*” Muhammed Hilmi tarafından iki cilt halinde neşredilmiştir. Biz çalışmamızda Arapça olarak hazırlanmış olan bu neşirden III. Bohemund'un Nureddin Zengî'ye esir düşmesi ve esaretten kurtulmasını anlatırken yararlandık.

3. Ermeni Kaynakları

Simbat: 1208-1275 yılları arasında Kilikya'da yaşamıştır. Kilikya Ermeni Krallığına 1219'da II. Leon'un ölümünden sonra nâiblik yapmış olan Babaron Senyuru Konstantin'in oğludur. 10 yaşından itibaren krallık sarayında yaşamış olan

Simbat'ın eseri 691-1271 yıllarını kapsamaktadır. Simbat, eserinin 1152 yılına kadarki kısmını Urfalı Mateos'un *Vekâyinâmesi*'nden özet olarak yazmıştır. 1152-1271 yılları arası ise kendi çalışmasıdır. Biz çalışmamızda "*Başkumandan Simbat Vekâyinâmesi (951-1334)*" adıyla H. D. Andreasyan tarafından yapılan Türkçe çevirisinden III. Bohemund'un II. Leon ile mücadelesinden bahsederken yararlandık.

Urfalı Vahram: Bir rahip olan Urfalı Vahram aynı zamanda Ermeni kralı II.Leon'un divan kâtipliğini yapmıştır. "*Vekâyinâme*" adlı eseri H. D. Andreasyan tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Biz çalışmamızda bu Türkçe çeviriden özellikle III.Bohemund'un Kilikya'yı ele geçirme girişimini ve Antakya topraklarında yağma yapan Türkmenlere karşı kazandığı başarıyı yazarken yararlandık.

Hetum: Lambronlular ailesine mensup olan Grigos Senyörü Hetum mareşallik rütbesine kadar yükselmiştir. "*Vekâyinâme*" adlı eseri 1076-1307 yılları arasındaki dönemi kapsar. Çalışmamızda bu eserin H. D. Andreasyan tarafından yapılan Türkçe tercümesini III. Bohemund'un II. Leon ile mücadelesinden bahsederken kullandık.

4. Süryanî Kaynakları

Süryanî Mikhail: 1166-1199 yılları arasında Antakya'da Yakubî patriği olarak görev yapmış olan Süryanî Mikhail'in 1200 yılında öldüğü bilinmektedir. Müellifin eseri "*Chronique de Michele Syrien, Patriarche Jacobite d'Antioche (1166-1199)*" adıyla Fransızca neşir ve tercüme edilmiştir. Bu Fransızca tercüme H. D. Andreasyan tarafından Türkçeye "*Süryanî Keşiş Mikhail'in Vekayinâmesi*" adıyla çevrilmiştir. Biz çalışmamızda müellifin incelediğimiz dönem ile ilgili önemli bilgiler içeren bu eserin Türkçe tercümesinden özellikle 1170 yılı depremi ve III.Bohemund'un Bizans İmparatorunun etkisinden kurtulmasını, III. Bohemund'un Harim Seferi'ni yine III. Bohemund'un Sibylle ile evliliği esnasında Antakya'da yaşanan olayları ve III. Bohemund'un II. Leon'a esir düşmesi gibi olayları aktarıırken yararlandık.

İbnü'l-İbrî: İbnü'l-İbrî Ebûl-Ferec (Bar Hebraeus)'in 1286 yılında öldüğü bilinmektedir. Malatyalı olan İbnü'l-İbrî eserini yazarken değişik kaynaklardan

istifade etmiştir. Eseri “*The Cronografy of Gregory Abu'l-Faraj*” adıyla Süryaniceden İngilizceye E. A. Wallis Budge tarafından çevrilmiştir. Ö. R. Doğrul tarafından “*Gregory Abû'l-Farac (Bar Hebraeus) Abû'l-Farac Tarihi*” adıyla da İngilizceden Türkçeye çevrilmiştir. Biz çalışmamızda bu Türkçe tercümeden yararlandık. Bu eser, birçok olayı yazarken ayrıca diğer kaynaklarda verilen bilgilerin teyidi ve özellikle III. Bohemund’un İzzeddin Mesud ile yaptığı barışı ortaya koyarken, çalışmamızda kullandığımız önemli kaynaklardan bir tanesidir.

Anonim Süryanî Vekâinâmesi: 1203-1204 yılları arasında yazıldığı tahmin edilen ve müellifi bilinmeyen eserin A.S Trinton tarafından İngilizceye çevirisinden III. Bohemund’un esir edildiği Nureddin Zengî’nin Harim Seferi’ni anlatırken yararlandık.

5. Bizans Kaynakları

Ioannes Kinnamos: Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos hizmetinde imparatorluk sekreteri olarak görev yapmış olan Kinnamos, 1143 yılında dünyaya gelmiştir. “*Historia*” adlı eseri 1118-1176 yıllarını içine almaktadır. Özellikle I.Manuel Komnenos dönemini ayrıntılı bir şekilde vermiştir. Biz eserin Işın Demirkent tarafından “*Ioannes Kinnamos’un Historia’sı (1118-1176)*” adıyla Türkçe tercümesinden yararlandık. Bu eser, Bizans İmparatoru’nun III. Bohemund ile akrabalığı ve Constance’ın Antakya hâkimiyetini güçlendirmesi ve III. Bohemund ile Bizans’ın Kilikya valisi Andronikos Komnenos arasında geçen olayları aktarması bakımından çalışmamızda kullandığımız önemli eserlerden bir tanesidir.

Niketas Khoniates: 1150’li yıllarda Denizli yakınlarındaki Khonai şehrinde dünyaya gelmiş olan Niketas 1185-1205 yılları arasında Bizans sarayında önemli görevlerde çalışmıştır. 21 kitaptan oluşan “*Historia*” adlı eseri 1118-1206 yılları arasını kapsar. Biz çalışmamızda bu eserin Fikret Işıltan tarafından “*Niketas Khoniates, Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri*” ve Işın Demirkent tarafından “*Niketas Khoniates’in Historia’sı (1180-1195) Komnenos Hanedanı’nın Sonu ve II Isaakios Angelos Devri*” adıyla hazırlanan Türkçe tercümelerinden yararlandık. Bu eser, Bizans İmparatoru’nun III. Bohemund ile akrabalığı ve Constance’ın Antakya hâkimiyetini güçlendirmesi, III. Bohemund ile Bizans’ın Kilikya valisi Andronikos

Kommenos arasında yaşanan gerginliği ve III. Haçlı Seferi sırasında Alman İmparatoru Frederich Barbarossa'nın Doğuya düzenlediği seferi yazarken faydalandığımız önemli kaynaklardandır.

GİRİŞ

1. KURULUŞUNDAN HAÇLI HÂKİMİYETİNE KADAR ANTAKYA'NIN KISA TARİHİ (M.Ö. 300–1098)

Antakya (Antioch), M.Ö. 300 yılında I. Selevkos Niketor tarafından kuruldu (Bahadır, 2010: 23-25). Bundan sonra kısa zamanda gelişip bir ticaret merkezi haline geldi. Su kanalları açılarak Daphne (Harbiye) çağlayanlarından şehre su getirildi. M.Ö. 195’de başlayan olimpiyat oyunları ile “Olimpiyatlar Şehri” olarak ün kazandı. Bu faaliyetler şehirde M.S. VI. yüzyıla kadar sürdü. M.Ö. 64’te Roma hâkimiyetine giren Antakya, Roma İmparatorluğu’na bağlı özerk yönetim yapısıyla Suriye eyaletinin başkenti oldu. M.S. I. yüzyılın ilk yarısında Hıristiyanlık, Kudüs dışında ilk defa Antakya’da yayılma imkânı buldu ve Hz. İsa’ya inananlara ilk defa Antakya’da “Hıristiyan” adı verildi. Çok sağlam surlarla çevrili olan Antakya, Roma döneminde imparatorluğun üçüncü büyük şehri olma özelliğine sahiptir. Roma İmparatorluğu’nun ikiye ayrılmasından sonra ise Doğu Roma (Bizans) sınırları içinde kaldı (Tekin, 1994: 7-10; 2001: 12-23; Sahillioğlu, 1991: 228).

Bizans döneminde de önemli bir merkez olma özelliğini koruyan şehir, 540 yılında Perslerin istilasına uğradı ve yağmalandı. 611 ile 628 yılları arasında İran hâkimiyetinde kalmış olan Antakya bu tarihten sonra tekrar Bizans sınırlarına dâhil oldu. İslâm fütuhatının başlamasından sonra Hz. Ömer döneminde, 636 yılında Ebu Ubeyde bin Cerrah tarafından fethedildi. Böylelikle şehirde Bizans hâkimiyeti de son buldu. (İbnü’l-Esîr, 1987: II, 454-456; Bahadır: 74-77).

Antakya, Abbâsîlerin zayıflaması sonrası 877’de Tolunoğulları’nın, ardından İhşidîlerin, 944’de ise Hamdanoğulları’nın egemenliğine girdi. İmparator II.Nikephoros Phokas (963–969) döneminde 28 Ekim 968 tarihinde ise tekrar Bizans idaresine geçti (Orstrogorsky, 1999: 269; Demirkent, 1992: 237; Bahadır: 194; Tekin, 1994: 13-14; 2001: 13-14).

Antakya’da Bizans hâkimiyeti devam ederken Anadolu Selçuklu Sultanı Süleymanşah, 1083 yılında Kilikya bölgesine sefer düzenledi. 1084 yılında Antakya’yı yönetmekte olan Ermeni Philaretos Brachamios, İsmail adlı Türk asıllı

olması muhtemel Müslüman birini yerine bırakarak Süleymanşah'ın bu ilerlemesine karşı destek bulmak için Antakya'dan Urfa'ya gitti. Antakya halkı Filaretos'un idaresinden hoşnut değildi. Filaretos'un yokluğunda İsmail, Filaretos'un oğlu Barsam ile anlaşarak Süleymanşah'a bir mektup gönderdi ve ondan şehri gelip teslim almasını istedi. Bunun üzerine Süleymanşah 300 süvari ve çok sayıda piyade ile Antakya'ya geldi ve şehri kuşattı. İsmail'in desteğiyle 12 Aralık 1084'de, Antakya surlarının Faris Kapısı'ndan (Haleb kapısı) girerek şehri ele geçirdi. Böylece Antakya, Anadolu Selçuklu Devleti'nin egemenliğine girdi (İbnü'l-Esîr: X, 128-129; Müneccimbaşı, 2001: 5-7; Sevim, 1989: 57-58; Cahen, 2011; 10).

İç kale dışında Antakya'ya hâkim olan Süleymanşah askerlerine, Hıristiyanlara karışılmamasını, Hıristiyan kızlarla evlenilmemesini, halktan bir şey alınmamasını, esirlerin serbest bırakılmasını, ganimetlerin düşük fiyatla da olsa şehirde satılmasını ve evlere girilmemesini emretti. Selçuklu egemenliğine girmesinden sonra Antakya'daki en büyük mabed olan Kasiyun (Mar Cassinus) Kilisesi, içindeki altın gümüş ve değerli eşyaların alınmasından sonra camiye çevrildi ve Süleymanşah'ın da katılımıyla 17 Aralık 1084'de burada Cuma namazı kılındı. Antakya'nın fethinden sonra Sultan Melikşah'a haber gönderen Süleymanşah bu fethi onun adına yaptığını bildirdi. İç kalede direnen Hıristiyan halk ise 12 Ocak 1085'de teslim oldu (İbnü'l-Esîr: X, 128-129; Müneccimbaşı: 7; Mateos, 2000: 161-163; Sevim: 58-59; Özaydın, 2001: 28-29; Sahillioğlu: 230). Süleymanşah Antakya'nın fethinden sonra buraya bağlı olan Bagras¹, Süveydiye², İskenderun, Darbsâk³, Artah⁴, Harim⁵, Tell-Bâşir⁶ ve Gaziantep gibi yerleri ele geçirdi (Sevim: 59).

¹ Belen Geçidi yakınlarında oldukça güçlü surlarla çevrili bir kaledir (Bkz. Umar, 1993: 147). Antakya'ya yakınlığı ve Belen Geçidi'ni güneyden kontrol altında tutabilecek bir yerde olması sebebiyle Antakya'da hâkimiyet tesis edebilmek için önemli bir kaledir.

² M. Ö. 300 yılında Selevkos I. Nikator tarafından kurulmuştur. Bugün Antakya'nın Samandağ kazasıdır (Bahadır: 23). Haçlı döneminde Antakya Haçlı Prinkepsliği'ne bağlı küçük bir liman şehri olma özelliğine sahiptir (Heyd, 2000: 183).

³ Günümüzde Kırıkhan'ın kuzeyinde bulunan bir köydür. Terbizek olarak da anılmaktadır. Darbsâk Kalesi'nin kurulduğu alanda Beyâzıt-ı Bestamî Hazretlerinin türbesi bulunmaktadır (Gökhan, 2005: 208)

⁴ Antakya ve Haleb arasında bir kale ve şehirdir (Özaydın, 1990: 109). Günümüzde Reyhanlı ilçesi Artah yerleşimi üzerine kurulmuştur (Canbolat, 2006: 85-86).

⁵ Harim (Castrum Harenc ya da Harench), Antakya'nın 33 km doğusunda bir kaledir ("Harim", 1987 *İA*, 237)

⁶ Fırat nehrinin batısında, Rumkale'nin kuzeyindedir. Günümüzde Adıyaman'da Samsat yakınlarında tarihi bir yerdir (Geniş bilgi için bkz. Honigmann, 1979:145;Gökhan, 2005: 197).

Antakya, Süleymanşah'ın ölümünden sonra Sultan Melikşah'ın (1072–1092) 1086 yılında Kuzey Suriye seferine çıkması sırasında, Büyük Selçuklu Devleti'nin hâkimiyetine girdi. Antakya, bundan sonra Melikşah tarafından bölgenin idarecisi tayin edilen Haleb Meliki Rıdvan'a bağlı olarak Türkmen beyi Yağısıyan tarafından idare edildi (Mateos: 172; Sevim: 65; Özaydın: 29; Runciman: I, 164-165; Demirkent, 1997: 39-40).

2. ANTAKYA'NIN HAÇLILAR TARAFINDAN ELE GEÇİRİLMESİ (1098)

Türklerin, Malazgirt Savaşı'ndan (1071) sonra kısa bir süre içerisinde Bizans'ın Anadolu'daki topraklarının önemli bir kısmına sahip olması ile Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos (1081-1118), Papa II. Urbanus'dan yardım istedi. Papa II. Urbanus (1088-1099), Türklerin bu süre zarfında Kudüs'ü de ele geçirmesi ile Hıristiyanlık için kutsal sayılan bu yerlerin tekrar Hıristiyanların eline geçmesini sağlamak için harekete geçti ve böylece Avrupa'da Haçlı düşüncesi ortaya çıktı (Demirkent: 9; Dokdemir, 1998:1).

İbnü'l-Esîr'in verdiği bilgiye göre (X, 227-230), Şii Fatımîler, Selçukluların hâkimiyet alanını Gazze'ye kadar genişletmiş olması ve Mısır ile aralarında hiçbir gücün kalmaması, ayrıca Melik Atsız'ın Mısır'ı kuşatma teşebbüsü gibi sebeplerden dolayı Avrupa'ya haber gönderip Suriye'yi ele geçirmelerini teklif etmişti. Ancak İbnü'l-Esîr bu kaydı düşerken bunun gerçek olup olmadığını kendisinin de bilmediğini, bu bilginin sadece bir rivayet olduğunu da dile getirmiştir. Filhakika eğer Haçlılar, Suriye'yi ele geçirir ise Fatımîler ile Selçuklular arasına onların girmesi demek Selçuklu akınlarından Fatımîlerin kurtulması demek olduğu için bu çağrının yapılmış olma ihtimali yüksektir.

Fatımîlerin Avrupa'dan yardım isteyip istemediği kesin olmamakla birlikte Papa II. Urbanus Bizans'a yardım için Avrupa'da Haçlı ruhunu ortaya çıkarmak adına harekete geçti. Ancak bu yardım pek tabii ki imparator I.Aleksios Komnenos'un istediği gibi bir yardım olmayacaktır. Bundan sonra dünya tarihinde çok önemli bir yere sahip olan Haçlı Seferleri dönemi başlayacaktır. Bu dönem aynı zamanda Batı medeniyetinin Doğu medeniyetine üstünlük kurmaya çalıştığı ve

Doğu'nun zenginliklerini ele geçirerek Avrupa'nın içinde bulunduğu kötü gidişe son verme mücadelesinin yaşandığı bir dönemdir.

Haçlı Seferleri, Papa II. Urbanus'un 18-28 Kasım 1095 tarihinde Clermont Konsili'nde yaptığı çağrı ile başlamıştır. II. Urbanus, bu konsilde Doğu'daki din kardeşlerini Türklerin baskısından kurtarmak için yapılacak bu savaşa katılmanın kutsal bir görev olduğunu anlatmıştır. Bu sefere katılanların aynı zamanda çok büyük bir hac yolculuğuna çıkmış olacaklarını ve ne şekilde olursa olsun bu yolda ölenlerin cennete gideceğini vaad ederek, her sınıftan insanları bu sefere katılmaya çağırmıştır (geniş bilgi için bkz. Fulcherius Carnotensis, 2009: 50 vd.; Demirkent, 1997: 5 vd.).

Asillerin önderliğindeki ordulardan önce Anadolu'ya ilk gelen ordu Keşiş Pierre I'Ermite'in komutasındaki ordu oldu. Keşiş Pierre'in yanında toplananlar 15 Ağustos 1096'yı beklemeden 20 Mayıs'ta Köln'den yola çıktılar. 12 Temmuz'da Sofya'ya varan Pierre'in ordusu buradan bir refakat birliği ile 1 Ağustos 1096'da İstanbul'a ulaştı (Demirkent: 12-15). Bu ordu Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos tarafından 6 Ağustos'ta Anadolu yakasına geçirildi, buradan İzmit Körfezi kıyısından ilerleyerek Yalova yakınlarında günümüzde Hersek'in (Kibotos/Civetot) bulunduğu yere getirilerek karargâhlarını kurdular (Demirkent: 15; Altan, 2001: 571).

Bu Haçlı birlikleri Selçuklular tarafından 21 Ekim'de Drakon Savaşı'nda mağlup edildi, birçoğu öldürüldü, sağ kalanlar dağıldılar (Runciman: I, 102-103). Pierre I'Ermite'in Haçlı birlikleri disiplinden yoksun, yağmacı ve çapulculardan oluşan birliklerdi. Geçtikleri yerleri yağmalamışlar ve güya yardıma geldikleri Doğu'daki din kardeşlerine çok büyük zarar vermişlerdi. Bizans İmparatoru I.Aleksios bu Haçlı birliklerini görünce bunların arkasından gelen asillerin kendisine vassallik yemini etmelerini istedi. Bundan sonra başlayan I. Haçlı Seferi'nde Orta Avrupa'dan hareket eden Haçlı orduları Aralık 1096'da İstanbul'da buluştular (Runciman: I, 110-114; Demirkent: 17-18).

1096 yılının Kasım ayında İstanbul'a gelen ilk Fransız Haçlı birliklerinin reisi Hugue de Vermandois oldu. İmparatorun isteğine uyan Hugue vassallik yemini etti. 23 Aralık'ta gelen Lorraineli Fransızların reisi Godefroi de Bouillon'da imparator

Aleksios'un zor kullanması ile yemin etmeye razı oldu. Daha sonra Bohemund'un kumandasındaki Güney İtalya Normanları, arkasından da Raymond de Saint Gilles'in idaresindeki Güney Fransızlarından oluşan Haçlı birlikleri İstanbul'a geldiler. Raymond'un yanında Papanın elçisi sıfatıyla Le Puy Piskoposu Adhemar da bulunuyordu. Aynı tarihlerde Flandre kontu Robert, yine Kuzey Fransızlarından oluşan orduların reisleri Robert de la Normandie ve Etienne de Blois İstanbul'a ulaştı. Kral Aleksios bu reislerden de vassallık yemini alarak orduların Anadolu'ya geçmesini sağladı (Fulcherius Carnotensis: 63-65; Demirkent; 21-23).

Haçlı orduları Anadolu'ya geçtikten sonra 1097 yılında 18 Haziranı 19 Hazirana bağlayan gece Anadolu Selçuklu Devleti'nin başkenti İznik'in Bizans egemenliğine girmesini sağladılar (Demirkent, 1996: 28). 1 Temmuz 1097'de Dorylaion Savaşı'nda I. Kılıçarslan'ı yenilgiye uğratan Haçlılar, Anadolu'daki yürüyüşlerine devam ederek Dorylaion'dan Akşehir'e oradan Konya'ya ve sonra da Ereğli'ye geldiler. Haçlı orduları Ereğli'de iki kola ayrılarak yürüyüşlerine devam ettiler. Ana ordu Ereğli yolunu takip ederek Eylül ayı sonlarında Kayseri'den sonra Yeşilkent (Yalak) Kasabası üzerinden Göksun'a doğru ilerlediler. Burada üç gün konakladıktan sonra Göksun üzerinden çok zor şartlarda Maraş'a vardılar. 15 Ekim'de Maraş'tan hareket ettiler ve Türkoğlu-Nurdağı-İslâhiye-Hassa-Kırıkhan güzergâhından 20 Ekim 1097'de Demirköprü'ye oradan da Antakya'ya vardılar (Fulcherius Carnotensis: 65-72; Anna Komnena: 305-306; Runciman: I, 83-163; Cahen: 210-213; Demirkent, 1997: 29-33; 1998: 1-12; 2002: 651-656; Gökhan ve Kaya, 2008: 69; Holt, 1999: 10-15; 2007: 19-24; Küçüksipahioğlu, 2002: 687).

Doğu'da bağımsız bir devlet kurmak isteyen Godefroi'nın kardeşi Baudouin de Boulogne ve Bohemund'un yeğeni Tankred, Ereğli'de ana ordudan ayrılarak Kilikya'ya indiler. Tankred'in ordusu Ulukışla yolundan Gülek Boğazına oradan da Çukurova'ya indi. Tarsus, Misis ve Adana'yı Türklerin elinden aldı. Boudouin'in ordusu ise Tankred'in ordusundan sayıca fazla idi. Tankred'den daha ağır hareket ediyordu. Baudouin'de Tyana'dan (Niğde) Pozanti'ya oradan da Çukurova'ya indi. Baudouin, Tankred'in ele geçirdiği yerleri teslim aldıktan sonra Urfa'nın Ermeni hâkimi Thoros ile anlaşarak Urfa'ya gitmeye karar verdi (Sümer, 1963: 3-4; Altan: 574)

Buradan sonra Baudouin, Maraş'ta ana ordu ile birleşti. Maraş'ın doğusunda Keysun ve Rabân⁷ kalelerini elinde tutan Goğ Vasil ile anlaşarak Türklerin elinden Tell-Bâşir'i ve Râvendân'ı⁸ aldı (Demirkent, 1990: 14-15). Buradan Urfa'ya gitti ve şehrin hâkimi Ermeni Thoros'u bertaraf ederek 10 Mart 1098'de Urfa'da ilk Haçlı Devleti'ni kurdu (Demirkent, 1990: I, 26; 1997: 73).

Baudouin de Boulogne Urfa'yı ele geçirdiği sırada diğer Haçlı kuvvetleri de Antakya'yı kuşatma altına almışlardı. Bütün Hıristiyan âlemi için önemli bir merkez olan Antakya Haçlılar için de büyük bir hedefti. Hem dini önemi hem de Kudüs'e giden yol güzergâhında bulunması nedeniyle Türklerin elinde bırakılmaması gerekiyordu. Büyük Selçuklu hükümdarı Berkıyaruk Antakya'yı kurtarmak için Musul Valisi Kürboğa önderliğinde mahalli reislerden oluşan bir ordu görevlendirdi. Ancak Kürboğa Antakya yerine Urfa'yı kurtarma girişiminde bulununca Antakya şehri zor durumda kaldı. Aylarca süren kuşatma sebebiyle Haçlılar da yiyecek sıkıntısı çekiyorlardı (Mateos: 196; Fulcherius Carnotensis: 72-76; İbnü'l-Esîr: X, 225; İbnü'l-İbrî: 339-340; Demirkent, 1990: I, 41-44; Usta, 2008: 52-55).

Antakya fethedildiği takdirde İmparator Aleksios'a verilecekti. Ancak Haçlı reislerinden Bohemund buna pek de müsaade edeceğe benzemiyordu. Kuşatmanın devam ettiği 1098 Şubat ayı başında imparatorun temsilcisi ve Bizans birliklerinin komutanı olarak bulunan Tatikios'a İmparatorun Türkleri kendisinin kışkırttığını ve bu sebepten de Haçlı reislerin imparatoru öldürme kararı aldıklarını söyledi. Tatikios ise ordunun açlıkla boğuşmasının da etkisiyle ve tabi ki Bohemund'un anlattığı hikâyeyi imparatora bildirmek amacıyla bir bahane ile Antakya'dan ayrıldı (Runciman: I, 172; Demirkent, 2003; 93-110).

Bohemund, Yağısıyan'ın kumandanlarından İki Kız Kardeş Kulesi'ni koruyan Ermeni asıllı Firuz ile şehri kendisine teslim etmesi için bir anlaşma yaptı. Bohemund bu arada diğer Haçlı kumandanlarına Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos'un gelmemesi halinde, şehri kim ele geçirirse onun hâkimiyetine girmesini teklif etti. Bu teklifi kabul edildikten sonra da Firuz'un yardımıyla

⁷ Bugünkü Gaziantep'in Araban ilçesidir (Gökhan: 197).

⁸ Güneydoğu Anadolu'da bir kaledir. Bulunduğu yer günümüzde Kilis'e bağlı Belenözü olarak adlandırılmış bir köydür. Kaleye ise halk arasında Ravanda denilmektedir (Demirkent, 1992: 371-372).

birliklerini İki Kız Kardeş Kulesi'nden şehre sokmayı başardı. Haçlı orduları 3 Haziran 1098'de Antakya'ya girdiler. Böylece Antakya, 8 aylık bir kuşatmadan sonra Haçlıların eline geçmiş oldu. Yağsıyan ise Haçlıların şehre girdiğini duyunca dağ tarafındaki kapıdan gizlice çıkarak şehri terk etti. Ancak bir süre sonra bir Ermeni tarafından yakalanarak öldürüldü. Kesik başını Haçlı reislerine getiren Ermeni, büyük bir mükâfat aldı (İbnü'l-Esîr: X, 225; Azîmi, 2006: 37; Fulcherius Carnotensis: 82-83; Mateos: 196-197; İbnü'l-İbrî: 339-340; Anna Komnena: 333-335; Süryanî Mikhail: 166-167; Runciman: I, 180; Demirkent, 1997: 40-41; Asbridge, 2000: 15).

Haçlılar şehrin Müslüman halkını ve birçok yerli Hıristiyan'ı öldürüp her yeri yağmaladılar. İç Kale'de Yağsıyan'ın oğlu Şemsüddeve direnmeye devam ediyordu. Kürboğa'nın ordusu 5 Haziran'da Demirköprü'ye, 7 Haziran'da Antakya'ya ulaştı ve şehri kuşatma altına aldı. Bu arada Haçlı reisleri arasında anlaşmazlıklar yaşanmaya başlamış ve daha birkaç gün önce şehri ele geçirmiş olan Haçlılar şimdi kendileri kuşatılmıştı. Şehirde bir de açlık baş göstermişti. Yaz sıcaklarında cesetlerin çürümeye başlamasıyla salgın hastalık tehlikesinin de ortaya çıkması Haçlıların moralini bozmuş ve umutsuzluğa kapılmalarını neden olmuştu. Tam da bu sırada Pierre Bartholomeus adında içki ve kadın düşkünü biri Raymond ve Adhemar ile görüşerek rüyasında Hz. İsa'nın böğrünü delen mızrağın Antakya'da St. Petrus Kilisesinde gömülü olduğunu gördüğünü söyledi. Kilisede yapılan kazıda bulunan mızrak "Kutsal Mızrak" olarak adlandırıldı. Bu olay Haçlıların moralini yükseltti (Fulcherius Carnotensis: 83-85; İbnü'l-Esîr: X, 225; Mateos: 197; İbnü'l-İbrî: II, 340; Runciman: I, 187; Demirkent: 42-45).

Kürboğa'nın Antakya kuşatması da iyi durumda değildi. Ordusundaki komutanlar arasında anlaşmazlıklar bulunuyordu. Bu sebepten yapılan saldırılar istenilen sonucu vermedi. Kutsal Mızrağın bulunması ile morali düzelen Haçlılar 28 Haziran'da şehrin kapılarını açarak Kürboğa'ya saldırdılar. Kürboğa Haçlılara karşı koyamayacağını anlayınca geri çekildi. İç kalede direnen Türk askerleri de Kürboğa'nın çekildiğini anlayınca direnişten vazgeçti. Böylece iç kale de Haçlılara teslim oldu (Fulcherius Carnotensis: 88-91; İbnü'l-Esîr: X, 225; Runciman: I, 191; Demirkent: 45).

Ordunun yorgun olmasından dolayı Haçlı birlikleri sonbahara kadar Antakya'da kalmaya karar verdiler. Bu sırada şehrin hâkimiyetinin kime verileceği hususu Haçlı reisleri arasında tartışmalara yol açıtıysa da sonunda Bohemund'un lehine karar alındı. Kudüs'e hareket etmeden Haçlı birlikleri 27 Kasım'da Raymond'un komutasında Maarratünnuman'a saldırdılar ve iki haftalık bir kuşatmadan sonra şehri ele geçirdiler. Bohemund şehirdeki ana kapının yanında toplanan Müslümanlara aman vermeyi vaat etmişti. Ancak kılıçtan geçirdi. Diğer Haçlı birlikleri de şehre girip buradaki Müslüman halkın tamamını öldürdüler. Ancak bir süre sonra yine Haçlı ordusunda açlık ortaya çıktı. Bu defa öldürdükleri Müslümanları pişirip yeme yoluyla açlıklarını gidermeye çalıştılar. Böylesine bir vahşet ve barbarlık sadece Müslüman âlemini değil Papayı bile kızdırmıştı. Ancak Haçlılar papaya yaptıkları şeyin sebebinin tamamen açlık olduğunu bildiren mektuplar göndererek ondan af dilediler. Şehrin idaresi Bohemund'a bırakıldıktan sonra diğer Haçlı birlikleri ancak Ocak 1099'da Kudüs'e doğru yola çıktılar (Fulcherius Carnotensis: 96; İbnü'l-Esîr: X, 231-232; İbnü'l-İbrî: 339-340; Mateos: 191-192; Anna Komnena: 333-335; Süryanî Mikhail: 166-167; Holt: 16-20; Demirkent, 1997: 45-47).

3. III. BOHEMUND DÖNEMİ ÖNCESİ ANTAKYA HAÇLI PRİNKEPSLİĞİ (1098-1161)

Haçlı birlikleri Raymond önderliğinde Antakya'dan ayrıldığında I.Bohemund (1098-1104) yeğeni Tankred'i onlarla birlikte gönderdi. Kendisi ise bu birliklere katılmadı. Her ne kadar daha yeni devletinin sınırları kesin olarak belli değilse de artık Bohemund Antakya'da kurulan Haçlı devletinin sahibi olarak şehirde Norman hâkimiyetini tesis etmeye koyuldu. Haçlı reisleri İstanbul'da Bizans imparatoru I.Aleksios Komnenos'a ettikleri yemine sadık kalmamıştı ve imparatora bunu ihanet sayıyordu. Antakya'da yönetimi ele geçiren Bohemund, burada hâkimiyetini sürdürebilmesinin Müslümanlara ve Bizans'a üstünlük sağlayabilmesi ile bağlantılı olduğunu biliyordu ve ona göre hareket etti. Antakya'daki Hıristiyanların çoğunluğunun Ortodoks olmalarına rağmen burada Bohemund'un Lâtin hâkimiyetini kurmak için şehre Ortodoks patrik yerine Lâtin patrik tayin etmesiyle Bizans ile zaten bozuk olan ilişkiler iyice gerginleşti. Bundan sonraki dönemlerde Antakya

Prinkepsliği ile Bizans İmparatorluğu arasındaki ilişkileri de şekillendirecek olan gelişmeler böylece başlamış oldu (Yewdale, 1917: 85-86; Bailly, 1974; II, 327).

Antakya Haçlı Devleti'nin toprakları bu dönemde iki bölgeden oluşuyordu. Devletin yönetim merkezi tabii ki Antakya ve çevresindeki topraklar, diğer kısımlar ise Kilikya'daki topraklardı. Özellikle Kilikya Bizans'tan gelecek saldırılara karşı şehrin savunması için önemli idi ve bu sebepten Bohemund buradan vazgeemezdi. Kilikya'daki Ermenilerin bir şekilde Antakya ile iyi geinmesinin sağlanması gerekmektedir. Bohemund Kilikya'ya giderek yeğeni Tankred'in bir önceki sonbaharda burada bırakmış olduğu garnizonu takviye etti ve bölgedeki Ermenilerin kendisine bağlılıklarını kabul etti. Amacı burayı Antakya'ya bağlamak idi (Runciman: I, 196; Yewdale, 1917: 85-86).

Bundan sonra I.Bohemund 1099 yılının şubat ayında Lâzikiye'ye saldırarak Bizans ile mücadeleye başladı. Ancak diğer Haçlı reisleri özellikle de Raymond İmparatora karşı bu girişimi uygun bulmadılar. Bunun zerine Bohemund kuşatmayı kaldırdı (Yewdale: 88-89; Runciman: I, 178; Demirkent, 1997: 81; Usta, 2008: 67-69).

1100 yılında Danişmendli Beyi Gümüştegin'in (1085-1104) Malatya'yı kuşatması sırasında Malatya hâkimi Ermeni Gabriel, Bohemund'dan yardım istedi. Bu yardım karşılığında da Malatya'yı kendisine vermeyi vaat etti. Ancak Gümüştegin daha Bohemund Malatya'ya ulaşmadan Aksu vadisinde ona pusu kurdu. Bohemund ve askerlerinin büyük çoğunluğu esir edildikten sonra Niksar kalesinde hapsedildi. Onun yokluğunda Antakya, yeğeni Tankred tarafından idare edildi (İbnü'l-Esîr: X, 247-248; İbn Kesîr, 2000: XI, 308-309; Azım: 38-39; Müneccimbaşı: 15; İbnü'l-İbrî: 343; Yewdale: 92-94; Cahen: 15-16; Maalouf, 1997: 88; Usta: 73; zonur, 2008: 5-6).

1103 yılı yazında Patrik Bernard ve Urfa kontu II. Baudouin'in girişimleri ve Ermeni Gabriel'in aracılığı ile Danişmendli Beyine yüz bin altın ödenerek Bohemund esaretten kurtarıldı ve idareyi tekrar eline aldı. Bundan sonra Haleb bölgesine yağma amaçlı saldırılar yaparak Müslüman halka çok zarar verdi. 1104'de Bizans'ın elindeki Maraş ve Elbistan Haçlıların eline geçti (Runciman: II, 32; Demirkent, 1990/1994: I, 66-67; 1997: 83; Maalouf: 99; Dokdemir, 1998: 8). Yine

aynı yıl Bohemund Urfa kontu ile anlaşarak Harran bölgesini ele geçirmek için bir girişimde bulundu. 7 Mayıs 1104 tarihinde Mardin hâkimi Artukoğlu Sökmen ve Musul valisi Çökürmüş ile yapılan Harran savaşında Urfa kontu II. Baudouin ve yeğeni Joscelin de Courtenay esir düşünce Urfa'nın idaresi Bohemund'a verildi. Bohemund yeğeni Tankred'i Urfa da bırakarak Antakya'ya döndü. Ancak Bizans'ın Çukurova bölgesine saldırması ve Türklerin baskıları sonucu Antakya'da asker sayısı azalmıştı. Bohemund Urfa'dan Tankred'i çağırarak idareyi ona devretti. Kendisi ise taze birlikler bulmak adına Avrupa'ya gitti. Antakya'ya yardım getirmek yerine Bizans İmparatoru Aleksios ile mücadeleye girişen Bohemund, bu mücadele sonunda yenilerek İmparator Aleksios ile Devol Antlaşması'nı imzaladı. Bohemund bu antlaşma ile Antakya'da Bizans hâkimiyetini kabul etmiş oluyordu. Antlaşmadan sonra İtalya'ya giden Bohemund bir daha Doğu'ya dönmedi. Devol Antlaşması da uygulanmadı (Demirkent, 1990/1994: I, 99-104; 1997: 85; Runciman: II, 38-42; Orstrogorsky: 337-338; Yewdale: 106-113; Runciman: II, 39-42).

Bohemund'un Antakya'dan ayrılmasından sonra hâkimiyeti eline alan Tankred (1104-1112), prinkepsliğin sınırlarını Haleb'e kadar genişletti. Hâkimiyeti süresince Bizans ile Kilikya ve Lâzikiye için mücadele etti. 1105 yılında Haleb Meliki Rıdvan ile yaptığı savaşı kazanarak Artah Kalesi'ni aldı. Bohemund ile Bizans İmparatoru Aleksios arasında imzalanan Devol Antlaşması'na aldırış etmeden Tankred 1108 yılında Bizans'ın 1104 yılında ele geçirdiği Lâzikiye'yi Pisa donanmasının yardımıyla tekrar topraklarına kattı. Aynı yıl yine 1104 yılında Bizans'ın eline geçen Çukurova bölgesine saldırıda bulundu. Kısa bir kuşatmadan sonra Misis'i almayı başardı (Runciman: II, 42-45; Özonur, 2008: 10-11; Dokdemir: 9-13).

Tankred Urfa'nın da idaresini elinde bulunduruyordu. Urfa kontu Boudouin esaretten döndüğünde idareyi ona devretmeye razı olmayarak onunla savaştı. Sonunda istemeyerek de olsa şehri ona teslim etmek zorunda kaldı (Demirkent, 1990/1994: I, 119-125; Özonur: 11; Dokdemir: 11). Bundan sonra Antakya ve Urfa arasındaki gerginlik Urfa Kontluğu'nun yıkılışına kadar devam etti.

Tankred 1109 yılında Beni Ahmar Emîrliği'nin elindeki Cebele, Bulunyas ve Markab kalelerini işgal etti. Böylece Prinkepsliğin sınırlarını Toroslardan el-Cezire'ye ve Orta Suriye'ye kadar genişletmiş oldu (Dokdemir, 1998: 11-12). 1112

yılında Keysun Ermeni hâkimi Goğ Vasil üzerine sefere hazırlanırken hastalandı. Erkek çocuğu olmadığı için idareyi kuzeni Roger de Salerna'ya bıraktıktan sonra 12 Aralık 1112'de öldü (Özonur: 11; Dokdemir: 13).

Roger de Salerna'in (1112-1119) hâkimiyeti sırasında 29 Haziran 1114 tarihinde yaşanan deprem şehre büyük zarar verdi. Roger de Salerna, bu tahribatın izlerini kısa sürede silmeyi başardı. Hâkimiyeti sırasında diğer Haçlı reisleri ile iyi ilişkiler kurarak güvenilir bir müttefik oldu. Roger de Salerna, Haçlılara karşı sefer düzenleyen Porsuk komutasındaki Selçuklu ordusunu 14 Eylül 1115'de Tell-Daniş'de yenilgiye uğrattı (İbnü'l-Esîr: X, 394; Mateos: 249; Runciman: II, 104; Dokdemir: 27-29; Özonur: 12).

Roger de Salerna'in Haçlılar arasında büyük bir şöhret kazandığı bu galibiyetinin ardından, Kefertab Porsuk tarafından ele geçirildi ve Şeyzer Emirliği'ne verildi. Ancak Roger de Salerna, Kefertab'ı geri almayı başardı. Haleb bölgesinde harekete devam ederek 1118 yılında Haleb bölgesinden Balatunus'u, ardından Azâz'ı, 1119 yılı başında ise Bizâa'yı ele geçirerek bu şehrin Fırat ve doğu ile ilişkisini kesti ve Haleb bölgesini kontrolü altına aldı (Azîmî, 2006: 33-34; İbnü'l-Esîr: X, 439; Üsâme İbn Münkız, 1992:74; Runciman: II, 111; Dokdemir: 29-37; Özonur: 12).

Roger de Salerna'nın bu faaliyetlerine karşılık Mardin Artuklu Beyi İlgazi ve Dımaşk Atabeği Tuğtegin Antakya'ya saldırdılar. Kanlı Meydan Savaşı adı verilen bu savaşta Antakya birliklerinin çoğu imha edildi. Savaş meydanından sadece yüz kadar Haçlı askeri kaçmayı başardı. Ayrıca bu savaşta Antakya Prinkepsi Roger de Salerna da hayatını kaybetti. Savaşın ardından Antakya ordusuz ve başsız kaldı. Kudüs kralı II. Boudouin Antakya'ya gelerek idareyi eline aldı. Bohemund'un oğlu II. Bohemund Antakya'ya gelene kadar şehrin idaresi Kudüs kralının adına Patrik Bernhard tarafından sürdürüldü (Azîmî: 34; İbnü'l-İbrî: II, 361; Runciman: II, 144-145; Demirkent, 2002: 657; Maalouf: 130-031; Usta, 2008: 110-111; Dokdemir: 59-50).

II. Bohemund (1126-1130) ancak 1126 yılında doğuya gelebildi ve geldikten sonra Kudüs Kralı II. Baudouin'in kızı Alice ile evlendi. Antakya'ya gelip idareyi eline alır almaz Müslümanların elindeki Kefertâb'ı ele geçirdi. Eskiden Antakya toprağı olup da Urfa Kontluğu'nun elinde bulunan Azâz'ı geri almayı başardı. 1130

yılında Kilikya Ermenilerinin elinde bulunan Anazarba kalesini almak adına sefer düzenlediği esnada Danişmendli kuvvetlerinin baskını sonucu yanındaki askerler ile birlikte öldürüldü (Willermus: II, 43-44; Demirkent, 1990/1994: II, 74-81; Cahen, 2011: 26; Özönur: 14–15; Dokdemir: 60).

II. Bohemund'un erkek çocuğu yoktu. İki yaşında Constance adında bir kızı vardı. Ölümünden sonra karısı Alice kızı adına şehrin idaresini almayı istedi ise de Kudüs kralı II. Baudouin buna müsaade etmedi. Şehrin hâkimiyeti Constance'ın nâibi sıfatıyla Urfa Kontu I. Joscelin'e bırakıldı (Demirkent: II, 92-94). 1131 yılında Kudüs Kralı II. Baudouin'in ve Urfa Kontu I. Joscelin'in ölmesi üzerine Alice tekrar şehrin hakimiyetini almak girişiminde bulundu. Ancak bunda da başarılı olamadı. Kudüs'ün yeni kralı Foulques d'Anjou buna engel oldu. Kudüs kralı Antakya patriği Raoul ile birlikte Fransa'dan Raymond de Poitiers'i Antakya'ya davet ederek onun Constance ile evlenmesini ve Antakya'nın idaresini almasını istediler. 1136'da Raymond de Poitiers Antakya'ya geldi ve şehrin hâkimiyetini ele aldı (Runciman: II, 163-164; Demirkent: II, 99-104).

Raymond de Poitiers (1136-1149) döneminde Bizans İmparatoru Ioannes Komnenos (1118-1143), 1138 yılında Antakya üzerine bir sefer düzenledi. Bu sefer sonunda Raymond vassallık yemini ederek Bizans'ın üstünlüğünü kabul etmek durumunda kaldı (Runciman: II, 174-178; Demirkent, 1997: 88-89; Turan, 1971: 174; Ersan, 2007: 126; Özönur: 15). Antakya'dan vazgeçmek istemeyen İmparator 1142 yılı sonunda Antakya üzerine tekrar sefer düzenledi. Bizans imparatorunun Nisan 1143 yılı Nisan ayında savaş hazırlıklarıyla uğraşırken Amanos Dağları civarında bir av sırasında ölmesi Antakya'yı büyük bir tehlikeden kurtardı (Niketas, 1995: 26; Kinnamos, 2001: 21-22; Simbat: 54; Runciman: II, 182-184; Demirkent: 88-89).

24 Aralık 1144 tarihinde Halep hükümdarı İmadeddîn Zengî, Urfa Kontluğu'na son verdi (İbnü'l-Esîr: XI, 94-96; İbnü'l-İbrî: 378-384; Runciman: II, 185-186; Demirkent, 1997: 78-81; Holt: 43; Maalouf: 179-183). Zengilerin sıradaki hedefi ise Antakya idi. Nureddin Mahmud b. Zengî (1146-1174) Antakya'yı hedef alan akınlar düzenleyerek Asi ırmağının doğusundaki toprakları ele geçirdi (Runciman: II, 200).

Urfa Kontluğu'nun yıkılması Avrupa'da yeni bir haçlı seferinin düzenlenmesine sebep oldu. Raymond de Poitiers, Nureddin Zengî'ye karşı Haçlıların başında bulunan Fransa kralı VII. Louis'den yardım istedi. Fransa kralı VII. Louis Antakya'ya geldiyse de Raymond de Poitiers, ondan istediği yardımı alamadı (Altan, 2003b: 98-100). Raymond de Poitiers, 28 Haziran 1149'da İnab (İnnib) Kalesi civarında Nureddin ile yaptığı bir savaş sırasında öldü (Runciman: II, 272-273; Cahen, 2011: 32-33; Özönur: 17).

Raymond de Poitiers ölünce karısı Constance, 1153 yılında Renaud de Chatillon adında bir Fransız ile evlendi. Böylece Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin yeni hâkimi Renaud de Chatillon (1153-1161) oldu. Bizans imparatoru I. Manuel Komnenos, Renaud de Chatillon'un prinkepsliğini Ermeniler üzerine sefer düzenlemesi halinde kabul edeceğini bildirdi. Ayrıca bu seferin masraflarını da kendisinin karşılayacağını söyledi. Bunun üzerine Renaud İskenderun'u dahi ele geçirmiş olan Ermenilere saldırarak onları Kilikya'ya kadar geri püskürttü. Ele geçirdiği yerleri Templier Şövalyelerine verdi. Tarikat tarafından Bagras Kalesi inşa edildi. Renaud de Chatillon'a teklif edilen para İmparator tarafından verilmeyince Renaud de Chatillon, siyaset değiştirerek Ermeniler ile ittifak kurdu ve Bizans'ın elindeki Kıbrıs adasına saldırdı (Willermus: II, 235-236; Mateos: 322-323; Runciman: II, 291). Kinnamos (s. 130) ise, Constance'ın Renaud ile evliliğini Bizans imparatoru Manuel'in uygun bulmadığını belirtmektedir. Kinnamos'a göre Renaud, İmparatorun bu tepkisini duyunca çok öfkelenmiş ve İmparatora tehditler savurarak korkutmaya çalışmış, hatta ondan para talep etmiştir.

1159 yılında İmparator Manuel Komnenos Ermeniler üzerine bir sefer düzenledi. Bu sefer sırasında Renaud de Chatillon da Misis'deki Bizans karargâhına giderek Manuel'in huzuruna çıktı ve ondan af diledi. Manuel ise Renaud de Chatillon'un kendisinin hâkimiyetini tanınması ve Antakya'ya Ortodoks patrik ataması karşılığında onu affetti. Renaud'un bu şartları kabul etmesinin ardından İmparator Manuel Kudüs Kralı III. Baudouin ve Renaud de Chatillon ile birlikte Antakya'ya geldi. Şehirde görkemli bir şekilde karşılanan Manuel kışı burada geçirdi. Manuel bu dönemde Haçlı devletlerini kontrolü altında tutmak istiyordu bunun için de Haçlı devletlerinin buldukları bölgelerde rahat hareket etmeleri işine gelmiyordu. Kudüs kralının Manuel'den en büyük beklentisi Nureddin'e saldırması

idi. Ancak o bunu yapmadı. Çünkü Nureddin faktörünün ortadan kalkması Haçlı devletlerinin rahatlamasına ve dolayısıyla güçlenmesine vesile olacaktı. Bu da Manuel'in bu devletler üzerindeki etkisini kaybetmesi ihtimalini ortaya çıkarıyordu (Willermus: II, 277-279; Kinnamos: 134-136; Urfalı Mateos: 323; Runciman: II, 294-295; Maalouf: 206-207).

1161 yılında Renaud de Chatillon, Râvendan yakınlarında, hayvanlarını otlatan Müslümanları yağmaladı, Haleb valisi Mecdeddin ise bunu haber alınca pusu kurarak Renaud de Chatillon'u esir etti (Willermus: II, 283-284; Runciman: II, 299; Holt, 1999: 35; Özonur: 21). Renaud de Chatillon, bundan sonra 16 yıl boyunca Haleb'de zindanda hapis kaldı.

BİRİNCİ BÖLÜM

III. BOHEMUND'UN PRİNKEPS OLUŞU VE PRİNKEPSLİĞİNİN İLK YILLARI (1161-1166)

1. III. BOHEMUND'UN PATRİK NÂİBLİĞİNDE PRİNKEPSLİĞİNİN ÖNCESİ VE SONRASI

1.1 III. Bohemund'un Hayatı

III. Bohemund Antakya Haçlılarının yedinci prinkepsidir. Prinkepslik öncesi hayatı ile ilgili bilgiler maalesef kaynaklarda zikredilmemiştir. I. Haçlı seferine katılan Güney İtalya Normanlarının reisi ve Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin kurucusu olan I. Bohemund'un oğlu II. Bohemund'un, Alice ile olan evliliğinden doğan Constance 1136 yılında, Ermeni asıllı annesi Alice'den gizli bir şekilde, Kudüs kralı Foulque (1131-1143) tarafından Fransız asilzadelerinden Aquitania dükü IX. Guillaume''un küçük oğlu Raymond de Poitiers ile evlendirilmişti. Bu evlilikten iki kız, iki de erkek çocuk dünyaya geldi. III. Bohemund bu çocukların en büyüğü idi (Willermus: II, 196-197; Runciman: II, 276).

III. Bohemund'un kız kardeşlerinden biri olan Maria ileride anlatacağımız üzere Bizans imparatoru Manuel Komnenos ile evlenecektir. Bu evlilikten Aleksios adında bir erkek çocuğu olacak ve bu çocuk 1180 yılında Manuel'in ölümünden sonra II. Aleksios Komnenos (1180-1183) adıyla Bizans İmparatorluğu tahtına çıkacaktır (Niketas, 2006: 1-4). Ancak Bizans Rumları Antakyalı ve Latin olan bu çocuğu ve annesi Maria'yı istemeyecekler, Andronikos Komnenos'un (1183-1185) da etkisiyle Maria oğlunun imzaladığı bir fermanla öldürülecek, arkasından da Andronikos tarafından Aleksios öldürülecektir (Niketas: 39-42).

III. Bohemund'un diğer kız kardeşi Philippe ise Antakya'da kalmış ve yukarıda adı zikredilen, Bizans imparatoru Manuel'in amcası İsaakios'un oğlu olan

ve Kilikya'ya vali olarak gönderilen Andronikos Komnenos ile bir birliktelik yaşamış, ancak Andronikos'un Manuel'den korkarak Kudüs'e gitmesinden sonra hastalanmıştır. Philippe 1177 yılında Kudüs Kralı Amaury'nin muhafızı Onfori de Toron ile evlendikten kısa bir süre sonra ölmüştür (Willermus: II, 416-417).

Erkek kardeşi Baudouin ise, Constance'ın ölümünden sonra, onun Renaud'dan olan iki çocuğu ile birlikte Manuel Komnenos tarafından İstanbul'a getirilmiş ve orduda hizmet ettiği sırada Miryakefalos Savaşı'nda (1176) ölmüştür (Runciman: II, 345; Cahen: 417). Constance'ın Renaud'dan olan kızı Agnes ise Macar kralının veliahdı Aleksios ile evlenmiştir. Aleksios 1173 yılında Macar kralı olduktan sonra III. Bella olarak anılmıştır (Runciman: II, 305).

1.2 III. Bohemund'un Patrik Aimery Nâipliğinde Antakya Haçlı Prinkepsi Olması

Nureddin Zengî, Antakya'ya ait olan Halep yakınlarındaki İnab kalesini kuşatma altına alınca Raymond de Poitiers, o bölgeye hareket etti. Nureddin, Antakya kuvvetlerinin sayılarının az olduğunu öğrenince Haçlı ordusunu çembere aldı. 28 Haziran 1149 tarihinde yapılan savaşta Raymond de Poitiers öldü. Raymond'un ölümü üzerine Antakya Haçlıları başsız kaldı (Willermus: II, 196-197; İbnü'l-Esîr: XI, 130; Urfalı Mateos: 300; Süryanî Mikhail: 154-155; İbnü'l-İbrî, 1999: II, 386; Runciman: II, 273).

Raymond'un karısı Constance dört çocuk ile dul kaldı. Antakya Patriği Aimery, şehri korumak için birlikler oluşturdu. Kudüs Kralı ise derhal Antakya'ya hareket etti. Kral III. Baudouin Harim'i kuşattıysa da bir sonuç alamadı Urfa şehri Joscelin'in karısı Beatris tarafından Kudüs Kralı III. Baudouin'in de onaylamasıyla Bizans imparatoru Manuel'e satılmıştı. Aynı durumun Antakya'nın da başına gelmesinden çekinen III. Baudouin Constance'ın hemen biriyle evlenmesini istiyordu (Willermus: II, 199-200; Runciman: II, 275-276).

1150 yazı başında III. Baudouin kontes Beatris'in Urfa'daki arazisini Bizans imparatoruna satmak için Beatris ile görüşmek üzere Antakya'ya gitti. Antakya'dayken Constance'a evlenmesi için üç aday öne sürdü. Bunlar Soissons

Kontu Yves de Nesle, Saint-Omer ailesinden Gautier de Falkenberg ve Trablus Kontluğu asilzadelerinden bir şövalye olan Raoul de Merle idiler. Fakat Constance bu eş adaylarından hiçbirini kabul etmedi. Baudouin de onu şimdilik Antakya naibesi olarak prinkepsliğin başında bırakmak zorunda kaldı (Willermus: II, 212-213; Runciman: II, 277). Constance bu defa Bizans imparatoru Manuel'e haber göndererek kendisine bir koca tayin etmesini rica etti (Kinnamos: 94; Runciman: II, 277-278). Manuel ona eş adayı olarak Ioannes Roger'i gönderdi. Ancak Constance bu kişiyi beğenmeyerek İstanbul'a geri dönmesini istedi (Runciman: II, 278).

1153 yılına kadar bekâr kalan ve Antakya'nın yönetimini elinde bulunduran Constance bu yılın ilkbaharında Renaud de Chatillon (1153-1161) ile evlenme kararı aldı. Renaud, İkinci Haçlı Seferi esnasında Fransa kralı Louis'in yanında Doğu'ya gelen Gien kontu ve Chatillon-Sur-Loing hâkimi Godefroi'nin küçük oğluydu. Haçlılar yurtlarına geri dönerken Renaud dönmemiş ve birkaç yıl Kudüs kralı III. Baudouin'in hizmetine girerek yanında kalmıştı. Kral 1151 yılında Antakya'ya giderken ona eşlik etmişti. Bu tarihten sonra ise Antakya'da kendisine ikta edilen bir arazide yerleşmişti. Constance ile Renaud de Chatillon'un evlenmesiyle III. Baudouin'in Antakya üzerindeki sorumluluğu da sona erdi (Willermus: II, 224-225; Runciman: II, 289-290). Constance'ın Renaud ile evliliği Antakya'da kimseyi memnun etmemişti.

1160 yılında Renaud'un esir edilmesinden sonra Antakya Prinkepsliği'ni kimin yöneteceği sorunu tekrar ortaya çıktı. Renaud'un karısı Constance iktidarın kendisine ait olduğunu ileri sürüyordu. Ancak Antakya'nın ileri gelenleri Constance'ın Raymond de Poitiers'den olan büyük oğlu III. Bohemund'un tahta çıkması gerektiğini iddia ediyorlardı. Willermus (II, 287-288), Antakya ileri gelenlerinin Kudüs kralına müracaat ettiğini ve kral III. Baudouin'in kalabalık bir mahiyet ile Antakya'ya geldiğini, III. Bohemund'u hükümdar ve o rüşünü ispat edene kadar patrik Aimery'i nâib olarak tayin ettiğini kaydetmektedir. Willermus kaydının devamında III. Baudouin'in prenses Constance'a önemli miktarda gelir bağladıktan sonra ülkesine geri döndüğünü belirtmiştir (ayrıca bkz. Runciman: II, 299-300).

Bu dönemde Bizans İmparatoru Manuel'in de Antakya üzerinde etkisi büyüktür. 1159 yılında Renaud tarafından Bizans imparatoru Manuel'e bağlılık yemini edilmişti. Ayrıca Antakya İç Kalesi de bir Bizans garnizonuna teslim edilmişti. Antakya'daki hâkimiyet sorununun çözülmesi en çok Bizans imparatoruna düşerdi. Ancak Manuel'in uzakta olması ve halkın onun hâkimiyetini isteyerek kabul etmemesinden dolayı sorun III. Baudouin tarafından çözülmüştür. III. Bohemund'un kendisine danışılmadan tahta çıkartılması Manuel'i kızdırdığı gibi Constance da hâkimiyetin elinden alınmasını imparatora şikâyet etmiştir (Runciman: II, 300).

1.3 Constance'ın Antakya Hâkimiyetini Tekrar Güçlendirmesi

1159 yılı sonuna doğru Bizans İmparatoru Manuel Komnenos'un karısı imparatoriçe İrene vefat etti. Niketas'a göre (1995: 79), İmparator karısının ölümüne o kadar üzüldü ki sanki *"gövdesinden bir parça koparılmışçasına aslanlar gibi kükredi"*. İmparatoriçe babası Ioannes Kinnamos'un yaptırdığı Pantokrator manastırına defnedildi. İmparator yarı ölü yarı yaşar bir şekilde gerekli matem süresini atlattıktan sonra yeni bir eş arayışına girdi. Çünkü İmparatoriçe İrene, Kinnamos'a göre (s. 147), iki kız çocuğu dünyaya getirmiş bunlardan küçük olan dört yaşında ölmüş, büyüğü Maria Komnene ise hayattaydı. Ancak erkek çocuğu yoktu. Manuel de bir erkek çocuk babası olmak istiyordu. Niketas'a göre (s. 79), dünyanın bütün hükümdarlarından İmparatora, yeni bir evlilik yapması için mektuplar ve elçiler geliyordu.

İmparator Manuel Haçlı devletleri ile ilişkilerini sıkılaştırmak istiyordu. Bu sebeple yeni eşini de Doğu'daki Haçlı devletlerinden seçmeye karar verdi. Bizans sarayındaki önemli ve nüfuzlu kişilerden oluşan bir elçilik heyeti toplayarak Kudüs Kralı III. Baudouin'e gönderdi. Elçilerden biri imparatorun akrabası Ioannes Kontostephanos, diğeri ise sarayın baş tercümanı Theophylaktos idi. Willermus'un kaydına göre (2000: 141-142) Kudüs kralı III. Baudouin'in Antakya'da hâkimiyet sorununu çözüp tekrar ülkesine döndükten sonra Bizans'tan gelen elçilik heyeti ile karşılaştı. Heyet krala hediyeler ile İmparator Manuel'den içinde şunların yazılı olduğu bir de mektup getirdi:

"İmparatorluğumuzun sevgili ve değerli oğlu, Tanrı katında yüce imparatoriçenin, varis olarak sadece bir kız çocuğu bırakarak vefat etmiş olduğunu biliyorsun. Fakat biz birçok devlet büyükler ile gelecekteki miras hususunda tercihimizi kime

yönelteceğimiz konusunda istişare ettik ve erkânımızın oy birliği ile soyumuzda daha iyi bir halef bulunmadığını düşünerek imparatorluğumuzda herkesten çok sevilmekte olan senin kanından birini; ya güçlü Trablus Kontunun kızı Melisende’i ya da büyük Antakya prinkepsinin genç kız kardeşi Maria’yı, yani teyze kızlarından seçerek bize bildireceğin birisini, Tanrının yardımıyla eş olarak imparatoriçe yapmaya karar verdik.”

İmparatorun bu isteği III. Baudouin’i onurlandırmıştı. Bu konuda kendisine güvendiği için imparatora teşekkür etti ve yardım vaadinde bulundu. Kral, durum hakkında sadık adamlarıyla istişare yaptı ve imparatora eş olarak Trablus kontu III. Raymond’un kız kardeşi ve aynı zamanda teyzesi Hodierna’nın kızı Melisende’i tavsiye etti. Runciman’a göre (II, 300), kral imparator Manuel’in Antakya ile akrabalık kurarak şehir üzerine etkisinin daha da artmasından endişe ettiği için özellikle Melisende’i seçmişti.

Elçiler tarafından bu seçim büyük bir saygıyla karşılandı ve İstanbul’a bildirildi. Bundan sonra Melisende’in akrabaları, kızın çeyiz hazırlığına başladılar. Willermus’a göre (II, 142) çeyiz için akrabaları çok büyük paralar harcadı. Trablus Kontluğu’nda hazırlıklar devam ederken Bizans elçilik heyeti de Trablus’da Melisende, annesi Hodierna ve babası II. Raymond arasında bir zamanlar yaşanan anlaşmazlık ile ilgili araştırma yapıyorlardı. Melisende’in gayri meşru doğumu ile ilgili söylentiler de Bizans sarayına bildirildi. Böylece bir yıl geçti ama kızın İstanbul’a ne zaman gideceği ile ilgili bir bilgi verilmiyordu.

Melisende’in akrabaları bu durumdan rahatsız oldular. Özellikle Kral III.Baudouin, imparatorun kendilerini oyaladığını düşünmeye başlamıştı. Aralarında görüşen aile fertleri elçilik heyetine çok sert bir üslupla düğünden vazgeçildiyse yapılan masrafların ödenmesini yok vazgeçilmediyse bir an önce bu düğünün gerçekleşmesini söylediler. Elçilerden istedikleri cevabı alamayan kral bu defa imparatorun niyetini öğrenmek üzere Otto de Risberg’i elçi olarak İstanbul’a gönderdi.

Elçi, İstanbul’dan beklenenden daha çabuk döndü ve İmparatorun evlenmekten tamamen vazgeçtiğini bildiren bir yazı getirdi. Bizans elçileri ise Trablus kontunun öfkesinden çekindikleri için hızla Kıbrıs’a gittiler. Trablus kontu III. Raymond masraflarının ödenmesini talep etti. Ancak bu talebine olumlu cevap gelmeyince İmparator Manuel’den intikam almanın yollarını aradı. Kız kardeşi için

hazırlattığı 12 gemiyi savaş gemisine çevirerek Bizans topraklarına saldırmaya başladı.

III. Baudouin ise olayın üzerine gitmekten çekindi ve Trablus'da yapılan aile toplantısının ardından Antakya'ya gitti. Burada Kıbrıs'a gitmiş olması gereken Bizans elçilik heyeti ile karşılaştı. Elçiler III. Bohemund'un kız kardeşi ve Antakya hâkimesi Constance'ın kızı Maria ile İmparatorun evliliği için müzakereler yapıyorlardı. Elçilerin elinde bu evlilik için Constance ya da Maria ile yapacakları anlaşmayı tasdik eden ve imparatorun altın mührünün bulunduğu bir de mektup vardı. Kral III. Baudouin Melisende'in durumuna çok üzülmüştü. Ancak bunu bir kenara bırakıp imparator Manuel'in Maria ile evliliğine destek vererek onu bu durumda yalnız bırakmadı. Hazırlıklar tamamlandıktan sonra Maria ona refakat edecek ileri gelenler ve kendisi için hazırlanan gemiler ile Süveydiye limanından İstanbul'a hareket etti (Willermus: 142-143; Cahen, 1940: 406; Runciman: II, 300-301; Küçükspahioğlu, 2007: 157-158).

Bizanslı müellif Ioannes Kinnamos ise Melisende'in gayri meşru doğumuna inanmış gözükmektedir ve olayı farklı kaydetmektedir. Kinnamos'a göre (s. 152-153), Manuel'in Trablus'a gönderdiği elçilik heyetini Melisende'i çok beğenmişti. Onunla birlikte İstanbul'a doğru yola çıktıklarında, kız hastalandı ve durumu kötüleşti. Melisende'in tehlikeli bir hastalığa yakalandığını düşündükleri için yolculuğu ertelemişlerdi. Melisende, biraz iyileşip de yola çıkmaya hazırlandıklarında tekrar hastalanıyordu. Her geçen gün biraz daha zayıflamış ve zamanla kızın güzel görünüşü değişmişti. Bu sebepten elçiler Trablus'ta uzun bir müddet kızın iyileşmesini beklemişlerdi. Elçilerden Kontostephanos türlü düşüncelerle ve endişe içinde Trablus'daki kiliselerden birine girdi ve kâhine kızın kral ile evlenmesinin doğru olup olmayacağını sordu. Kutsal kâhin ona şöyle cevap verdi: "*Düğün hazır, ama davet edilenler lâayık değildi içeri girmeye.*" Bu sözlerden çok etkilenen Kontostephanos kızın gayri meşru doğumu ile ilgili dedikodulara inanarak Trablus'u terk etti ve İstanbul'a doğru yola çıktı.

İmparator Manuel Komnenos, Antakya Prinkepsi III. Bohemund'un kız kardeşlerini araştırmak amacıyla komutan Basileios'u Antakya'ya gönderdi. Basileios Maria'nın güzelliğine hayran kaldı ve kanaatinin ondan yana olduğunu

imparatora bildirdi. İmparator Manuel, nişan merasimini gerçekleştirmek üzere halasının oğlu Aleksios Komnenos'u, yeğeni Eirene ile evliliğinden dolayı akrabası olan Nikephoros Bryennios ve Dukas ailesinden uzak akrabası Andronikos'u Antakya'ya gönderdi. Bunlar kızı gördüler ve hayran oldular. Kızı gemiye bindirdiler ve bir konvoy refakatinde harikulade bir biçimde İstanbul'a getirdiler. Kinnamos'un kaydına göre (s. 154), Prenses Maria 25 Aralık 1161'de Ayasofya Kilisesi'nde İstanbul, İskenderiye ve Antakya patrikleri tarafından yönetilen törenle İmparator Manuel ile evlendirildi ve imparator onu imparatoriçe ilan etti. İmparator Manuel, Antakya'dan gelen misafirleri gayet iyi bir şekilde ağırladı ve halka düğün yemeği verdi. Kiliseye ise yüz kilo altın hediye etti.

Süryanî Mikhail (s.190) İmparator Manuel ve Maria'nın evliliği ile ilgili kaydında, İmparator Manuel'in, karısı İrenne'i kısır olduğu için zehirleyerek öldürdüğünü ve Antakya senyörünün karısı ile evlendiğini belirtmektedir. Antakya senyörünün karısı olarak bahsettiği kişi ancak Constance olabilir. Diğer kaynaklarda böyle bir bilgi bulunmadığı göz önüne alınırsa Mikhail'in bu konu ile ilgili kaydının yanlış olduğu aşikârdır.

Claude Cahen (s. 406), Manuel'in III. Baudouin'in seçtiği Melisende değil de Maria ile evlenmesinin sebebinin III. Baudouin'in Antakya'da kendisine danışmadan Constance'ı devre dışı bırakarak III. Bohemund'u tahta çıkarması olduğunu belirtmektedir. Bu evlilik ile Bizans imparatoru Manuel'in Antakya üzerindeki etkisinin arttığı şüphesizdir. Onun yardımıyla Constance'ın Antakya'da ki durumu güçlenmiş, Manuel ise Antakya halkının istememesine rağmen şehir üzerindeki hâkimiyet hakkını sürdürmüştür.

1.4 Kudüs Kralı III. Baudouin'in Ölümü

Kudüs kralı III. Baudouin Antakya'da bulunduğu sırada kış ayları gelmeden genel bir sağlık kontrolünden geçmek istemişti. Willermus'a göre (2000: 145), kral, Trablus kontu III. Raymond'un doktoru olan Barac'dan bir kısmını hemen bir kısmını da sonra kullanmak üzere ilaçlar aldı. Ancak kral bu ilaçları kullanmaya devam ettikçe yavaş yavaş ateşlenmeye başladı. Hastalığının gitgide ilerlediğini gören kral, hemen Antakya'dan ayrıldı ve dinlenmek üzere Trablus'a doğru yola

çıktı. Fakat Trablus'a giderken hiçbir ümit kalmadığını görünce yanındakilerden kendisini Beyrut'a götürmelerini istedi ve derhal krallığının ileri gelenlerini ve din adamlarını buraya çağırdı. Bunların huzurunda günah çıkardıktan sonra 10 Şubat 1162 senesinde vefat etti. Willermus kaydında doktorun krala verdiği ilaçların kalanlarının Trablus'ta bir köpeğe yedirildiğinde köpeğin öldüğünü, buna dayanarak da ilaçların zehirli olduğunu belirtmiştir. Süryanî Mikhail (s. 192) ise, III. Baudouin'in Renaud'un esir edilmesinden sonra Antakya'ya geldiğini ve burada sıtmaya yakalanarak öldüğünü kaydetmiştir.

Kral III. Baudouin, ölümünden sonra Kudüs'e götürülerek Kutsal Mezar Kilisesi'nde defnedildi. Hükümdarlığının yirminci yılında ölen kralın çocuğu olmadığı için krallık makamına kardeşi Amaury (1162-1174) getirildi. Kralın ölümü tüm tebaasını yasa boğduğu gibi Müslümanları da üzmüştür. Zira Nureddin Zengî, komutanlarından bazılarının Kudüs'e saldırmanın tam zamanı olduğunu söylediklerinde O *“Biz onların gerçek acılarına merhamet etmeli ve bağışlamalıyız. Çünkü şimdi dünyada eşi olmayan bir hükümdarı kaybettiler”* diyerek cevap vermiştir (Willermus: 145-146; Runciman: II, 302; Küçüksipahioğlu: 160-161).

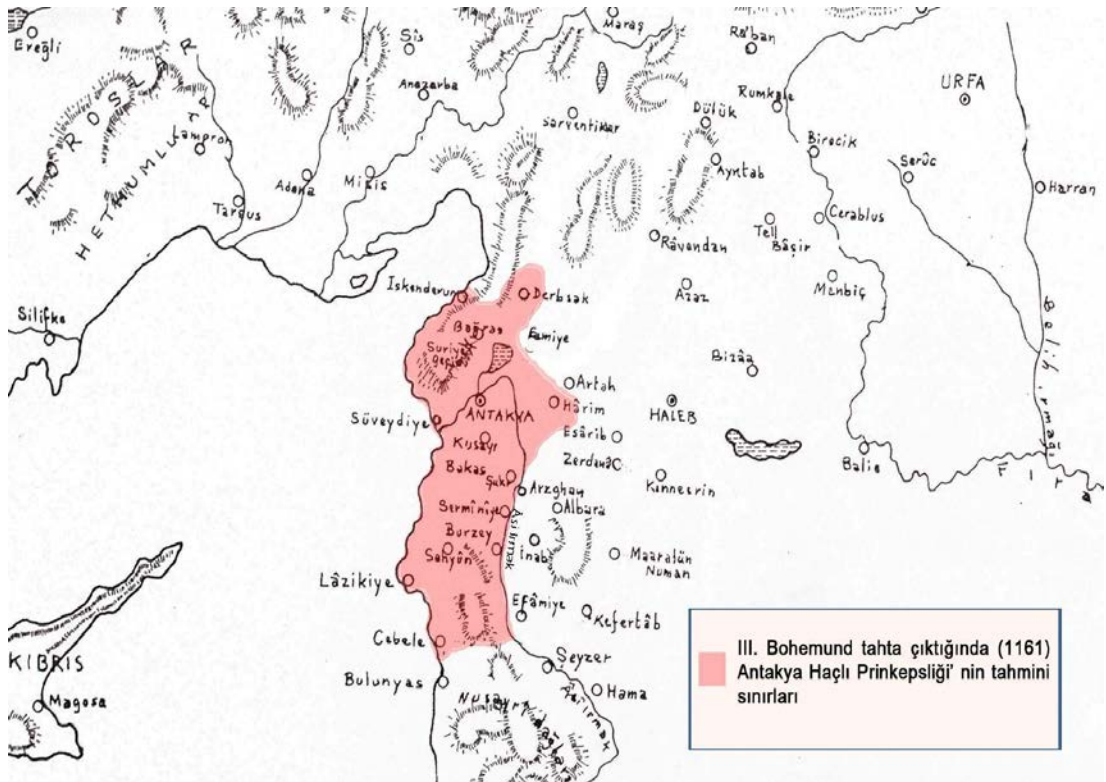
1.5 III. Bohemund'un Tek Yönetici Olarak Antakya Prinkepsi Olması

Prenses Constance kızının İmparator Manuel ile evlenmesinden ve III.Baudouin'in de ölümünden sonra Antakya'nın hâkimiyetinde tekrar etkili olmaya başlamıştı. 1163 yılında III. Bohemund artık 18 yaşına gelmiş ve şehri tek başına yönetecek olgunluğa erişmişti. Bu sebepten Antakyalılar Constance yerine III.Bohemund'u tahtta görmek istiyorlardı. Constance'ın yönetimi elinde tutmakta ısrar etmesi III.Bohemund'un Antakya tahtının tek sahibi olmasını sağlayacak gelişmelerin yaşanmasına sebep olacaktır.

İbnü'l-İbrî (II, 400) konuyla ilgili kaydında Constance'ın reşit olmuş oğlu bulunmasına rağmen Antakya'da yönetimi ona devretmek istemediğini, şehirdeki ileri gelenlerin bunun için kendisine gücendiklerini ve onu tahtı oğluna vermesi için sıkıştırdıklarını, Constance'ın ise bu durumda damadı olan Bizans imparatoruna müracaat ederek onu, şehri teslim alması için çağırdığını, Antakya patriği ve ileri

gelenlerinin bu durumu haber alınca Kilikya'dan Ermeni Prensi Thoros'u çağırıldığını, Thoros'un da Antakya'ya gelerek Constance'ı şehirden attığını ve III. Bohemund'u tahta çıkardığını belirtmektedir. İbnü'l-İbrî tarafından verilen bilgiler Süryanî Mikhail (s. 196) tarafından da teyit edilmektedir.

Kudüs kralı Amaury Antakya'daki bu hükümet değişikliği ile ilgili imparatoru ikna etmiş ve III. Bohemund da İmparatora gerekli teminatları vermiş olmalıdır ki Manuel bu değişikliğe itiraz etmemiştir. Buna rağmen Manuel, ileride Bohemund ve krala karşı kullanmak gayesi ile Constance'ın küçük oğlu Baudouin ve Renaud'dan olan diğer çocuklarını İstanbul'a çağırmıştır (Runciman: II, 304-305).

2. III. BOHEMUND'UN PRİNKEPSLİĞİNİN İLK YILLARI

2.1. Nureddin Mahmud Zengî'nin Trablus Kontluğu'na Saldırısı Sırasında III. Bohemund

II. Baudouin'in ölümünden sonra Kudüs kralı olan Amaury siyasetini Mısır'ı ele geçirmek üzerine kurmuştu. Tahta çıktıktan sonra Mısır Fatimîleri ile mücadeleye girişmişti. Amaury, 1163 yılı Eylül ayında kardeşi III. Baudouin'in Fatimîleri tehdit ederek zorla aldığı 160.000 dinar haracın ödenmemesini bahane ederek Mısır'a saldırdı. Nureddin Mahmud Zengî kralın Kudüs'ten ayrılmasını fırsat bilerek Trablus Kontluğu topraklarından Hısnü'l-Ekrâd üzerine hücum etti. Amacı burayı ele geçirdikten sonra Trablus'u alarak kuzey ve güneydeki Haçlı devletleri arasındaki bağlantıyı kesmekti (İbnü'l-Esîr: XI, 233; Küçüksipahioğlu: 161).

Bu amaçla yola çıkan Nureddin, 1163 yılında Hısnü'l-Ekrâd'ın aşağısında bulunan el-Bakîa denilen yerde karargâh kurdu. Haçlılar ise Nureddin'in kuşatması başladıktan sonra ona karşı direnmek için harekete geçtiler. Antakya Prinkepsi III.Bohemund hemen Trablus kontu III. Raymond'a yardıma gitmişti. III.Bohemund'dan başka kuşatma sırasında, Kudüs'ü ziyaret ettikten sonra Trablus'a uğrayan Kont Hugue de Lugisnan ve Angouleme kontunun kardeşi Godefroi Martel de bulunuyordu. Bunlar da hemen Trablus Kontu Raymond'un askerlerine katıldılar. Ayrıca Bizans İmparatoru Manuel'in Kilikya valisi Konstantin Koloman da Trablus'a yardıma gelenler arasındaydı. Müttefik Haçlılar Müslümanlar üzerine harekete geçtikleri sırada Müslümanlar bu durumdan habersiz Hısnü'l-Ekrâd civarında beklemekteydiler.

İbnü'l-Esîr (XI, 241), Haçlıların aniden Müslümanlar üzerine saldırdığını bildirmektedir. Ona göre, Müslümanlara en çok zararı veren ise Koloman'ın komutasındaki Bizanslılardır. Bu ani baskın sırasında Müslümanları hezimete uğratan Haçlılar bundan cesaret alarak Nureddin'in karargâhına da saldırdılar. Ancak Nureddin apar topar atına binerek oradan uzaklaştı ve Hıms dolaylarındaki Kades Gölü yakınlarına gidip ordusunu burada tekrar toparlamaya çalıştı. Haçlıların elinden kurtulan Müslüman askerleri Nureddin'in yanına geldiler ve kısa zamanda savaş düzeni aldılar.

Haleb ve Dımaşk'a haber gönderip yardım alan Nureddin kısa sürede ordunun para, elbise, silah ve çadır gibi ihtiyaçlarını temin etti. Haçlılar ise bu başarılarından sonra Hıms'a gittiler. Nureddin'in Hıms'a yakın bir yerde bulunmasından Müslüman ordusunun tekrar toparlandığını anladılar ve bundan endişeye kapılarak Nureddin'e barış teklifinde bulundular. Ancak Nureddin Haçlıların bu teklifini kabul etmedi. Bunun üzerine Haçlılar Nureddin'in güçleri karşısında sonuç alamayacaklarını düşünerek Hısnü'l-Ekrâd civarında muhafız birlikleri bırakarak kaçtılar (İbnü'l-Esîr: XI, 241; İbnü'l-Adîm: II, 312; İbn Vâsıl: I, 135; Süryanî Mikhaîl: 196; İbnü'l-İbrî: II, 400; Runciman: II, 307; Küçüksipahioğlu: 161-162).

2.2 Nureddin Mahmud Zengî'nin Harim'i Zaptı ve III. Bohemund'un Nureddin'e Esir Düşmesi

1162 yılında Antakya'da prenses Constance ile III. Bohemund arasında taht mücadelesi devam ederken Nureddin Mahmud Harim'i kuşatma altına almıştı. Bu kuşatmayı İbnü'l-Esîr Hicretin 557. (1161/1162) yılı olaylarında kaydetmiştir. İbnü'l-Esîr'e göre (İbnü'l-Esîr: XI, 233), Nureddin burayı almak için askerlerini Haleb'de toplayarak Harim üzerine harekete geçti. Haleb'in batısında bulunan Harim çok korunaklı bir yer idi ve ele geçirilmesi zordu. Kalede birçok Haçlı şövalyesi ve asker bulunduğu için kuşatmaya uzun süre direndi. Harim'in kuşatıldığını duyan Haçlılar Nureddin'i oradan uzaklaştırmak için harekete geçtiler. Haçlılar Nureddin'e yaklaşınca Nureddin onları savaşa davet etti ancak onlar bunu kabul etmediler. Nureddin'e elçiler göndererek onunla iyi geçinmek istediklerini söylediler. Nureddin Harim'i alamayacağını anlayınca kuşatmayı kaldırarak geri çekildi.

Mısır Fatımî Devletinde vezirlik makamı için Şaver ile Dırgam arasında bir mücadele vardı. Dırgam, Şaver'in makamını ele geçirdikten sonra Şaver Nureddin'e sığınmıştı. Nureddin'den kendisine yardım etmesini istemiş bunun karşılığında da bazı şeyler vaat etmişti. Nureddin en güvendiği adamı ve ordusunun komutanı olan Şirkuh'u Şaver ile Mısır'a göndermeye ikna oldu. Fatîmi veziri Şaver, Nureddin'in veziri Şirkuh'un yardımıyla Mısır'da iktidarı ele geçirdikten sonra Nureddin'e verdiği sözü tutmadı. Şirkuh'a karşı Kudüs Kralı Amaury'den yardım istedi. Amaury

Kudüs'ü savunma durumuna soktukten sonra 1164 yılı Ağustos ayında Mısır'a doğru hareket etti. Mısır'da Şirkuh ile mücadelesi devam ederken (İbnü'l-Esîr: XI, 243-245; Runciman: II, 307-308) kralın bölgeden ayrılmasını fırsat bilen Nureddin tekrardan Harim'i kuşatma altına aldı.

Harim, Antakya Prinkepliği için kilit bir noktadaydı ve Nureddin, burayı alması halinde Haçlılara büyük bir darbe vurmuş olacaktı. Willermus (II, 306-307) Nureddin'in Harim'e saldırmasının sebebinin Hısnü'l-Ekrâd'da Haçlılar karşısındaki mağlubiyetinin intikamını almak ve sarsılan itibarını yeniden kazanmak olduğunu ifade etmektedir.

İbn Vâsıl (I, 143) ve İbnü'l-Esîr (XI, 246) ise Nureddin'in amacının Kudüs kralı Amaury'nin Mısır'dan çekilmesini sağlamak olduğunu bildirmektedirler. Bu olay ile ilgili en geniş bilgi İslâm kaynaklarında yer almaktadır. İbnü'l-Esîr tarafından geniş bir şekilde anlatılan olay İbn Vâsıl, İbn Kesîr ve Ebu Şâme tarafından da kaydedilmiştir. Willermus da bu olaya Haçlılar açısından değinmiş ve İslâm kaynaklarını teyit eden bilgiler vermiştir. Bu hususta Süryanî Mikhail'de de bilgiler bulunmaktadır. İbnü'l-İbrî ise çok detaya girmeden olayı kaydetmiştir. Kaynaklarda Haçlı ve Müslüman askerlerinin güçleri konusunda farklılıklar vardır.

Kaynaklara göre Nureddin, Kudüs kralı Amaury'nin Mısır'a hareket etmesinden hemen sonra Musul ve el-Cezire hâkimi olan kardeşi Kudbeddin Mevdûd, Mardin hâkimi Necmeddin Alp, Hısn-ı Keyfâ hâkimi Fahreddin Kara Arslan'a ve çevredeki diğer beylere haber göndererek yardım istedi. Yardıma gelen ordunun başında Zeyneddin Ali Küçük bulunmaktaydı. Anonim Süryanî Vekâyinamesine göre (t.y: 303), Nureddin 70.000 atlı ve 40.000 yaya asker ile Harim'e geldi. Diğer kaynaklar da sayısal bir şekilde ifade edilmese bile Nureddin'in ordusunun çok kalabalık olduğunu kaydetmişlerdir (İbnü'l-Esîr: XI, 547; İbn Kesîr: XII, 449; İbn Vâsıl: I, 143; Ebû Şâme: I, 339; Willermus, 1943: II, 306-307).

Nureddin Harim'e geldikten sonra kaleyi kuşattı ve mancınıklarla taşla tuttu ve peş peşe hücumlarla kaleyi zayıflatmaya çalıştı. Harim hâkimi St. Valery her ne kadar dirense de Nureddin ile tek başına baş edemeyecekti. Kuşatmayı haber alan Haçlılar da toplanmaya başlamıştı. III. Bohemund, Trablus kontu III. Raymond,

Konstantin Koloman'ın emrindeki Bizans birlikleri, Ermeni Thoros ve Urfa kontu II. Joscelin'in oğlu III. Joscelin'in de (bu şahıs İslâm kaynaklarında İbn Joscelin olarak geçmektedir bkz: İbnü'l-Esîr: XI, 247; İbn Vâsıl: I, 144; İbn Kesir: XII, 449) aralarında bulunduğu 13.000 kişiden oluşan atlı ve piyade askerlerle Harim'e geldiler (Süryanî Mikhail: 196; İbnü'l-İbrî: II, 400).

Anonim Süryanî Vekâyinâmesi'ne göre (t.y: 303-304), Ermeni Thoros Müslümanların çok güçlü olduğunu, buna karşılık kendilerinin de kalede direnişi sağlayacak kadar asker yerleştirdiklerini ve artık burada daha fazla kalmayıp Antakya'ya geri dönerek Amaury'nin Mısır'dan gelmesini beklemeleri gerektiğini söylemiş, ancak Trablus kontu III. Raymond bunu kabul etmemiştir. Willermus ise (II, 306-307), Harim'e gelen Haçlı liderlerinin bir toplantı yaparak Harim'den ayrılmak istediklerini ancak diğer Hıristiyanların bunu kabul etmediğini belirtmektedir.

Nureddin, Haçlıların Harim'e gelmelerinden sonra onlara kendisini takip ettirerek kendi bölgelerinden uzak bir yerde onlarla savaşmak amacındaydı. Bu amaçla kuşatmayı kaldırıyormuş gibi yaparak Harim'in kuzeydoğusundaki Artah'a çekildi. Haçlılar da onu takip ederek Gammar'da karargâh kurdular. Ancak Nureddin ile savaşmaktan çekinerek geri döndüler. Nureddin de onları takip etti ve iki ordu savaştı. Savaşın tarihi İslâm kaynaklarında (İbnü'l-Esîr: XI, 247-248; İbn Vâsıl: I, 145; Ebu Şâme: I, 321) Ağustos 1164, Willermus Tyrensis (II, 306-307)'de 10 Ağustos 1165 olarak verilmektedir. Araştırmacılardan bazıları bu tarihi (Runciman: II, 308; Demirkent, 1997: 126) 10 Ağustos 1164 olarak kabul etmektedir. Cahen (1946: 409), 11 Ağustos 1164, Küçüksipahioğlu (2006: 165) ise 12 Ağustos 1164 tarihini vermektedir.

Haçlılar Müslümanların sağ cenahına saldırdılar. Sağ cemahta bulunan Hıs-ı Keyfâ ve Haleb askerleri yenilmiş gibi yaparak geri çekilmeye başladılar. Bu geri çekilmenin amacı Haçlı ordusunu yaya askerlerinden ayırmaktı. Atlı askerler kaçan Müslümanları kovalarken savaş alanında kalan Müslüman askerler de Haçlıların yaya askerlerinin etrafını saracaktı. Bu plan başarı ile sonuçlandı. III. Bohemund askerleriyle birlikte kaçan Hıs-ı Keyfâ ve Haleb askerlerini kovalamaya başlayınca Zeyneddîn Ali Musul askerleri ile savaş meydanındaki Haçlı piyadelerine saldırdı.

Bir kısmını öldürdü ve bir kısmını da esir aldı. Hileyi fark eden Haçlıların süvari birlikleri geri döndüklerinde kalan ordunun imha edildiğini gördüler. Onlar geri dönünce ri'cat yapan Müslüman askerleri de onların arkasından geldi ve Haçlı ordusunun etrafı çevrildi. Yapılan savaşta İbnü'l-Esîr (XI, 248) ve İbn Kesir'e (XII, 400) göre 10.000'den fazla Haçlı askeri öldürülerek Haçlı ordusu imha edildi. Birçok asker de esir alındı.

Esirler arasında Antakya Prinkepsi III. Bohemund, Trablus Kontu III.Raymond⁹, devrik Urfa kontunun oğlu III. Joscelin ve Bizanslı kumandan Konstantin Koloman da bulunuyordu. Savaş alanından kaçan tek lider ise Ermeni Baronu Thoros oldu. Thoros savaşın kargaşasından yararlanarak Antakya'ya ulaşmayı başardı.

Kinnamos (s. 158), esirler arasındaki Antakya prinkepsinin Renaud olduğunu bildirmektedir. Oysa Renaud de Chatillon 1161 yılında Nureddin tarafından esir edilmişti. Araştırmacılardan Runciman (II, 308), Harim'de esir alınan Hıristiyan reisleri aktarırken önce Ermeni Thoros'un savaştan kaçmayı başardığını yazmış, ancak konunun devamında (II, 309), Thoros'u da esirler arasında göstererek yanlışlığa düşmüştür.

İslâm ordusu karşısındaki bu yenilgi Antakya'da mateme sebep oldu. Patrik kilise çanlarını kırdırdı ve kiliselerdeki ayinleri durdurdu (Süryanî Mikhail: 196; Anonim Süryanî: 304). Willermus'un kaydından (II, 306-307), bu yenilgiden dolayı Haçlı askerlerine ve reislerine de çok kızmış olduğu anlaşılmaktadır. Willermus'un belirttiğine göre (II, 306-307), savaşın başında Hıristiyanlar Müslümanlara karşı terör estirdi, ancak sonradan kendileri onların durumuna düştü ve acınacak hale geldiler, Haçlıların hiç biri atalarının itibarını düşünmedi ve özgürlükleri için savaşmak yerine alçakçasına Türklere yalvardılar. Kinnamos (s. 158) ise, Bizans İmparatoru Manuel'in Harim'de Haçlıların yenilmesine çok üzüldüğünü ve en kısa zamanda bütün gücüyle Anadolu'ya geçerek bunun intikamını almak istediğini, ancak Batı'daki olayların buna fırsat vermediğini bildirmektedir.

⁹ İbnü'l-Esîr, Trablus Kontu Raymond'dan "Frank Şeytanı" olarak bahsetmektedir. Ona göre Haçlılar arasında en tehlikeli olanı Raymond'dur (bkz. XI, 248).

Bu zaferden sonra komutanlarından bazıları Nureddin'e, Antakya'nın savunmadan yoksun olmasından faydalanmasını ve Antakya'ya hücum etmesini teklif etmişlerdi. Ancak Nureddin bunu kabul etmedi ve İbnü'l-Esîr'e göre (XI, 248) adamlarına Antakya kalesinin çok korunaklı olduğunu ve kuşatma sırasında Bizans'ın kuvvetlerinin iç kalede direneceğini, bu sırada muhakkak Bizans İmparatoru Manuel'in şehrin yardımına geleceğini ve Antakya'yı ele geçirebileceğini söyleyerek *“Bizans İmparatoruyla komşu olmaktansa Bohemund'a komşu olmak daha iyidir.”* demiştir.

Nureddin Harim'i ele geçirdikten sonra Süveydiye'ye kadar olan yerleri yağmaladı. Antakya Haçlı devleti ile Nureddin arasındaki sınır Asi Nehri'ne dayandı. Antakya'nın askerî gücü tamamen çöktü ve bundan sonra eski gücünü toparlaması çok zor oldu (Cahen: 409).

2.3 III. Bohemund'un Esaretten Kurtulması

Harim zaferinden sonra Nureddin Haleb'e dönmüştür. Willermus (II, 306-307), İbnü'l-İbrî (II, 400-401) ve Süryanî Mikhail (s. 199) ittifak halinde III.Bohemund'un, Trablus Kontu III. Raymond'un ve Konstantin Koloman'ın da Haleb'e götürülerek zindana atıldıklarını bildirmektedirler. Kaynaklardan anlaşıldığına göre III. Bohemund'un esaret hayatı fazla sürmemiştir. Kuvvetle muhtemel 1165 yılı yaz aylarında esaretten kurtulmuştur. Ancak Nureddin'in onu ne şekilde serbest bıraktığı ile ilgili kaynaklarda farklı bilgiler mevcuttur.

Willermus (II, 308) Kudüs kralı Amaury'nin Harim'de yaşananları haber alır almaz hızlı bir şekilde Mısır'dan ülkesine döndüğünü ve başsız kalan Trablus'a uğrayarak burada kendi nâipliğini tesis ettikten sonra Antakya'ya geldiğini, bu arada Nureddin'in büyük bir kurtuluş parası karşılığında III. Bohemund'u serbest bırakmaya razı olduğunu, Amaury'nin ise diğer reisler için Nureddin ile müzakerelerde bulunduğunu, fakat Nureddin'in özellikle Trablus kontu III.Raymond'u serbest bırakmaya razı olmadığını bildirmektedir.

Kinnamos'un verdiği bilgiye göre (s. 172), İmparator Manuel Amaury'nin Antakya'ya gelmesinden pek hoşnut olmamıştır. Zannediyoruz ki Manuel kralın

Trablus'da yaptığı gibi Antakya'da da etkisini arttırmasından çekinmiştir. Kinnamos kaydında (s. 172), Antakya'ya gelmesinden sonra Manuel'in gönderdiği bir Bizans elçisini Amaury'nin yanına gelerek ona şehre ne amaçla geldiğini sorması üzerine Amaury'nin Antakya üzerindeki ümitlerinin tükendiğini ve İmparator'dan Bizans hanedanından kendisine uygun bir eş bulması halinde onunla akraba olmak istediğini söylediğini belirtmektedir. Amaury bu evliliğin tesisi için Kaysâriye başpiskoposu ile Templier şövalyelerinin büyük ustası Odo de St. Amand'ı İstanbul'a elçi olarak göndermiştir (Runciman: II, 309).

Süryanî Mikhail (s. 199) ve İbnü'l-İbrî (II: 402) Willermus'dan farklı olarak 1165 yılında, Nureddin'in Haçlıların elinden Banyas'ı almasından sonra Ermeni lideri Thoros'un, Maraş'a saldırıp 400 Türk'ü esir aldığını ve Nureddin'e haber gönderip: "*Yanızda bulunan Hıristiyan prenslerini fidye karşılığı teslim etmezsen bende bu Türkleri diri diri yakacağım.*" dediğini, Nureddin'in bunun üzerine III.Bohemund da dâhil olmak üzere yanındaki esir reisleri 100.000 dinar karşılığı serbest bırakmaya razı olduğunu bildirmektedir.

İslâm kaynakları ise Süryanî Mikhail ve İbnü'l-İbrî'ye nazaran Willermus ile benzerlik göstermektedir. İbnü'l-Esîr (XI, 248), III. Bohemund'un bol miktarda para ve birçok Müslüman esiri serbest bırakması karşılığı Nureddin tarafından salıverildiğini kaydetmiştir. İbnü'l-Esîr tarafından verilen bu bilgiler İbn Vâsıl (I, 145) ve Ebu Şâme (I, 321) tarafından da teyit edilmiştir. Ancak İslâm müellifleri III.Bohemund'un ne zaman serbest bırakıldığı ile ilgili bir bilgi vermedikleri gibi Ermeni lideri Thoros'un Maraş'a yaptığı saldırıya da değinmemişlerdir.

Willermus kaydının devamında (II, 311), Nureddin'in genelde elindeki Hıristiyan esirleri özellikle de ileri gelen Haçlı reislerini serbest bırakmakta isteksiz olduğu bilindiğinden III. Bohemund'u bu kadar kısa bir sürede serbest bırakmaya razı olmasına şaşırıldığını dile getirmektedir. Willermus, Nureddin'in Bohemund'u serbest bırakmasının nedeninin Bizans İmparatoru Manuel'in III. Bohemund'un serbest bırakılmasını istemesi halinde zaten ona karşı çıkmaya cesaret edemeyecek olması ya da III. Bohemund'un esir olarak uzun bir süre kalması halinde onun yerine Antakya halkının daha güçlü bir hükümdar seçmesinden çekiniyor olabileceğini, şu

halde III. Bohemund'un Antakya tahtında kalmasının kendi çıkarına daha uygun düştüğü için serbest bıraktığını söylemektedir.

Bize göre bu ihtimallerin her ikisi de mümkündür. Zira daha önce yaşanan gelişmeler Manuel Komnenos'un Antakya'dan vazgeçmeyeceğini açık bir şekilde göstermektedir. Bunun üstüne bir de III. Bohemund'un kız kardeşi ile evli olması dolayısıyla Manuel Komnenos, III. Bohemund'un esaretine razı gelmeyecektir. Diğer taraftan hem Kudüs Kralı Amaury hem de Antakya'daki asiller şehrin yöneticisiz kalmasına müsaade etmeyecek ve III. Bohemund'un yerine bir kişiyi prinkeps olarak seçeceklerdir. İşte Nureddin Zengî seçilmesi muhtemel bu yeni hükümdarın III.Bohemund gibi pasif değil de daha etkili bir yönetici olmasından çekinmiş olabilir.

Willermus (II, 311), III. Bohemund'un serbest bırakılmasından sonra Antakya'ya geldiğini ve buradan da Nureddin'e ödemesi gereken fidye parasını almak adına Bizans imparatoru Manuel'in yanına İstanbul'a gittiğini, Bizans İmparatorunun Bohemund'u çok iyi karşıladığını ve ona karşı cömert davrandığını, Bohemund'un ise İstanbul'da kısa bir süre kaldıktan sonra Manuel'in kendisine verdiği hediyeler ile birlikte Antakya'ya döndüğünü bildirmektedir.

Süryanî Mikhail (s. 199) ve İbnü'l-İbrî de (II: 402) Willermus ile aynı doğrultuda III. Bohemund'un esareten kurtulduktan sonra hem kız kardeşi Maria'yı görmek hem de İmparator Manuel'den Nureddin'e ödemesi gereken fidye parasını talep etmek üzere İstanbul'a gittiğinden bahsetmektedirler. Ancak bu müellifler Willermus'un zikretmediği bir bilgiyi bize ulaştırmaktadırlar ki o da İmparatorun yaptığı bu yardıma karşılık Bizanslı patrik II. Athanasios'u III. Bohemund ile birlikte Antakya'ya göndermesidir. Süryanî kaynakları Bohemund'un Ortodoks Patrik ile Antakya'ya gelmesinden sonra Antakya'daki Patrik Aimery'nin bu durumdan hiç hoşnut kalmayarak şehri terk ettiğini ve III. Bohemund'u da aforoz ettiğini bildirmektedirler. Bu da göstermektedir ki Antakya'da hem siyasî hem de dinî olarak Bizans'ın nüfûzu daha da artmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

III. BOHEMUND'UN 1166-1181 YILLARI ARASINDAKİ FAALİYETLERİ

1. III. BOHEMUND İLE ANDRONİKOS KOMNENOS ARASINDA YAŞANAN GERGİNLİK

Bizans'a bağlı Kilikya bölgesinde 1166'da karışıklıklar tekrar baş gösterdi. İmparator Manuel Komnenos, Andronikos Komnenos'u bölgeye vali tayin etti. Andronikos Kilikya Ermeni hâkimi Thoros'a karşı kesin bir başarı gösteremedi. Esasında Andronikos ilk olarak 1152 yılında Kilikya'ya askeri komutan olarak görevlendirilmiş, Thoros'un yaptığı ani bir baskın sonucu ordusu dağılmış ve kendisi Antakya'ya kaçmış, burada fazla kalmayarak İstanbul'a geri dönmüştü (Kinnamos: 95 vd.). İmparator Manuel'e başarısız bir suikast girişiminde bulunduğu için 12 yıl hapis yattıktan sonra 1165 yılında hapisten kaçmış, ancak Bizans imparatoru onu affetmişti (Niketas, 1995: 88 vd).

Ermeni hâkimi Thoros ile Bizans imparatoru arasında 1162 yılından beri devam eden bir anlaşmazlık vardı. Thoros, Bizans'a karşı bağımsız hareket etmek gayesindeydi. 1162 yılında kardeşi Stephan'ın Bizans valisi Andronikos Euporbenos tarafından öldürülmesi, olayları daha da karıştırmıştı. İmparator Manuel, Kilikya'daki durumu düzeltmek amacıyla Andronikos Euporbenos'un yerine Konstantin Koloman'ı takviye birliklerle Kilikya'ya göndermişti. Thoros ise onunla baş edemeyeceğini anlayınca geri çekilmek durumunda kalmıştı.

Nureddin Zengî ile Harim'de yapılan savaş sırasında Thoros kaçmayı başarmıştı. Fakat Koloman da Nureddin'e esir düşen reisler arasındaydı. Nureddin Bizans İmparatorundan çekindiği için Koloman'ı 150 ipekli elbise karşılığında serbest bırakmıştır (Runciman: II, 309). Fakat bundan sonra Kilikya bölgesinde Thoros'un Bizans'a karşı mücadelesi tekrar başlayacaktır. Bu konu ile alakalı en

detaylı bilgi Bizans kaynaklarından Niketas Khoniates tarafından aktarılmaktadır. Kinnamos ise Niketas kadar detay içermese dahi konuya değinmiştir.

Niketas (1995: 95), Çukurova'daki karışıklığın tekrardan neden alevlendiğine değinmeden Manuel'in bu bölgeye çok önem verdiğini ve oraya her zaman soylu insanları vali olarak atadığını, Andronikos'un da nüfuzlu bir adam olduğu için bölgeye tayin edildiğini ve hatta masraflarını karşılamak için Kıbrıs'ın gelirlerinin de kendisine bağlandığını bildirmektedir. Kinnamos (s. 166) ise Thoros'un Kilikya'nın Bizans valisi ve imparatorun kuzeni Andronikos Euphorbenos'u kardeşinin ölümünden sorumlu tuttuğu için Bizanslılara çok kızgın olduğunu ve bu sebepten de 1165 yılında Bizans toprağı olan İsauria bölgesindeki birçok yeri ele geçirdiğini kaydetmektedir. Kaydının devamında Andronikos Komnenos'u Kilikya'daki sorunları çözmesi için 1166 yılında bölgeye tayin ettiğini zikreder. Kinnamos hiç detaya girmeden Andronikos'un tayin edildiği Kilikya'da fazla kalmadığını ve Antakya'ya giderek imparatoriçenin kız kardeşi Philippa ile kanunsuz bir şekilde nişanlandığını, sonra da hiç sebep yokken kızı terk ederek 1167 yılı başında Filistin'e gittiğini söylemektedir (Kinnamos: 181).

Niketas ise (s. 95-96), Andronikos Komnenos'un Kilikya'ya gitmesinden hemen sonra Thoros'a sık sık savaş ilan ettiğini, ancak kesin bir zafer elde edemediğini ve en son Thoros'un onu bozguna uğrattığını, bunun üzerine Andronikos'un Antakya'ya gittiğini belirtmektedir. Ona göre Andronikos Antakya'dayken III. Bohemund ve Manuel'in karısı Maria'nın kız kardeşi Philippe'e âşık olduğunu kaydetmektedir. Ona göre Philippe de Andronikos'un büyüüne kapılmış ve aralarında bir beraberlik yaşanmaya başlamış, ancak Manuel bunu duyunca çok hiddetlenerek kendisine verilen görevi başarmak yerine Philippe ile evlenmeye çalıştığı için onu cezalandırmak istemiştir. Modern araştırmacı Runciman (II, 315) ise III. Bohemund'un bu durumdan rahatsız olarak Andronikos'u imparatora şikâyet ettiğini söylemektedir.

Niketas kaydının devamında (s. 96-97) Bizans İmparatoru Manuel'in hem Kilikya valiliğini üstlenmek hem de Philippe'yi etkileyerek onunla evlendirmek amacıyla Konstantin Koloman'ı bölgeye gönderdiğinden bahsetmektedir. Ancak Philippe'nin beğenmediği Koloman Tarsus'a gitmiş ve Ermeni Thoros ile

mücadeleye girişmiştir. Niketas'ın bildirdiğine göre Koloman burada Ermenilere esir düşmüş ve Manuel yüklü bir fidye ödeyerek onu kurtarmıştır. Andronikos ise Manuel'den çekindiği için Philippe'den vazgeçerek Kudüs'e kaçmış, fakat bu defa da Kral III. Baudouin'in dul eşi, aynı zamanda kendisinin de akrabası olan Theodora ile birliktelik yaşamaya başlamıştır. Manuel ise bu durum karşısında ona çok ağır bir ceza vereceği sırada bunu haber alan Andronikos, Theodora ile birlikte kaçmıştır (Willermus: II, 345 vd; Niketas: 97 vd; Kinnamos: 181. Kinnamos Andronikos'un bu maceranın sonunda Türklere sığındığını bildirmektedir).

2. NUREDDİN ZENGÎ VE KUDÜS KRALI AMAURY ARASINDAKİ MÜCADELENİN ANTAKYA PRİNKEPSLİĞİ'NE ETKİSİ

Kudüs kralı Amaury tahta çıktıktan sonra Mısır'ı ele geçirmek için Nureddin Zengi ve onun veziri Şirkuh ile bir mücadeleye girişmişti. Bu mücadele sırasında Antakya'da III. Bohemund Harim'i kaybetmesinin dışında Nureddin ile pek bir mücadeleye girişmedi. Çünkü Nureddin de Amaury gibi Mısır'a odaklanmıştı.

Mısır'da vezirlik makamı için Sâver ve Dırgâm arasında bir mücadele vardı. Bu mücadelede Dırgâm, Şâver'i yenerek vezir oldu. Şâver ise Dımaşk'a kaçarak Nureddin'den yardım istedi. Nureddin ile Şâver arasında yapılan anlaşmaya göre; Nureddin veziri Şirkûh komutasında seçkin bir askerî birliği Şâver ile Mısır'a gönderecek, Şâver Nureddin'in yardımıyla Fâtımî Devleti'nde tekrar vezir olacak, buna karşılık Şâver, Nureddin'in Mısır'a gönderdiği ordu komutanlarına iktalar tahsis edecek, ayrıca Mısır'ın vergilerinin üçte birini Nureddin'e verecek, Şirkûh Mısır'da Nureddin'in nâibi olacak ve doğrudan Nureddin'den emir alacak idi. Bu şartlarla Nureddin Mahmud Şirkûh komutasında bir askerî birliği Şâver ile birlikte Mısır'a gönderdi. Ancak Şâver, Şirkûh'un yardımıyla vezir olduktan sonra Nureddin ile yaptığı anlaşmaya uymadı ve Şirkûh'a karşı Kudüs Kralı Amaury'den yardım istedi (Şeşen, 2000: 31-34).

1164 yılında Mısır'da, Amaury ve Nureddin'in veziri Şirkuh arasındaki mücadele iki tarafında aynı anda Mısır'dan çekilmesini öngören bir antlaşma ile sonuçlanmıştı. Amaury'nin Mısır'dan çekilmesine sebep olan gelişmeler Nureddin'in Antakya Haçlı hâkimiyetindeki Harim'i ve Trablus Haçlı idaresindeki Banyas'ı ele

geçirmesi idi. Ancak ne Nureddin'in emriyle hareket eden Şirkuh ne de Amaury Mısır'dan vazgeçmeyi düşünüyordu.

1167 yılında Şirkuh'un ısrarı sonucu Nureddin Mısır'a ikinci bir sefer düzenledi (İbnü'l-Esîr: XI, 263-265; Runciman: II, 310-314; Holt, 1999: 84). Bu haber Kudüs'e ulaştığında Amaury de sefer hazırlıklarına başladı. Şirkuh ve Amaury'nin Mısır'daki bu mücadelesi sırasında Nureddin de Haçlı topraklarına saldırıya geçti. Arka'yı ele geçirdi ve Hunin Kalesi'ni kuşattı (İbnü'l-Esîr: XI, 266). Şirkuh ise yeğeni Selahaddin'in İskenderiye'deki durumundan endişeye kapılmaktaydı. İki taraf da 1164'deki gibi aynı anda Mısır'dan çekilme kararı aldı.

Amaury'nin tıpkı kardeşi III. Baudouin gibi Bizans imparatoru Manuel'den kendisine bir eş seçmesini istediğini ve bu evliliğin tesisi içinde Bizans'a elçiler gönderdiğini yukarıda belirtmiştik. Amaury'nin İstanbul'a göndermiş olduğu elçiler onun Mısır'dan dönüşünde imparatorun büyük yeğeni Maria Komnene ile birlikte gelmişlerdi. 29 Ağustos 1167'de Amaury'nin Maria Komnene ile düğünü gerçekleşti (Runciman: II, 314-315; Holt: 84). Böylece Amaury Bizans ile ilişkilerini daha da sıkılaştırarak Nureddin'e karşı güçlü bir müttefik kazanmış oldu.

1168 yılı Ekim ayında Amaury Mısır'ı ele geçirmek için tekrar harekete geçti ve Bilbays'ı aldı. Fatımî halifesi el-Âzîd ve veziri Şâver, 1164 yılında yapılan anlaşmanın şartlarının geçerli olması kaydıyla Nureddin'den yardım istediler. Nureddin, Şirkuh'u ve Selahaddin'i tekrar Mısır'a gönderdi. Amaury ise Şirkuh'un gücüne karşı koyamayacağını anlayınca 1169 yılı Ocak ayında tekrardan Kudüs'e döndü. Şirkuh kendisine ihanet eden Şâver'i öldürdükten sonra Halife el-Âzîd tarafından vezirliğe getirildi. Ancak bundan kısa bir süre sonra Şirkûh'da öldü. Onun yerine ise yeğeni Selahaddin vezirlik makamına getirildi. Ancak asıl emir aldığı kişi ise Nureddin idi. Hutbede önce el-Âzîd'ın, sonra Nureddin'in ve en son Selahaddin'in adı geçmekteydi (İbnü'l-Esîr: XI, 272-280; İbn Kesir; XII, 460-464; Runciman: II, 317-322; Şeşen: 38-43; Holt: 84-85). Böylece Suriye'nin yanında Mısır da Nureddin'in hâkimiyeti altına girdi ve bundan sonra Haçlı toprakları hem kuzeyden hem de güneyden büyük bir tehlike altına girmiş oldu.

Bilindiği gibi 1164 yılında Nureddin Zengî'nin Harim'i ele geçirmesi sırasında Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin askeri gücü zayıfladı. III. Bohemund, Nureddin Zengî ve Amaury arasında Mısır için yapılan mücadele sırasında ülkesinin savunmasını güçlendirmeye çalıştı. Templier şövalyelerinin Bagras etrafındaki topraklarını genişletti. Böylece Prinkepsliğin kuzey bölgesinin savunmasını bu tarikata devretti. Prinkepsliğin güneydeki topraklarının büyük bir bölümünü ise Hospitalier tarikatına verdi. Bunun yanında III. Bohemund, 1167 yılında Lazikiye'de Hospitalier tarikatına yerleşim yerleri ve kilise bağışladı (Röhricht: 112). Diğer Haçlı devletlerinde olduğu gibi Templier ve Hospitalier Tarikatları Antakya Haçlı Prinkepsliği'nde de ülkenin savunmasında öncülük etmeye başladılar. (Röhricht: 112 vd; Runciman: II, 314).

Nureddin ile Amaury arasında Mısır için yapılan mücadele devam ederken Antakya üzerindeki Nureddin tehlikesi de hafifledi. Nureddin bu dönemde Amaury'yi Mısır'dan uzak tutmak adına Trablus ve Kudüs krallığı topraklarına saldırılarını sürdürürken Antakya'ya dokunmadı. Ancak Nureddin'in Antakya'ya saldırmamasının bir sebebi de Bizans imparatoru Manuel'in Antakya üzerindeki etkisidir.

3. 1170 YILI DEPREMİ VE III. BOHEMUND'UN BİZANS İMPARATORUNUN ETKİSİNDEN KURTULMASI

III. Bohemund'un Antakya'nın savunmasını güçlendirmeye çalıştığı sırada Antakya Haçlı Prinkepsliği için önemli sonuçlar ortaya çıkaracak bir deprem meydana geldi. 1170 yılı 29 Haziran günü meydana gelen deprem Antakya ve Suriye'nin yanı sıra el-Cezire, Musul ve Irak'ta da etkili olmuştur (İbnü'l-Esîr: XI, 286; İbn Kesîr; XII, 470; Willermus: II, 370-371; Süryanî Mikhail: 211-213; İbnü'l-İbrî: II, 409-410; Simbat: 60; Hetum: 7; Runciman: II, 325; Demirkent, 1997: 128; Küçüksipahioğlu: 170-171; Arık, 1992-1994: 21; Özönur; 24-25; Arslantaş, 2003: 105; Kaya ve Kıyılı, 2009: 410-411).

Bu deprem felaketinin Antakya'ya etkisini Süryanî Mikhail (s. 212) ayrıntılı bir şekilde şöyle kaydetmiştir:

“1170 yılının 29 Haziran günü saat 3’te şiddetli bir zelzele oldu. Yeryüzü denizde bir sandal gibi sallandı. Antakya’da nehrin kıyısında bulunan sur devrildi. Greklerin büyük kilisesi kâmilten yıkıldı. St. Pierre Kilisesi’nin minberi ile muhtelif yerlerde bulunan kilise ve evler yıkıldı. Antakya’nın içinde 50 kişi öldü. Antakya senyörü olan prens Bohemund saçlarını kestirdi, kilise de harar giydi ve Latin patriğinden af diledi. Trablus şehrinin büyük kısmı yıkıldı. Deprem ayrıca Dımaşk, Hıms, Hama ve bütün sahil şehirlerinde büyük tahribata sebep oldu. Ancak en çok Haleb’te hasara sebep oldu”.

İbnü’l-İbrî (II, 410), deprem sonrası artçı sarsıntıların 25 gün devam ettiğini bildirmektedir. Deprem, Bizans İmparatoru Manuel tarafından Antakya’ya gönderilen Ortodoks patrik Athanasios’un St. Pierre kilisesinde ayin yaptığı sırada yaşandı.

Süryanî Mikhaıl (s. 212), patriğin depremin etkisiyle yıkılan kilise enkazının altında ağır yaralı bir şekilde bulunduğunu ve dışarı çıkarıldıktan kısa bir süre sonra öldüğünü kaydetmektedir. III. Bohemund ise Bizans patriğinin ölümünden sonra Latin patriği Aimery’i tekrardan kilisenin başına getirdi. Böylece Antakya kilisesi üzerinde 5 yıla yakın bir süredir devam Bizans etkisi de sona erdi.

4. III. BOHEMUND’UN ERMENİ PRENSİ MLEH İLE MÜCADELESİ

Kilikya Ermeni prensi Thoros 1168 yılında öldü. Onun ölümünden sonra Kilikya Ermeni Baronluğu’nda taht mücadelesi baş gösterdi. Thoros ölmeden önce rahip oldu ve küçük yaştaki oğlunun tahta çıkmasını, teyzesinin oğlu Thomas’ın da ona naiplik etmesini vasiyet etti. Fakat Thoros’un kardeşi Mleh buna karşı çıktı. Onun ölümünden sonra önce Templier şövalyelerine onlarla arası bozulunca da Nureddin Mahmud’a sığındı (İbnü’l-İbrî: II, 405; Süryanî Mikhaıl: 204; Willermus: II, 386-387).

Willermus (II, 386-387), Mleh’in Nureddin’e sığındıktan sonra Müslüman olduğundan ve Hıristiyanların bu sebeple Mleh’e düşmanlık beslediğinden bahsetmektedir. Mleh Nureddin’e sığındıktan sonra Nureddin ona askeri bir birlik verdi ve Çukurova’ya saldırmasını sağladı. Bu saldırılar neticesinde Mleh Bizans valisi Andronikos’un idaresindeki Misis, Adana ve Tarsus’u ele geçirdi. Ermeniler onun baskınlarından kurtulmak için ülkensin yarısını ona vermeyi kabul etti. Diğer yarısı ise Rupen’in olacaktı. Ancak Mleh verdiği sözü tutmadı ve Kilikya’yı yağma

etmeye başladı. Bagras'daki Templier şövalyelerinin topraklarına saldırdı (İbnü'l-İbrî: II, 409; Willermus: II, 386-387; Runciman: II, 325; Ersan, 2007: 144-145).

III. Bohemund, Kudüs kralı Amaury'den Mleh'e karşı yardım istedi. Amaury de Mleh'i bu hareketlerinden vazgeçirmek ve yüz yüze görüşmek için ona elçiler gönderdi. Ancak Mleh görüşmeyi kabul etmedi. Bunun üzerine büyük bir Haçlı ordusu Antakya'dan Kilikya'ya hareket etti. Mleh'i yakalayıp bir kaleye hapsetti. Mleh bundan sonra krala itaat edeceğine ve Türkler ile işbirliği yapmayacağına dair söz verdikten sonra serbest bırakıldı. Ancak Mleh sözünde durmadı. Bir yıl sonra Konstantin Koloman'ı esir ederek Kilikya'daki Bizans hâkimiyetini ortadan kaldırmak için yeniden harekete geçti. Thoros'un oğlu Rupen'i öldürdü ve onun nâibi Thomas'ı da Antakya'ya kaçırmayı başardı (Willermus: II, 386-387; İbnü'l-İbrî: II, 409; Kinnamos: 205; Runciman: II, 325; Ersan: 145).

III. Bohemund ile Mleh arasındaki bu mücadelenin kronolojisi kaynaklarda farklılık verilmektedir. İbnü'l-Esîr (XI, 311-312), Hicrî 568. (M. 1172-1173) yılı olaylarında Mleh'in, Antakya'ya yaptığı saldırıdan bahsetmeden Mleh'in Nureddin Zengî'nin yardımıyla Kilikya üzerine saldırdığını belirtmektedir. Willermus da tarih bildirmese de bu mücadeleyi 1170 depreminin sonrasında zikretmektedir. Bu iki kaynaktan farklı olarak İbnü'l-İbrî (II, 409), bu olayı 1170 depreminden önce vermektedir. Runciman (II, 325) ve Ersan (s. 145) da olayı 1170 depreminden sonrasında kaydetmektedir. Biz de depremden sonra kaydetmeyi uygun bulduk

5. NUREDDİN MAHMUD ZENGÎ'NİN ANTAKYA ÜZERİNE DÜZENLEDİĞİ SEFER

Nureddin Mahmud ile Haçlı Prinkepsi arasında barış vardı. Ancak bu barış Haçlılar tarafından 1171 yılında bozuldu. Mısır'dan Suriye'ye gelen iki gemi Lazikiye'ye demir attıktan sonra III. Bohemund'a bağlı Haçlılar tarafından ele geçirildi, içerisindeki mallara da el konuldu. Nureddin bu olayı haber alınca Trablus'a ve Antakya'ya elçiler göndererek yapılan gasbın aralarındaki barışı bozacağını bildirerek gemilerin ve malların iade edilmesini istedi. Haçlılar ise gemilerin delinip su aldığını söyleyerek Nureddin'i oyaladılar. Aralarındaki anlaşma gereği eğer gemiler delinir ve su alır ise Haçlılar gemilere el koyma hakkını

kazanıyorlardı. İsteği yerine getirilmeyen Nureddin, Haçlılara karşı bir sefer için asker topladı ve askerî birliklerin bir kısmını Trablus'a, bir kısmını da Antakya'ya gönderdi. Kendisi de kalan askerlerle Arka kalesini kuşattı, Trablus'a gidip şehrin etrafındaki yerleri yağmalandı. Nureddin'in Antakya'ya gönderdiği askerler şehrin etrafını yağmaladılar. Bunun üzerine Haçlılar gemilerdeki malları geri verme ve antlaşmayı yenileme talebinde bulundular. Nureddin de bu teklifi kabul etti (İbnü'l-Esîr: XI, 300; İbn Vâsıl: I, 200-201; Runciman: II, 330; Küçüksipahioğlu; 171-172).

Runciman (II, 330), Nureddin'in Selahaddin'e güvenmemesinden ve Bizans imparatoru Manuel'in III. Bohemund ve Amaury ile olan yakınlığından çekindiği için Haçlılar ile anlaşmayı kabul ettiğini söylemektedir. Olayların seyrine bakılırsa bu antlaşma Nureddin'in ölümüne kadar devam etmiştir.

6. III. BOHEMUND'UN KUDÜS KRALI AMAURY İLE BİRLİKTE BANYAS'I KUŞATMASI

Nureddin Mahmud 15 Mayıs 1174 tarihinde boğaz anjiniinden vefat etti. Süryanî Mikhail (s 231) kaydında, Nureddin'in ölmeden önce Kudüs Haçlı Krallığı'nı ve Antakya Haçlı Prinkepsliği'ni ortadan kaldırmak için asker topladığını kaydetmektedir. İbnü'l-Esîr'e göre (XI, 322) Nureddin Haçlılara cihad hususunda gevşek davrandığını gördüğü Selahaddin Eyyûbî'nin üzerine, Mısır'a yapacağı sefer için hazırlıklar yapmaktaydı. Ölümünden sonra on bir yaşındaki oğlu Melik es-Salih hükümdar oldu. Yaşı küçük olduğu için İbnü'l-Mukaddem ona nâiplik etmeye başladı. Selahaddin de Mısır'da onun adına hutbe okuttu.

Müslümanların Nureddin Zengî gibi güçlü bir hükümdarı kaybetmesi ve es-Salih gibi çocuk yaşta bir hükümdarın yönetiminde olması Haçlılar için büyük bir fırsattı. Kudüs kralı Amaury bu fırsatı değerlendirerek Nureddin'in ölümünden sonra Haziran ayı içerisinde, III. Bohemund ile birlikte Banyas üzerine sefer düzenledi ve Banyas kalesini muhasara altına aldı (İbnü'l-Esîr; XI, 326-327; Willermus: II, 394-395; Kinnamos: 208). İbnü'l-Esîr'e göre (XI, 326-327), İbnü'l-Mukaddem kuşatmayı haber alır almaz Dımaşk'tan askerleriyle birlikte hareket etti. Haçlılara önce yumuşak bir dille muhasaradan vazgeçmelerini söyledi ancak onların vazgeçmediğini görünce sert bir üslupla:

“Eğer bizimle anlaşır da Banyas'tan geri dönerseniz eski vaziyetimizde kalırız, yoksa Musul hâkimi Seyfeddin'e haber gönderir ve anlaşarak ondan yardım isteriz; ayrıca durumu Salâhaddin'e de iletir ondan da yardım isteriz ve böylece her taraftan ülkenize saldırırız. Bize karşı koyamazsınız. Siz de biliyorsunuz ki, Selahaddin Nüreddin ile buluşmaktan korkardı. Fakat şimdi böyle bir korkuya gerek yok, O'nu sizin ülkenize saldırmağa çağırırsak reddetmez.”

diyerek Haçlıları tehdit etti. Haçlılar İbnü'l-Mukaddem'in sözlerinin gerçek olması halinde durumlarından endişeye kapıldılar. Bir miktar mal ve Müslümanların ellerindeki Hıristiyan esirlerin serbest bırakılması karşılığı kuşatmayı kaldırdılar. Kinnamos'a göre ise (s. 208) Haçlılar bu sefer sırasında Müslümanlara çok büyük zarar verdiler.

Nureddin'in ölümünden kısa bir süre sonra 11 Temmuz 1174 tarihinde Kudüs kralı Amaury öldü ve yerine 13 yaşındaki cüzzam hastası oğlu IV. Baudouin geçti. Nâib olarak ise esaret hayatı biten Trablus kontu III. Raymond atandı (Willermus: II, 395 vd; Runciman: II, 333; Küçüksipahioğlu: 175-176).

7. III. BOHEMUND'UN HARİM SEFERİ

Nureddin'in ölümünden sonra hâkim olduğu alanda emîrleri arasında anlaşmazlıklar baş gösterdi. Selahaddin bunun üzerine hem Melik es-Salih'in nâipliğini üstlenmek hem de Nureddin'in hâkim olduğu Suriye topraklarından vazgeçmeyeceğini göstermek amacıyla 1174 yılında Suriye'ye hareket etti ve 29 Ekim'de Dımaşk, Hims ve Hama'yı ele geçirdi (İbnü'l-Esîr: XI, 332-336). İki kez Haleb'i kuşatma altına aldı ancak Haleblilerin barış istemesi üzerine antlaşma yaparak kuşatmayı kaldırdı ve 1175 yılında Dımaşk'a döndü. Trablus Kontu III. Raymond ile de bir antlaşma yaptı ve Suriye de Turanşah'ın komutasında güçlü bir ordu bırakarak 1176 Eylül ayında Mısır'a geri döndü. Bundan sonraki bir yıl boyunca Müslümanlar ile Haçlılar arasında bir çatışma yaşanmadı (İbnü'l-Esîr: XI, 337-349; Runciman: II, 341-343; Küçüksipahioğlu: 177-179).

1177 yılında ise yeni bir haçlı seferinin yapılacağına dair söylentiler duyulmaya başladı. Ağustos ayında sadece Flandre kontu Philippe maiyetiyle birlikte Akka'ya geldi. Bu arada Bizans imparatoru Manuel'in donanması da Mısır'a yapılacak bir sefer için Akka'ya gelmiş bulunuyordu. Kudüs kralı IV. Baudouin ise hasta olduğu için sefere kendisinin nâibi olarak Philippe'in katılmasını teklif ettiyse

de Philippe bunu kabul etmedi (Willermus: II, 417-418; İbnü'l-Esîr: XI, 355-356). Willermus (II, 424), III. Bohemund ve III. Raymond'un Mısır'a yapılacak sefere razı olmadıkları için Flandre Kontu Philippe'i bu teklifi kabul etmemesi yönünde ikna etmiş olabileceklerini kaydetmektedir. Bundan sonra Haçlı reisleri arasında çok sert tartışmalar çıktı. Bizans elçileri ise bir ay bekledikten sonra sefer için Haçlılardan destek alamayacaklarını anlayarak ülkelerine döndüler (Willermus: II, 423-424; Runciman: II, 347; Küçüksipahioğlu: 181). Flandre Kontu 1177 yılı ekim ayında Kudüs'ten ayrılarak Trablus'a gitti ve Kont Raymond'un Hama kuşatmasına destek verdi. Haçlılar, Dımaşk'tan Hama'ya yardım geldiğini öğrenince geri çekilmek zorunda kaldılar (İbnü'l-Esîr: XI, 355-356; Willermus: II, 425; Runciman: II, 348; Küçüksipahioğlu: 181-182).

Harim şehri Melik es-Salih'in emîrlerinden Sadeddin Gümüştegin tarafından yönetiliyordu. 1177 yılında es-Salih ile Gümüştegin'in arası açıldı ve Gümüştegin görevden alındı. Ancak Gümüştegin'in adamları Harim'den çıkmayarak isyan ettiler. Bunun üzerine es-Salih Gümüştegin'i işkence ile öldürdü. Onun ölümünden sonra da kaledekiler isyanlarından vazgeçemediler. İbnü'l-Esîr (XI, 356-357), III. Bohemund'un Harim'de yaşananları öğrenince Selahaddin Eyyûbî'nin Mısır'da olmasından da yararlanarak Harim üzerine bir sefer hazırlığına başladığını bildirmektedir. Willermus (II, 425), III. Bohemund'un, III. Raymond ve Flandre Kontu Philippe'in Hama'dan çekilmesinden sonra onların desteğini alabileceğini düşünerek Harim'e sefer düzenlediğini zikretmektedir.

Buna karşılık Süryanî Mikhail (s 254) ise, Sadeddin Gümüştegin'in es-Salih'in kendisini görevden almasından sonra III. Bohemund'dan yardım istediğini ve III. Bohemund'un da ona yardım edeceğine ve kaleyi kendisine teslim edeceğine dair haç ve İncil üzerine yemin ettiğini, Sadeddin Gümüştegin'in bunun üzerine es-Salih'e isyan ettiğini, ancak Bohemund'un sözünde durmayarak kaleyi kendisinin ele geçirmek için harekete geçtiğini bildirmektedir.

Cahen (1940: 418) Flandre kontu Philippe'in Hama yenilgisinden sonra Şeyzer'e gittiğini ve III. Bohemund'un da Şeyzer'e giderek Harim'e düzenleyeceği seferde kendisine yardım etmesini istediğini belirtmektedir. Runciman ise (II, 348) Flandre kontu Philippe'in Hama'dan sonra Antakya'ya Bohemund'un yanına gittiğini

III. Bohemund'un da buradayken Philippe'den yardım istediğini söylemektedir. Küçüksipahioğlu da (2006: 181-182) Runciman ile aynı doğrultuda Philippe'in Hama'dan sonra Antakya'ya gittiğini kabul etmiştir.

Philippe'in III. Bohemund'a yardım etmeyi kabul etmesinden sonra Ekim-Kasım 1177 tarihinde Haçlılar Harim'e geldiler. Melik es-Salih çocuk yaştıydı ve yanında da fazla askeri yoktu. Selahaddin Eyyûbi ise Mısır'a dönmüş idi. Haçlılar da kendilerine karşı koyacak bir gücün olmayacağını sanıyorlardı. Şehir Haçlılar tarafından 4 ay boyunca kuşatıldı. Willermus'un kaydında (II, 425), Haçlıların bu kuşatma sırasında yaklaşan kış soğuklarından kendilerini korumak için söğüt dallarından kulübeler yaptıklarını ve erzaklarını korumak için de kaplarının etrafını çitle çevirdiklerini, ayrıca Antakya ve civardaki Hıristiyanların da Haçlılara devamlı erzak temin ettiklerini zikretmektedir.

Kuşatma sırasında Trablus kontu III. Raymond, Ermeni Prensi Rupen (1175-1185), Hospitalier ve Templier şövalyeleri de Haçlılara destek gönderdiler (Süryanî Mikhail: 254; Cahen: 418). Ancak bu çalışmalara rağmen Haçlılar bir türlü şehri ele geçiremiyorlardı. Melik es-Salih Haçlılara, Selahaddin'in Suriye'ye gelmek üzere olduğunu ve kaledekilerin de şehri muhakkak ki Selahaddin'e teslim edeceklerini söyledi. Ayrıca Haçlıları, kuşatmayı kaldırmazlarsa Selahaddin ile işbirliği yapmakla tehdit etti. (İbnü'l-Esîr: XI, 356-357; İbn Kesir: XII, 523; Willermus: II, 426; Cahen: 418; Runciman: II, 348; Şeşen, 1983: 66; Küçüksipahioğlu: 182).

Süryanî Mikhail'e göre (s. 255) es-Salih III. Bohemund'a kuşatmayı kaldırması için 20.000 dinar vermiş ve III. Bohemund bunun üzerine kuşatmayı kaldırarak Antakya'ya gitmiştir. Haçlılar Harim üzerine düzenledikleri bu seferden hiçbir sonuç alamadan geri dönmüşlerdir.

İbn Kesîr kaydında (XII, 523), Sultan Selahaddin'in Haçlıların Harim'i kuşattıklarını haber alınca Mısır'dan Şam'a hareket ettiğini bildirmektedir. Runciman'a (Runciman: II, 348) göre, III. Bohemund ve Philippe şehri kuşatmakta pek de azimli değildi. Hatta es-Salih Harim'e gönderdiği takviye birliği Haçlıların arasından geçirerek şehre ulaştırmıştı.

Haçlıların kuşatmayı kaldırmalarından sonra Philippe paskalyayı geçirmek için Kudüs'e oradan da Lazikiye'ye giderek gemiyle Avrupa'ya döndü (Cahen: 419; Runciman; II, 348). Haçlıların Harim'den uzaklaşmasından sonra el-Salih bir ordu toplayarak Harim'e saldırdı. Haçlıların kuşatması sırasında çok kayıp veren şehir halkı Harim'i, es-Salih'e teslim etti. 1178 Mart ayında es-Salih Harim'e girdi ve şehri Serhat adlı bir komutanının yönetimine bıraktı (İbnü'l-Esîr: XI, 357).

8. III. BOHEMUND'UN ŞEYZER BASKINI

III. Bohemund'un başarısız Harim seferinden sonra Antakya'da arka arkaya felaketler yaşandı. Bu felaketler Süryanî Mikhail'in Antakya'da bulunduğu sırada meydana geldiği için müellif olayları görgü tanığı olarak bize aktarmaktadır. Diğer kaynaklarda ise bu felaketlerle ilgili bir bilgiye rastlayamadık.

Süryanî Mikhail'e göre (s. 255), 1178 Mayıs ayında Antakya'da şiddetli bir yağmur yağdı ve şehrin içinde yaşanan seller neticesinde evler ve diğer binalar sürüklendi. Birçok insan ve hayvan da bu sellerde boğularak can verdi. Sel suları şehrin kapıları önünde birikti ve hatta surun yüksekliğine kadar çıktı. Halk şehirde yaşanan bu felaketten büyük korkuya kapıldı.

Süryanî Mikhail kaydının devamında (s. 255), ertesi yıl da şehirde bulunduğunu ve o kışın çok yumuşak geçtiğini bildirmektedir. Ancak 1179 yılı Mart ayı içerisinde bu defa şehirde büyük bir yangın çıktığını ve St. Petrus kilisesinin civarındaki evler ve diğer binaların yıkıldığını, fakat bu yangın sırasında kimsenin ölmediğini ve yaralanmadığını kaydetmektedir.

III. Bohemund'un Harim kuşatması uzayınca Selahaddin Eyyûbi 23 Mart 1178'de Dımaşk'a hareket etmişti. Antakya'da sel felaketinin yaşandığı ve muhtemelen III. Bohemund'un bu felaketin izlerini silmeye çalıştığı dönemde Selahaddin Eyyûbî de Baalbek meselesiyle (bkz. İbnü'l-Esîr: XI, 360-361) uğraşmaktaydı. Diğer Haçlılar ise Taberiyye'de Beytü'l-Ahzân yakınlarında Hz. Yakub'un evi etrafında müstahkem bir kale inşa etmekle meşgullerdi. Bu kalenin inşa edilmesi halinde Müslüman beldeleri Haçlılardan büyük zarar göreceğinden

Selahaddin Eyyûbî kalenin inşasına engel olmak için Haçlılara 60.000 dinar teklif etmiş (İbnü'l-Esîr: XI, 365; Şeşen, 1983: 67; Küçüksipahioğlu: 183) Ancak Haçlılar bu teklifi kabul etmediler ve kaleyi inşa ettikten sonra Templier Şövalye tarikatına teslim ettiler (İbn. Kesîr: XII, 531).

1179 yılında Suriye ve el-Cezîre bölgesinde ki muhakkak Antakya'yı da etkileyen bir kuraklık ve buna mukabil de kıtlık baş gösterdi (İbnü'l-Esîr: XI, 361-362). Bu kıtlıktan dolayı Haçlılar Kudüs kralı IV. Baudouin'in önderliğinde Müslüman beldelerine yönelik yağma akınlar yapmaya başladılar. Dımaşk'ı yağmalayan Haçlıların üzerine Selahaddin kardeşinin oğlu Ferruḫşah komutasında bir askeri birlik gönderdi. Ferruḫşah Haçlıları Banyas civarında Tell el-Harra'da yenilgiye uğrattı. Bu savaş sırasında Haçlıların önemli adamlarından Onfori de Toron hayatını kaybetti. Selahaddin bu başarının ardından 17 Mayıs 1179 tarihinde Beytü'l-Ahzân Kalesini yıkmak için harekete geçti. Banyas yakınında karargâhını kurdu. Bölgedeki göçebe Türkmen ve Arap kabileleri de yiyecek bulmak için her tarafa hücum ediyorlardı. Selahaddin bu kabilelere Haçlı topraklarına saldırmalarını söyledi. Bu kabileler Sayda ve Akkâ'ya kadar akınlar yaptılar. 9 Haziran 1179 tarihinde Selahaddin'in birlikleri ile Türkmen ve Arap kabileleri Merc-i Uyûn'da Haçlıları ağır bir yenilgiye uğrattı. Birçok Haçlı reisi de esir alındı. Esir alınan Haçlı reisleri arasında III. Raymond'un üvey oğlu Hugue de Galileé, Templier tarikatının lideri Eudes de St. Amand, Hospitalier tarikatı lideri ve Remle hâkimi Baudouin d'İbelin bulunmaktaydı. Kudüs kralı IV. Baudouin ile III. Raymond ise kaçmayı başardılar. Selahaddin bu zaferin ardından Banyas'a gitti ve Ağustos 1179'da Beytü'l-Ahzân Kalesi'ni ele geçirdi. Haçlılar ardı ardına aldıkları bu yenilgilerden sonra Selahaddin'e haber göndererek barış teklifinde bulundular ve Selahaddin ile haçlılar arasında 2 yıl geçerli olan bir antlaşma yapıldı (İbnü'l-Esîr: XI, 364; İbn Kesir: XII, 530-534; Runciman: II, 351-352; Şeşen, 1983: 67-68; Küçüksipahioğlu: 184-185-186).

Antakya'da arka arkaya yaşanan felaketler ve ardından Suriye ve el-Cezire bölgesinde etkili olan kıtlık Antakya halkının durumunu kötüleştirmiş olmalıdır. Zira İbnü'l-Esîr'in kaydına göre (XI, 362), Selahaddin Eyyûbî'nin Banyas önünde karargâh kurmasından sonra III. Bohemund da diğer Haçlılar gibi yağma akınlarına girişmiş ve Şeyzer'deki Müslümanlara ait sürülere saldırarak ele geçirmiştir. III. Bohemund

bu şekilde şehrin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştır. Merc-i Uyûn'da mağlup olan Haçlı reisleri arasında III. Bohemund'un adı zikredilmediğine göre o, Müslümanlara ait sürüleri yağmaladıktan sonra Antakya'ya dönmüş ve diğer Haçlılara yardıma gitmemiştir.

9. III. BOHEMUND'UN İZZEDDİN MESUT İLE YAPTIĞI BARIŞ

Sultan Selahaddin Merc-i Uyûn zaferi ve Beytü'l-Ahzân Kalesi'nin fethinden sonra Haçlılara karşı üstünlük sağladı. Dımaşk'ta durum normale döndükten sonra 8 Aralık 1180'de tekrar Mısır'a döndü. Sultanın Mısır'da olduğu dönemde 6 Aralık 1181 tarihinde Nureddin Zengi'nin oğlu Haleb hükümdarı es-Salih vefat etti. es-Salih ölmeden önce ülkesinin idaresini Musul hâkimi İzzeddin Mesut'a vasiyet etmişti. Esasen Abbasi Halifesi el-Müztezî Haleb'in idaresini Sultan Selahaddin'e devretmişti. Fakat Selahaddin Haleb'i anlaşma yolu ile el-Salih'e bırakmıştı. es-Salih'in öldüğü sırada Selahaddin Mısır'da olduğu için Haleb'e müdahale edemedi. es-Salih'in vasiyeti üzerine İzzeddin Mesud Haleb'e gelerek idareyi eline aldı (İbnü'l-Esîr: XI, 376-377; İbnü'l-İbrî: II, 427; Runciman: II, 362-363; Şeşen, 2000: 74-75).

İbnü'l-İbrî'nin kaydına göre (II, 427), İzzeddin Haleb'de idareyi ele geçirdikten sonra III. Bohemund ile 2 yıl geçerli olan bir barış antlaşması yapmıştır. İbnü'l-İbrî kaydında antlaşmanın içeriği ile ilgili bilgi vermediğinden ve diğer kaynaklarda da antlaşma ile ilgili bilgiye rastlayamadığımızdan karşılaştırma yapamadık ve detaya inemedik. Ancak İzzeddin Mesud'un Haleb üzerindeki hâkimiyetinin fazla uzun sürmediği aşikârdır. İzzeddin Mesud, Sincar emiri İmadeddin ile anlaşarak Haleb'i ona teslim etme karşılığında Musul ve Sincar'a sahip oldu. Böylece Haleb İmadeddin'in eline geçti (İbnü'l-Esîr: XI, 378; Şeşen, 2000: 75-76).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. BOHEMUND'UN 1181-1188 YILLARI ARASINDAKİ FAALİYETLERİ

1. III. BOHEMUND'UN THEODORA'DAN BOŞANARAK SİBYLLE İLE EVLENMESİ

Antakya'da 1170 yılında yaşanan deprem sırasında Bizans patriği Athanasios'un ölmesi ile Bizans'ın Antakya üzerindeki etkisinin de azaldığından bahsetmiştik. Bizans imparatoru Manuel Komnenos bu dönemde Avrupa'da meşgul olduğundan Antakya ile pek fazla ilgilenemedi. 1176 yılında tekrardan Anadolu'ya yönelmiş ancak Miryakefalon'da Türkiye Selçuklu sultanı II. Kılıçarslan karşısında ağır bir yenilgi almıştı.

Bizans İmparatorluğu her ne kadar Miryakefalon sonrası askerî gücünü kaybetmiş olsa da III. Bohemund Bizans ile ilişkilerini arttırmak için 1177 yılında ikinci evliliğini İmparator Manuel'in yeğenlerinden biri olan Theodora ile yaptı. III.Bohemund'un ilk eşinin kim olduğu kaynaklarda net bir şekilde belirtilmemekle birlikte Röhricht (s.125-139), III. Bohemund'un ilk evliliğini Harim'in eski Haçlı hâkiminin dul eşi Orgillosa olduğunu bildirmektedir. Cahen (1940: 419) de III.Bohemund'un Harim hâkimesi ile evli olduğunu ve bu kadının ölmesinden sonra dul kalan Bohemund'un Theodora ile evlendiğini, ayrıca bu evlilik vasıtasıyla Manuel Komnenos'un Antakya'ya yeniden bir Bizans patriği göndermek istediğini ancak bunun gerçekleşmediğini kaydetmektedir.

Bizans imparatoru Manuel'in 24 Eylül 1180 tarihinde ölümünden sonra III.Bohemund, Bizanslı karısı Theodora'yı boşayarak 1181 yılında Antakyalı hafif meşrep bir kadın olan Sibylle ile evlendi (Niketas: 154; Willermus: II, 452-453; Runciman: II, 356). Patrik Aimery'de Bizanslı Theodora'nın varlığından hoşnut olmasa da Bohemund'un Sibylle ile evliliğine karşı çıkıyordu. III. Bohemund Aimery'nin ikazlarına kulak asmayınca Aimery hem III. Bohemund'un Sibylle ile evliliğini gerçekleştiren papazı hem III. Bohemund'u hem de tüm şehri aforoz

ettikten sonra Kusayr'a gitti. Antakya asilleri de Sibylle'i sevmiyorlardı. Şehirde Sibylle'in Selahaddin'e casusluk yaptığı söylentileri yayılmıştı. İbnü'l-Esîr de (XII, 22), Sibylle'in Selahaddin'e, Haçlılar ile ilgili önemli bilgileri haber verdiğini ve bunun karşılığında Selahaddin'in ona hediyeler gönderdiğini kaydetmektedir.

Asillerin de patrik Aimery'yi desteklemesiyle Antakya, bir iç savaşın eşiğine geldi. Süryanî Mikhail (s. 262) ve İbnü'l-İbrî'ye göre (II, 426), III. Bohemund Aimery'nin tutumuna çok kızarak Antakya'daki kilise ve manastırları yağmaladı. Bu durumu haber alan Kudüs kralı IV. Baudouin Kudüs patriği Héraklius'un başkanlığında bir heyet toplayarak Antakya'ya gönderdi. Patrik Aimery, III.Bohemund'un yağmaladığı malları geri vermesi karşılığında üzerindeki aforozu kaldırdı ve kilisede ayinler tekrardan başlatıldı. Buna karşılık III. Bohemund'un Sibylle ile evliliği onaylandı ve prinkepsin karısı sıfatıyla kontes olarak tanınması sağlandı (Süryanî Mikhail: 261-262; İbnü'l-İbrî: II, 426; Willermus: II, 456-457; Runciman: II, 359).

2. III. BOHEMUND'UN III. RUPEN İLE İLİŞKİLERİ

Ermeni lideri Mleh 1174 yılında Nureddin Mahmud'un ölümü ile kendisini destekleyen bir güçten yoksun kalmıştı. Onun idaresinden memnun olmayan Ermeniler de 1175 yılında isyan ettiler. Sis şehrinde bulunan Mleh bir kaleye sığındı. Ancak kale muhafızları Ermenilerin Mleh yüzünden çektikleri sıkıntıları bildikleri için Mleh'i öldürdüler ve cesedini de köpeklere attılar. Ermeni ileri gelenleri Mleh'in ölümünü haber alınca Mleh'in kardeşi Stephan'ın oğlu olan III. Rupen'i (1175-1185) prens olarak ilan ettiler. Rupen ilk iş olarak her ne kadar Ermenilere ve Hıristiyanlara zulmeden biri de olsa amcası Mleh'i öldürerek onun cesedine hakaret edenleri öldürdü (İbnü'l-İbrî: II, 420; Runciman: II, 350; Ersan, 2007: 145-146).

III. Rupen amcası Mleh'in aksine Haçlılarla işbirliğini geliştirmek için uğraştı. Haçlıların Müslümanlar üzerine düzenledikleri seferlere katıldı. 1181'de Kudüs'e giderek hacı oldu ve burada Etiennette d'Oultre-Jourdain'in kızı Isabella de Toron ile evlendi (Simbat: 62; Runciman: II, 353; Ersan: 146). III. Bohemund ile de ittifak halindeydi. Ancak bu iyi ilişkiler Bizans imparatoru Manuel'in ölümünden sonra karmaşık bir hal almaya başladı. III. Bohemund'un Sibylle ile evliliğinin

onaylanarak onun prinkepsin karısı sıfatıyla yönetimde hak sahibi olması Antakya asillerini kızdırmıştı. Asillerden haznedar Guiskard von Lille, dük Siselbert'in oğlu Bertrant ve Karin Kainart Ermeni Prensi III. Rupen'in yanına Kilikya'ya gittiler (Willermus: II, 457; Ersan: 148).

Bu durum III. Bohemund'un hoşuna gitmemişti. 1182 yılı sonuna doğru Çukurova'nın Bizans valisi Isaakios Komnenos Bizans İmparatoru Andronikos Komnenos'a (1183-1185) isyan etti ve imparatora karşı III. Bohemund'dan yardım istedi. III. Bohemund da yardımı kabul ederek Tarsus'a kadar ordusuyla gitti. Ancak III. Bohemund, Isaakios'a verdiği sözden dönerek Rupen'in onu ele geçirmesini sağladı. Böylece Bizans'ın elindeki Tarsus, Kilikya Ermenilerinin eline geçmiş oldu. III. Bohemund ise III. Rupen'in bu şekilde güçlenmesinden endişeye kapılmış olacak ki Isaakios'u III. Rupen'e teslim etmesinden pişmanlık duyarak Templier Şövalyelerinin aracılığı ile onun III. Rupen'in elinden fidye ile kurtulmasını sağladı. İsaakios bundan sonra Kıbrıs'a giderek bağımsızlığını ilan etti (Cahen: 425; Runciman: II, 360).

3. III. BOHEMUND'UN SELAHADDİN EYYÛBÎ İLE YAPTIĞI BARIŞ

Sultan Selahaddin Eyyûbî Mısır'da olduğu sırada Haleb hâkimi es-Salih ölmüş ve şehrin idaresi önce İzzeddin Mes'ud'a sonrasında da onun ağabeyi İmadeddin'e geçmişti. Selahaddin Eyyûbî Mısır'da olduğundan bu duruma müdahale edememişti. Bölgedeki yeni gelişmeler üzerine Mısır'da kardeşi el-Melikü'l-Âdil'i nâib olarak bıraktı ve Dimaşk'a gitmek için hazırlıklara başladı. İbnü'l-Esîr (XI, 380), Selahaddin Eyyûbî'in Dimaşk'a hareket tarihini 11 Mayıs 1182 olarak kaydetmiştir. Runciman'da (II, 361) bu tarihi kabul etmiştir. Şeşen (2000: 75) ise bu tarihi 14 Mayıs olarak vermiştir.

Selahaddin Eyyûbî Şam'a doğru hareketinden sonra yol üzerinde Haçlıların kendisini engellemek için toplandıklarını öğrendi ve ağırlıklarının çoğunu Dimaşk'a göndererek kendisi Kerak ve Şevbek şehirlerine yağma akınları yaptı. 16 Haziran 1182'de Dimaşk'a girdi (İbnü'l-Esîr: XI, 380). Şeşen ise (s. 75) bu tarihi 22 Haziran olarak kaydetmiştir. Şehre girdikten sonra Beysan üzerine bir sefer düzenledi,

arkasından Beyrut'u kuşattı. Ancak Haleb'i ele geçirmek için bu kuşatmayı kaldırdı (İbnü'l-Esîr: XI, 282-283; Runciman: II, 361-362; Şeşen: 75-76).

Selahaddin Eyyûbî, Beyrut kuşatmasını kaldırdıktan sonra I. Şark Seferi'ne çıktı. Nureddin Zengî döneminde Zengî atabeyliğine ait olan şehir ve kalelerin çoğunu ele geçirdikten sonra Haleb üzerine harekete geçti. 21 Mayıs 1183 tarihinde Haleb'i kuşattı (İbnü'l-Esîr: XI, 393; İbnü'l-İbrî: II, 429-431; Runciman: II, 363; Şeşen: 78).

Stratejik açıdan kilit bir noktada bulunan Haleb Müslümanlar için olduğu kadar Bizans ve Haçlılar için de büyük bir öneme sahipti. Birçok defa Haçlılar ve Bizans tarafından kuşatılmış ancak alınamamıştı. Selahaddin, burayı alması halinde Haçlıların sahip olduğu toprakları çepeçevre sarmış olacaktı. Zira Mısır ve el-Cezire artık Selahaddin Eyyûbî'nin kontrolündeydi ve Haleb'in alınmasıyla da Suriye'nin tamamına sahip olacaktı. Haleb hâkimi İmadeddin şehri savundu ancak Selahaddin'in burayı almadan kuşatmayı kaldırmayacağını anlayınca anlaşma ile şehri Selahaddin'e vermeye razı oldu. Bu antlaşmaya göre İmadeddin, askerleriyle birlikte Selahaddin'in emrine girecek ve Selahaddin ne zaman isterse ona destek verecekti. Buna karşılık Sincar, Habur, Seruc ve Nusaybin İmadeddin'e ikta edilecekti. Antlaşma Haleb'deki emirlere duyurulduktan sonra 13 Haziran'da Selahaddin Eyyûbî Haleb'e girdi. Şehrin idaresini de oğlu el-Melikü'z-Zâhir'e bıraktı (İbnü'l-Esîr: XI, 394-395; İbnü'l-İbrî: II, 432-433; Runciman: II, 364; Şeşen: 79-80; Merçil, 1990: 423-424).

Haleb'in Selahaddin Eyyûbî'nin eline geçmesiyle Haçlılar Müslüman bir işbirlikçilerini de kaybetmiş oldular. Nureddin'in ölümünden sonra es-Salih ve ondan sonra yönetime gelen İzzeddin Mes'ud ve onun arkasından da İmadeddin Selahaddin'e karşı Haçlılarla iş birliği içerisine girdiler. En son Selahaddin'in Haleb'i kuşattığı sırada da Kudüs kralı IV. Baudouin ve Trablus Kontu III.Raymond'dan istenen yardım geri çevrilmedi. Kuşatma devam ederken Haçlılar Şam üzerine akınlar yaparak Selahaddin'in gücünü kırmaya çalıştılar (Runciman: II, 363-364).

Haçlılar biliyorlardı ki Haleb Selahaddin Eyyûbî'in eline geçerse bundan en fazla kendileri zarar görecekti ve şimdi bu korktukları başlarına geldi ve Selahaddin Eyyûbî tarafından Haçlılar kuşatıldı. Özellikle Antakya Prinkepsi III. Bohemund endişeye kapılarak Haleb'in Selahaddin Eyyûbî'in eline geçeceğini anlayınca Sultan'a elçiler göndererek onunla bir anlaşma imzalamak istedi. Bunun karşılığında ise Antakya'daki Müslüman esirlerden bir kısmını serbest bıraktı. Selahaddin Eyyûbî onun bu talebini kabul etti. Bu anlaşma ile Antakya'yı Selahaddin'in muhtemel saldırılarından korumaya çalışan III. Bohemund, Antakya'nın savunmasını güçlendirmek için de zaman kazanmış oldu. Selahaddin'in ise esas hedefi Kudüs Haçlı Krallığı'nı yıkmak olduğundan III. Bohemund ile anlaşmayı kabul etti (Willermus: II, 490-491; Runciman: II, 364; Merçil, 1990: 423-424; Şeşen: 81).

Haleb'in alınmasından sonra Selahaddin'in ilk işi Harim'i ele geçirmek oldu. Harim, Melikü's-Salih tarafından Serhat adlı birine verilmişti. Selahaddin Eyyûbî, Haleb kuşatması devam ederken Serhat'a elçiler göndererek kaleyi kendisine teslim etmesini istedi. İbnü'l-Esîr'in (XI, 395-396) kaydına göre Selahaddin, Serhat'a gönderdiği mektupta kalenin teslim edilmesi halinde kendisine istediği bir şehri ikta edeceğini bildirdi. Ancak buna rağmen Serhat kaleyi teslim etmedi. Ayrıca Serhat Haçlılar ile görüşerek onlardan himaye istedi. Kaledeki askerler ise Serhat'ın kaleyi Haçlılara teslim etmesinden korktuklar ve onu yakalayıp hapsedtiler. Askerler sonra Selahaddin'e haber gönderip kaleyi ona teslim ettiler.

Selahaddin bundan sonra Nisan-Mayıs 1184'de Kerak üzerine bir sefer düzenledi ve kaleyi kuşatmaya aldı. Ancak diğer Haçlıların gelmesi üzerine kuşatmayı kaldırdı (İbnü'l-Esîr: XI, 400-401). İbnü'l-İbrî III. Bohemund ile ilgili diğer kaynaklarda rastlamadığımız bir bilgi vermektedir. İbnü'l-İbrî'nin kaydına göre (II, 434), Selahaddin Kerak'ı kuşattığı sırada III. Bohemund'da Harim'e saldırdı, Demirköprü'deki görevli Arap atlılarının birçoğunu öldürdü ve burayı zapt etti, ayrıca Arapların dağ başına kurdukları pusuyu tahrip ederek 400 piyade ve 20 atlıyı da burada öldürdü. Bu bilgiyi diğer kaynaklardan teyit edemediğimiz için karşılaştırma yapamadık.

4. III. BOHEMUND'UN KİLİKYA'YI ELE GEÇİRME GİRİŞİMİ

Antakya Haçlı Prinkepsi III. Bohemund Selahaddin Eyyûbî ile barış yapıp topraklarını güvence altına aldıktan sonra 1185 yılında Kilikya Ermenileri üzerine saldırarak Kilikya bölgesini ele geçirmeye çalıştı. III. Rupen bu sırada, Kilikyadan Bizans'ın etkilerini silmek için faaliyet gösteriyordu. Bizans valisi İsaakios'u bölgeden gönderdikten sonra sıra Bizans'ın son kalıntısı olan Hetumyanların elindeki küçük Ermeni devletçliğini yok etmeye gelmişti. Ancak III. Bohemund'da III.Rupen'in güçlenmesini kendi ülkesi için bir tehdit olarak görmekteydi. Bu sebeple III. Rupen'in gücünü kırmak arzusundaydı.

Konuyla ilgili Urfalı Vahram (t.y: 14), III. Rupen'in Lampron kalesindeki Hetumyanları muhasara altına aldığı, Hetumyanların da III. Rupen'e karşı III.Bohemund'dan yardım istediğini, III. Bohemund'un da III. Rupen'e haber gönderip onu hilekârlıkla Antakya'ya bir barış ziyafetine davet ettiğini ve oraya geldiğinde de III. Bohemund'un Rupen'i tutuklayarak hapse attığını kaydetmektedir. Simbat ise (s. 62), Hetumyanların yardım taleplerinden bahsetmeden 1185 yılında III. Rupen'in sefahat ve fena arzular içine daldığını, zevk ve sefa için Antakya'ya gittiğini ve III. Bohemund'un onu burada hapsedtiğini bildirmektedir.

Rupen'in hapse atılmasından sonra III. Bohemund bir ordu toplayarak Kilikya'ya saldırdı. Ancak bu saldırısı sırasında III. Rupen'in kardeşi Leon Bohemund'a karşı topraklarını şiddetle savundu. III. Bohemund'un Kilikya'yı ele geçirme teşebbüsü Leon sayesinde sonuçsuz kaldı ve III. Bohemund Kilikya'dan geri çekilmek zorunda kaldı. Antakya'ya gedikten sonra III. Rupen'i fidye ve bazı yerlerin kendisine verilmesi karşılığında serbest bırakmayı kabul etti. III. Rupen de dayısı Babaron senyörü Baguran'dan serbest bırakılması ve kendisi için talep edilen fidyeyi temin edebilmesi için III. Bohemund'a başka rehineler gönderilmesini istedi. Baguran'da Baron Rupen'in annesi Rita'yı ve diğer bazı akrabalarını Antakya'ya gönderdi. Ayrıca Simbat'a göre (s. 62), Baguran, III. Bohemund'a III. Rupen'in fidyesi karşılığı bin altın, Till (Til/Tel-Hamdûn)¹⁰, Ciger(?) ve Serfendikar¹¹ gibi

¹⁰ Simbat Vekâyinâmesi'nde (s. 62), 'Til' olarak geçen Tel-Hamdûn, günümüzdeki Toprakkaledir (Cahen, 1940: 147).

yerleri vaat etti. Bunun üzerine III. Bohemund, III. Rupen'i serbest bırakmayı kabul etti. Bir yıllık hapis hayatından sonra serbest kalan III. Rupen vaatlerini yerine getirerek III. Bohemund'un yanındaki rehineleri kurtardı.

Süryanî Mikhail ise (s. 271), Rupen'in üç bin dinar fidye ile Misis ve Adana'yı III. Bohemund'a verdiğini kaydetmiştir. İbnü'l-İbrî ise (II, 439), ödenen fidye parasının otuz bin dinar olduğunu bildirmekte ve Ermenilerin III. Bohemund'a verdiği yerler konusunda Süryanî Mikhail ile aynı bilgiyi vermektedir.

Süryanî Mikhail (s. 271) ve İbnü'l-İbrî (II, 439), ittifak halinde III. Rupen'in esaretten kurtulduktan sonra III. Bohemund'a verdiği yerleri geri aldığını, bunun üzerine III. Bohemund'un Kilikya'ya yağma akınları düzenleyerek Ermenilere büyük zarar verdiğini rivayet etmektedirler (Cahen: 425; Runciman: II, 360; Ersan, 1998: 87-88; 2007: 147-148).

5. III. BOHEMUND'UN ANTAKYA TOPRAKLARINDA YAĞMA YAPAN TÜRKMENLERE KARŞI KAZANDIĞI BAŞARI

1185 yılında Türkmenler ve Kürtler arasında cereyan eden olaylar 1186 yılı içerisinde Ermeni Prensligi ve Antakya Haçlı Prinkepsliği için yeni bir tehdit ortaya çıkarmıştı. Olayların çıkış sebebi Türkmen bir düğün alayının Kürtlerin ez-Zevazân Kalesinde konakladıkları sırada Kürtlerin düğün sahiplerinden ziyafet istemesi ile başladı. Türkmenler Kürtlerin isteğini kabul etmeyince kalenin hâkimi, damadı yakalatarak öldürttü. Bunun üzerine iki taraf arasında bir mücadele başladı. İbnü'l-Esîr (XI, 410), bu olayların el-Cezire, Musul, Diyarbakır, Ahlât, Azerbaycan ve Suriye'de yıllarca devam ettiğini rivayet etmektedir.

Bu mücadele sonunda Kürtler yenilerek 1186 yılında Kilikya ve Anadolu'ya kaçmaya başladılar. Türkmenler ise Kilikya bölgesine kaçan Kürtleri takip ettiler. Burada Ermenilerin Kürtleri iyi karşıladığını görünce Kürtlerle olduğu gibi Ermenilerle de mücadeleye başladılar. Larende ve Anazarba'ya kadar olan bölgede

¹¹ Osmaniye'nin kuzey doğusunda, Bahçe'nin güney batısındaki Kaypak Kalesi'dir. Kalenin adı bölge halkı tarafında Sarvanda olarak da söylenmektedir. Bunun Serfendikâr'dan geldiği açıktır (Sümer: 16).

Türkmenler 30.000 kişiyi esir aldılar ve köle olarak sattılar (Süryanî Mikhail: 275-276; İbnü'l-İbrî: II, 439-440; Hetum: 8; Simbat: 63; Urfalı Vahram: 14; Cahen: 425-426; Ersan, 2007: 149-150).

Ermenilerle Türkmenler arasındaki mücadele III. Rupen'in ölümü ile yerine geçen kardeşi II. Leon'un hâkimiyetinin ilk yıllarında da devam etti. 1187 yılında Rüstem adlı bir Türkmen beyi Kilikya'ya girerek Sis'e kadar olan yerleri yağmaladı. Buna karşılık II. Leon'da Maraş civarında Türkmenleri pusuya düşürdü ve Rüstem'i öldürerek birliklerini de bozguna uğrattı (Cahen: 426; Ersan: 150). Burada dağılan Türkmenler Haleb'in ve Antakya'nın kuzey sınırında toplanarak Antakya'ya saldırdılar ve Lazikiye'ye kadar olan Antakya topraklarını yağmaladılar. Bu Türkmenler daha sonra aşağı Asi bölgesine ve Güney Amanoslar'a dağıldılar. Ancak III. Bohemund askerlerini toplayarak yağmacıları takip etti ve onları baskına uğrattı. Türkmenlerin kendi bölgesinden topladığı ganimeti de onlardan geri almayı başardı. III. Bohemund'un bu başarısı Anadolu'da büyük ses getirdi (Urfalı Vahram: 15; Cahen, 1941: 426; 2011: 54-55).

6. HITTİN SAVAŞI ÖNCESİ HAÇLI REİSLERİ ARASINDA YAŞANAN ANLAŞMAZLIK VE BAZI HAÇLI KONTLARININ III. BOHEMUND'A İLTİHAK ETMESİ

Kudüs kralı IV. Baudouin'in kız kardeşi Sibylle 1180 yılında Fransız bir şövalye olan Guy de Lugisnan ile evlenmişti. IV. Baudouin ileri derecede bir cüzzam hastası idi ve çocuğu da yoktu. Nihayet kral IV. Baudouin 1183 yılında hastalığı arttığı sırada Guy'u naib olarak atadı.

Guy, asiller arasında pek de saygı duyulmayan biriydi. Kudüs krallık ordusunun Selahaddin ile "Câlût Havuzları" denilen yerdeki mücadelesi sırasında orduyu taarruza geçirmediği için Guy de Lugisnan'ın IV. Baudouin ile arası açıldı. Kral onu nâiblikten azletti ve Sibylle'in ilk kocasından olan oğlu Baudouin'i veliaht olarak tayin etti, idareyi hasta olmasına rağmen tekrar üzerine aldı ve Sibylle'i de kocasından boşanmaya zorladı. Guy ise kendisine iktâ edilmiş olan Askalan ve Yafa'ya çekilerek krala isyan etti. Kral, Guy'un tarafını tutan Patrik Heraklius'u, Hospitalier ve Templier tarikatlarının üstatlarını da sarayından kovdu. Kralı

destekleyenler ise Trablus Kontu Raymond, Antakya Prinkepsi III. Bohemund, Sayda hâkimi Renaud de Sidon ve Kayseriyye hâkimi Ibelin kardeşlerdi (Runciman: II, 366-368; Cahen: 427; Demirkent, 2004: 132-134; Küçüksipahioğlu:186-187; Usta: 192-193).

Kral IV. Baudouin 1185 yılında artık yataktan kalkamayacak kadar hastaydı. Guy'a ve annesi Agnes'e güvenmediğinden veliahd yeğeni Baudouin'in nâibliğini Trablus kontu Raymond'un üstlenmesini istedi. Buna karşılık Raymond'a Beyrut iktâ edilecekti. Raymond istemeden de olsa bunu kabul etti. Çocuk Baudouin'in vesâyeti ise Agnes'in kardeşi Joscelin de Courtenay'a verildi (Ernoul, 1871: 115-119; Runciman: II, 371; Küçüksipahioğlu:189-190; Usta: 193).

Kral IV. Baudouin Mart 1185'te öldü ve çocuk Baudouin kral olarak taç giydi. Kont Raymond ise Selahaddin Eyyûbî'ye karşı batıdan beklenen yardımın gelmemesi ve onunla kendi başlarına savaşacak güce sahip olmamaları sebebiyle, kralın nâibi olarak Selahaddin ile 4 yıllık bir mütareke yapılmasını teklif etti. Haçlı kontları da bunu uygun gördüler. Selahaddin ise bu dönemde İkinci Şark Seferi'ne çıkmayı planladığından bu teklifi kabul etti (Ernoul:118 vd.; Runciman: II, 374; Küçüksipahioğlu:190-191; Usta: 193).

1186 yılı Ağustos ayında çocuk kral V. Baudouin Akka'da 9 yaşında öldü. Ölümü sırasında yanında Kont Raymond ve Joscelin bulunuyordu. Joscelin Raymond'u kandırarak asilleri Kudüs'e davet etmesi için Taberiyye'ye gitmeye ikna etti ve o gider gitmez Sibylle'i Akka'da kraliçe ilan etti. Kudüs'e giderek orada diğer kontların gelmesi beklenmeden Sibylle'in ve Guy'un taç giyme merasimi yapıldı. Bu durum krallık asillerinin arasını daha da açtı. Guy'a karşı oldukça güçlü bir muhalefet ortaya çıktı (Ernoul:129-136; Runciman: II, 374-376; Cahen: 427; Usta: 193-195). İbnü'l-Esîr ise (XI, 415-416) III. Raymond'un nâib olduktan sonra Kudüs krallığını ele geçirmeyi planladığını, ancak V. Baudouin'in ölmesi üzerine planlarının bozulduğunu kaydetmiştir.

Guy'un Akka'daki ilk toplantısı sırasında Ibelin kardeşlerden Baudouin, Guy'a biat etmeyeceğini söyleyerek topraklarını oğlu Thomas'a bıraktığını açıkladı ve Antakya'ya gitti. III. Bohemund da III. Raymond'a olan bağlılığını Baudouin

d'İbelin'i Antakya'da iyi bir şekilde karşılayarak gösterdi. III. Bohemund, Baudouin'e terk ettiği arazisinden daha geniş bir yer bağışladı. Bundan sonra Guy'a karşı olan birçok asil Antakya'ya gelerek III. Bohemund'a iltihak etti (Ernoul: 136-139; Runciman: II, 376-377; Cahen: 427; Usta: 195). III. Bohemund III. Raymond'a olan bağlılığının ödülünü Hittîn savaşı sonunda III. Raymond'un Trablus Kontluğu'nu kendisinin oğluna bırakmasıyla fazlasıyla alacaktır.

7. III. BOHEMUND VE HITTÎN SAVAŞI

Haçlılar ile Selahaddin Eyyûbî arasında barış yapılmasından sonra Suriye ile Mısır arasında Müslüman tüccarlar rahatça ticaret yapmaya başladı. Aynı zamanda Haçlılar da komşularıyla ticarî faaliyette bulunuyordu. Ancak bu barış ortamı uzun sürmedi. 1186 yılının sonlarına doğru Mısır'dan Suriye'ye giden büyük bir ticaret kervanı küçük bir Mısır askerî birliğinin refakatinde Renaud de Chatillon'un¹² sahip olduğu Kerak bölgesine girdi. Renaud, Selahaddin Eyyûbî ile yapılan barış antlaşmasında aldirmaksızın bu kervanın mallarını gasp etti, askerleri öldürdü ve tüccarları ve ailelerini Kerak kalesinde hapsedti. Selahaddin Eyyûbî, bu olayı haber alır almaz Renaud'a elçiler göndererek tüccarların serbest bırakılmasını ve zararlarının karşılanmasını istedi. Fakat Renaud, elçileri kabul dahi etmedi. Bunun üzerine Selahaddin Eyyûbî, Renaud'u şikâyet etmek için kral Guy'a elçiler gönderdi. Guy ise bu olayın üzerine fazla gitmedi (İbnü'l-Esîr: XI, 417; Runciman; II, 477; Demirkent, 1997: 135; Küçüksipahioğlu: 193-194).

İstekleri yerine getirilmeyen Selahaddin Eyyûbî 1187 Nisan ayında Kerak üzerine sefere çıktı. Mısır'dan destek gelmesiyle Kerak'ı yakıp yağmaladı. Diğer Haçlılar Selahaddin Eyyûbî'in ordusunun çokluğundan korkarak ona yaklaşmaya cesaret edemediler (İbnü'l-Esîr: XI, 418-419; İbn Kesir: XIII, 22-23; Küçüksipahioğlu: 195). Ancak antlaşmanın bozulmasıyla Selahaddin Eyyûbî, askerlerini toplamaya başladı.

¹² Renaud de Chatillon, 1153-1160 yılları arasındaki Antakya Haçlı prinkepsidir. 1160'da Nureddin'e esir düşmüş ve ancak 16 yıl sonra esaretten kurtulabilmiştir. Esaretinden sonra Kudüs kralı III. Baudouin, kendisine Kerak-Şevbek Kalesi'nin idaresini vermiştir (bkz. Runciman: II, 361).

Trablus kontu III. Raymond, Guy'un hile ile tahta çıkmasından sonra Selahaddin Eyyûbî ile Trablus Kontluğu ve karısının hâkim olduğu Taberiyye'yi de kapsayan bir antlaşma yapmıştı. Bu şekilde Selahaddin'e karşı topraklarını korumaya aldığı gibi İbnü'l-Esîr'e göre (XI, 416) bu antlaşmayla Selahaddin, Raymond'un Kudüs Krallığı'nı ele geçirerek tahta çıkması için yardım da edecekti. Aynı şekilde III. Bohemund da Antakya için Selahaddin ile arasındaki antlaşmayı uzatmıştı (Runciman: II, 377).

Selahaddin Eyyûbî 1187 yılı Mart ayında Ra's el-Mâ'da karargâhını kurdu ve oğlu el-Efdâl'ı, civardan çağırdığı askerleri karşılamak üzere burada bırakarak kendisi askerleriyle Busrâ'ya gitti. Sonrasında Kerak'a giderek yağma akınları yaptı. El-Efdâl ise Selahaddin'in yanına gelerek Harran ve Urfa Emiri Muzâffereddîn Gökbörü, Şârimüddin Kaymâz en-Necmî ve Bedreddin Buldurum el-Yârûkî'nin birliklerini 10 Mayıs 1187'de III. Raymond'un topraklarından geçirerek Saffûriye ve Akkâ'ya akın düzenlemek için gönderdi. III. Raymond Müslümanların kontluğundan geçişi için gece olmadan topraklarından çıkmış olmaları şartıyla izin vermişti. Fakat Müslümanların geleceğini Templier şövalyelerine de haber vermişti. Saffûriyye yakınlarında Müslümanlar ile Templier ve Hospitalier şövalyelerinden müteşekkil Haçlılar arasında yaşanan savaşta Haçlılar çok ağır bir yenilgi aldı. Bu savaşta Hospitalier tarikatının üstadı ve çok sayıda şövalye öldürüldü (İbnü'l-Esîr: XI, 419; Ernoul:136-139; Runciman: II, 379-380; Şeşen, 2000: 111-112; Küçüksipahioğlu: 194-196).

III. Raymond ise yaptığından çok pişman oldu. Selahaddin Eyyûbî'ye haber göndererek aralarındaki antlaşmanın bozulduğunu bildirdi ve Balian d'Ibelin'in aracılığı ile Kral Guy'un yanına giderek ona biat etti (Ernoul: 136-139; Runciman: II, 380; Küçüksipahioğlu: 197). Selahaddin ise bu galibiyetin haberini alınca Kerak'dan çekilerek Taberîyye'nin kuzey doğusunda Aşterâ mevkiinde karargâhını kurdu. Selahaddin'in oğlu el-Efdâl ve askerleri de onun yanına geldiler. Selahaddin burada bir ay kadar Musul ve el-Cezire askerlerinin gelmesini bekledi. Selahaddin Eyyûbî, yeğeni Takiyyüddin'i Antakya Prinkepsliği'ni gözetlemekle görevlendirmişti. Haziran ayı sonunda Takiyyüddin de Musul, el-Cezire ve Diyarbakır askerlerinin başında Selahaddin'in karargâhına ulaştı. Selahaddin'in 12.000 iktâlî veya maaşlı, bir

miktar yaya ve çok sayıda gönüllü askeri vardı (Şeşen, 2000: 112; 1990: 427-434; Lyons ve Jackson, 2006; 300-301; Küçüksipahioğlu: 197).

Haçlılar arasındaki anlaşmazlıklar artık bir tarafa bırakıldı. Çünkü krallık tehlikede idi ve Selahaddin Havran'da çok büyük bir ordu topladı. Kral Guy ise Mayıs ayı başlarında Safuriyye Çayırında karargâhını kurarak askerlerini toplamaya başladı. Kont III. Raymond ve Balian d'İbelin, Antakya'ya haber göndererek III.Bohemund'dan destek istediler. III. Bohemund ise Baudouin d'İbelin komutasında bir askeri birliği göndereceğine dair söz verdi. Ayrıca kendi oğlu Raymond'u da vaftiz babası olan III. Raymond'un yanına göndererek ona bağlılığını bir kez daha göstermiş oldu (Runciman: II, 381). Böylece Raymond'dan sonra Bohemund da Selahaddin Eyyûbî ile arasındaki barışı bozdu. Haçlıların 1200 ile 2000 arasında şövalyesi, 20.000 civarında Türkopol ve piyade askeri vardı (Şeşen, 2000: 113; Küçüksipahioğlu: 197).

Selahaddin Eyyûbî, 2 Temmuz'da Taberiyye'yi kuşattı ve ele geçirdi. Burası III. Raymond'un karısına aitti ve kadın iç kaleyi savunuyordu. Kral Guy bunu haber alınca durumu istişare etmek için bir toplantı düzenledi. III. Raymond Taberiyye'ye saldırma taraftarı değildi. Çünkü Selahaddin'in çok güçlü bir orduya sahip olduğunu, ona saldırımları halinde krallığın bütün gücünü kaybedebileceğini söyledi. Ancak Hospitalier ve Templier Tarikatlarının reisleri ile Renaud onu Müslümanları desteklemekle suçladılar. Templier tarikatının üstadı Gerard de Ridefort'un kışkırtmasıyla kral Guy Taberiyye'ye saldırma kararı aldı. (İbnü'l-Esîr: XI, 419; Şeşen: 114; Runciman: II, 381; Küçüksipahioğlu: 198-199).

2 Temmuz günü Haçlılar, Safuriyye Çayırlarından ayrılarak Taberiyye'ye harekete geçtiler. III. Raymond'un birliği, III. Bohemund'un oğlu Raymond ve Baudouin d'İbelin'in komuta ettiği Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin askerî birliği ile Haçlıların ön saflarındaydı. Kral Guy merkezde ve Balian d'İbelin, Hospitalier ve Templier Tarikatları'nın askerleri ile Renaud de Chatillon ise ordunun arkasındaydı. Haçlıların geçtiği yerlerde su yoktu ve Temmuz sıcaklığında ordunun bu yürüyüşü çok tehlikeliydi. III. Raymond Guy'u uyarmaya çalıştı ancak bir sonuç alamadı. Selahaddin Eyyûbî, Haçlıların Taberiyye'ye doğru harekete geçtiğini haber alınca hazırlıklara başladı ve ordusunu Hittîn'a sevk etti. Haçlılar da "Hittîn Boynuzları"

denen yere yakın bir yaylaya geldiler. Ancak burada da durmayarak Lübiye'nin ilerisinde suyu olmayan bir kuyunun yanında karargâh kurdular. III. Raymond'un itirazlarına rağmen kral Guy, burada konaklama kararından vazgeçmedi. Ordu susuz ve yorgundu. Geceyi tam bir ümitsizlik içerisinde geçirdiler.

Selahaddin Eyyûbî'nin askerleri tarafından Haçlıların karargâhının etrafındaki çalılar ateşe verildi ve Haçlılar her taraftan kuşatıldı. 4 Temmuz günü Müslümanlar saldırıya geçti. Su bulmak için kaçmaya çalışan Haçlı askerleri öldürülüyordu. Ordunun kaçacak hiçbir yeri kalmamıştı. Trablus kontu Raymond ve Baudouin d'Ibelin'in ve III. Bohemund'un oğlu Raymond Takiyyüddin'in komuta ettiği taraftan kaçmayı başardılar. Ayrıca Balian d'Ibelin'de kaçmayı başaranlar arasındaydı. Bu şiddetli savaş sonunda Kudüs Krallığının askeri gücü imhâ edildi ve Kutsal Haç Müslümanların eline geçti.

Kral Guy, Renaud de Chatillon, Hopitalier ve Templier Tarikatları'nın reisleri ve daha birçok Haçlı reisi esir alındı. Selahaddin Renaud'u kendi elleriyle öldürmeye yemin etmişti. Haçlı reislerini çadırında toplayarak Renaud hariç diğer reislere ikramda bulundu ve Renaud'u da orada öldürdü (İbnü'l-Esîr: XI, 419; İbn Kesir: XIII, 22-26; İbnü'l-İbrî: II, 440-443; Runciman: II, 384-385; Maalouf: 252; Şeşen, 2000: 114-115; Champdor: 146-174; Küçüksipahioğlu: 200-202; Holt, 2007: 93-96; 1999: 58-59; Gibb, 1973: 51-53; Cahen: 428-430; Lyons ve Jackson: 309-321; Usta: 196-201; Özönur: 25-28)

Selahaddin Eyyûbî, bundan sonra Taberiyye, Akka, Nablus, Yafa, Sayda, Beyrut, Cebayl, Askalan ve Gazze'yi ele geçirdikten sonra nihayet 20 Eylül'de başlayan kuşatmanın ardından 2 Ekim 1187 (27 Receb) tarihinde tam da Miraç Kandili günü Kudüs'ü Haçlıların elinden aldı. Selahaddin Eyyûbî, Kudüs'e girerken 88 yıl önce Haçlıların Kudüs'te yaptığı katliamın aksine kimseye karışılmamasını, şehrin yağmalanmamasını emretti. Ayrıca Yahudilerin de şehre girmesine müsaade edildi. Müslümanların eline geçen Haçlı şehirlerinin halkı ise Sûr, Trablus ve Antakya'ya hücum ettiler. Birçoğu bu şehirlere de kabul edilmeyerek Müslümanlara esir düşüp köleleştirildi. (İbnü'l-Esîr: XI, 431-436; İbn Şeddad, 1991: 134-136; İbn Kesir: XIII, 26-31; İbnü'l-İbrî: II, 444-447; Runciman: II, 386-390; Maalouf: 257-259; Şeşen, 1983: 74-76; 1990: 427-433; 1995: 21; 2000: 119-121; Lyons ve

Jackson: 325-336; Gibb: 54-58; Küçüksipahioğlu: 202; Demirkent, 1988: 1547-1549; 1998: 535-536; 1997: 135 vd; Orstrogorsky: 376; Ağırakça, 1997: 81-96; Usta: 201; Ulvân: 69-74; Altınay: 76-80; Nomiku, 1997: 41-49; Holt, 1999: 59; 2007: 93-94; Abdûlkâsım, 1997: 73-82; Said Sabri, 1997: 105-115; et-Temimi, 1997: 116-137; Özonur: 25-28).

8. TRABLUS HAÇLI KONTLUĞU'NUN ANTAKYA HAÇLI PRİNKEPSLİĞİ'NE BAĞLANMASI

Kont Raymond Hittîn'dan kaçmayı başaran sayılı kişilerden biriydi. Buradan kaçtıktan sonra Trablus'a, oradan da 5 Temmuz'da Sûr'a gitti. Ağustos başlarında ise Hittîn'da yanında olan Antakya Prinkepsi III. Bohemund'un oğlu Raymond ile birlikte Trablus'a geldi. Kont Raymond Hittîn Savaşı'ndan sonra zatürreeye yakalanmıştı. Trablus'a geldiklerinde ise hastalığı ağırlaşmıştı. Kontluğunu kendisinden sonra yönetecek bir mirasçısı da yoktu. Haçlı reisleri arasında kendisiyle iyi ilişkileri olan ve en güvendiği kişi III. Bohemund idi. Bohemund, Raymond'un kral Guy ile mücadelesinde Raymond'u desteklemiş ve bağlı olduğunu defalarca kanıtlamıştı. Selahaddin Eyyûbî ile ilişkilerinde de Raymond'a paralel bir siyaset takip etmişti.

Artık öleceğini hisseden Raymond ülkesini III. Bohemund'dan başkasına emanet edemeyeceğini düşünerek Antakya'ya haber gönderdi. III. Bohemund'a kendisi öldükten sonra Trablus Kontluğu'nu oğlu Raymond'a bırakmak istediğini bildirdi. Ancak eğer ki Toulouse hanedanından bir kişi Doğuya gelirse kontluğun yönetimi o kişiye bırakılacaktı. Bohemund'un büyük oğlu olan Raymond aynı zamanda Kont Raymond'un vaftiz oğluydu.

III. Bohemund ise kendisi öldükten sonra Antakya'yı büyük oğlu Raymond'un yönetmesini istiyordu. Bu sebepten bu isteği reddetti. Fakat Trablus Kontuna, küçük oğlu Bohemund'u halef olarak kabul etmesini teklif etti. III. Raymond ölümünün yakın olduğunu düşünerek III. Bohemund'un teklifini kabul etti. Trablus Haçlı Kontluğu'nu bütün haklarıyla III. Bohemund'un küçük oğlu Bohemund'a vererek kendisine sadakat yemini etti. III. Bohemund da Trablus Haçlı

Kontluğu'nu oğlunun adına yönetmeye başladı (Richard, 1985: 213-223; Cahen: 427; Runciman: 393; Şeşen, 2000: 131-132; Küçüksipahioğlu: 204-205).

9. SELAHADDİN EYYÛBÎ'NİN ANTAKYA HAÇLI PRİNKEPSLİĞİ'NE DÜZENLEDİĞİ SEFER

Kudüs'ün fethinden sonra doğudaki Haçlılar için özellikle de III. Bohemund için yeni bir dönem başlamış oldu. Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin varlığının devam ediyor olması Haçlıların tek tesellisi idi. Çünkü Selahaddin Eyyûbî, Hittîn Savaşı öncesinde ve sonrasında yaptığı fetihlerle Haçlıların ellerindeki şehirleri ve kaleleri ele geçirmişti. Buralardan kaçan Hıristiyanlardan Sûr'a ve Trablus'a kabul edilmeyenler ancak Antakya'ya gelerek yerleşmek imkânını buluyorlardı. Antakya, Doğu'daki Haçlılar için yeni bir merkez haline getirilebilirdi. Ancak bu durum Selahaddin'in de gözünden kaçmayacak ve Antakya Haçlı Prinkepsliği'ne sefer düzenlemesini zorunlu hale getirecektir.

III. Bohemund, III. Raymond'un ölümünden sonra Trablus Haçlı Kontluğu'na ait olan toprakların yönetimini elinde bulunduruyordu. Artık Selahaddin Eyyûbî'ye karşı sadece Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin değil Trablus Haçlı Kontluğu'un da savunmasını üstlendi. Selahaddin Eyyûbî ile arasındaki antlaşma Hittîn Savaşına asker göndermesiyle bozulan III. Bohemund onun Antakya'ya yapacağı hücumu karşı Avrupa'dan yardım çağrısı yaptı (Cahen, (1940: 428).

Selahaddin Eyyûbî, Kudüs'ü fethettikten sonra 1188 yılı Ocak ayında, Kerak Kalesi'ni ve onun arkasından da Montreal Kalesi'ni ele geçirdi. Safed ve Kevkeb Kaleleri'nin kuşatmaları devam ederken Sultan Selahaddin 5 Mayıs 1188'de Dımaşk'a geldi. Ancak burada fazla kalamadı. 10 Mayıs 1188'de Halep'e hareket etti. Oradayken yeğeni Takiyyüddin ve oğlu ez-Zâhir'e Antakya'ya saldırılarını emretti. Kendisi de Hıms'a gitti. Burada Sincar, Nusaybin ve Habur hâkimi İmadeddin Zengî ve Muzafferüddin Gökbörü de askerleriyle birlikte Selahaddin'in ordusuna katıldılar (İbnü'l-Esîr: XII, 13-14; Şeşen, 2000: 130-131).

Kaynaklara göre Selahaddin Eyyûbî ordusunun sağ kanadında İmadeddin Zengî, merkezde kendisi ve sol kanadında da Muzafferüddin Gökbörü olmak üzere

Hıms'dan ayrıldı ve Trablus şehrine ait Arka kalesi üzerine hareket etti. Gönüllülerin de kendisine katılmasıyla sayıca daha da büyüyen ordu Hısnü'l-Ekrâd'a ulaşınca kadar ilerledi. Selahaddin, Hısnü'l-Ekrâd'ın doğusunda ordugâhını kurdu. Trablus Kontluğu'na ait Sâfisa, el-Urayme, Yahmur'a yağma akınları düzenledi (İbnü'l-Esîr: XII, 13-14; İbn Kesîr: XIII, 36; İbnü'l-İbrî: II, 448; Şeşen, 2000: 131-132). Bu arada Sicilya kralı II. Guillaume'un (1166-1189) gönderdiği Amiral Margaritus komutasındaki donanma Trablus şehrine geldi (Richard, 1992: 212; Şeşen, 2000: 131-132).

Selahaddin Eyyübî de burada fazla kalmayarak kuzeye yöneldi. Bundan sonra Antakya Haçlı Prinkepsliği'ne ait olan şehir ve kaleler birer birer Selahaddin tarafından ele geçirildi.

9.1 Cebele'nin Fethi (15 Temmuz 1188)

Selahaddin Eyyübî, Hısnü'l-Ekrâd'dayken III. Bohemund'un hâkim olduğu Cebele ve civarında yaşayan Müslümanlar üzerinde büyük bir etkisi olan Kadı Mansur b. Nebil, Selahaddin'in yanına gelerek ona Cebele, Lazikiye ve kuzeyindeki yerleri fethetmesini teklif etti. İbnü'l-Esîr'e göre (XII, 14), Kadı Mansur, III.Bohemund'un da sözüne itimat ettiği ve güvendiği, aynı zamanda III. Bohemund tarafından yüksek mevkie (bu mevkiin ne olduğu belirtilmemiştir) getirilmiş bir kişiydi.

Selahaddin 1 Temmuz'da Kadı Mansur ile birlikte Hısnü'l-Ekrâd'dan hareket etti ve Antakya topraklarına girdi. 3 Temmuz günü Antartus'a gelen Selahaddin bir saat içerisinde şehri ele geçirdi. Hittîn Savaşı'nda esirler arasında iken sonradan Selahaddin tarafından serbest bırakılmış olan Gerard de Ridefort önderliğindeki Templier Şövalyeleri şehri boşaltarak kalede sağlam bir burca çekildiler. Şövalyeler burada güçlü bir savunma yaptılar. Selahaddin fazla zaman kaybettiğini düşünerek Antartus'u tahrip ettikten sonra bir miktar askeri burada bırakıp kendisi 11 Temmuz'da Marakiyye'ye gitti (İbnü'l-Esîr: XII, 13-14; İbn Şeddad: 142-144; İbn Kesir: XIII, 36; İbnü'l-İbrî: II, 448; Şeşen, 2000: 131-132; Richard: 213).

Selahaddin'in şehirlerine geleceğini bildikleri için halk şehri boşaltmış ve Hospitalier Tarikatı'nın kontrolünde olan el-Markâb kalesine çekilmişlerdi. Çok dar bir yol ile denizden ayrılan bu kale ele geçirilmesi zor bir yerde kurulmuştu. Bu sırada Sicilya kralı II. Guillaume'un Trablus'a yardım için gönderdiği 70 parçalık donanma Suriye sahillerine gelmişti.

Selahaddin Eyyûbî'in, el-Markâb'ı ele geçirmek üzere olduğu haberini alan bu donanma şehrin sahil kısmına gelerek Müslüman askerlerini ok yağmuruna tutmaya başladı. Selahaddin ise hareketli çitler ile askerlerini korumaya çalıştı. En sonunda Selahaddin bu çitlerin yardımıyla dar yolu geçerek askerlerini Cebele'ye ulaştırmayı başardı ve 15 Temmuz 1188'de Cebele'yi feth etti. Kadı Mansur Selahaddin'den önce Cebele'ye ulaşmıştı. Cebele'de bulunan Haçlılar kaleye çekilmişlerdi. Kadı Mansur Haçlılardan rehineler aldı ve III. Bohemund'un Antakya'da, esaretteki Cebeleli Müslümanları serbest bırakana kadar Cebele'deki Haçlıları yanında tutmaya karar verdi. III. Bohemund'un Antakya'daki rehineleri serbest bırakmak için söz vermesi üzerine Selahaddin Haçlılara aman verdi. 16 Temmuz'da Haçlılar malları ve silahlarıyla birlikte kaleyi teslim ettikten sonra Antakya'ya gittiler (İbnü'l-Esîr: XII, 14-16; İbn Şeddâd: 142-144; İbn Kesîr: XIII, 36; İbnü'l-İbrî: II, 448; Şeşen, 2000: 131-132; Richard: 213).

Selahaddin Eyyûbî'in Cebele'den ayrılmasından önce çıkılması zor ve sarp dağlardan biri olan, "Bikisrail" denen kaleyi de içinde barındıran, bölgenin ileri gelenleri Selahaddin'in yanına gelerek ona itaatlerini bildirdiler. Böylece Bikisrail kalesi de Müslümanların eline geçmiş oldu. Burası Hama ile Cebele arasında yer alıyordu. Böylece Suriye'nin iç kesimleriyle Cebele arasındaki geçiş de kontrol altına alınmış, buradan geçen Müslümanlar da büyük bir tehditten kurtulmuş oldu. Selahaddin Cebele'nin idaresini Şeyzer hâkimi Sabıkuddin Osman b. Daye'ye bıraktı. (İbnü'l-Esîr: XII, 16; İbn Şeddâd: 144; İbn Kesîr: XIII, 36; İbnü'l-İbrî: II, 448; Cahen: 428-429; Runciman: II, 394; Şeşen, 2000: 133).

9.2 Lazikiye'nin Fethi (21 Temmuz 1188)

Selahaddin Eyyûbî, Cebele'nin fethinden sonra Lazikiye'ye gitti. 21 Temmuz 1188 günü şehre girdi. Halk şehrin iki kalesine çekilerek savunma yapmaya çalıştı.

Müslümanlar da bu kaleleri kuşattılar ve surlarda büyük bir gedik açmayı başardılar. Kuşatma sırasında çarpışmalar şiddetlenince Kadı Mansur, Haçlıların yanına giderek onları Müslümanlardan korkuttu ve canlarını kurtarmaları için aracı olacağını söyledi. Bunun üzerine Haçlılar kaleleri teslim ettiler. Selahaddin de Haçlıların yanlarına alabilecekleri kadar eşya ve silahlarıyla Antakya'ya gitmelerine izin verdi. Böylece kuşatılmasından üç gün sonra şehir ele geçirilmiş oldu (İbnü'l-Esîr: XII, 16; İbn Şeddâd: 145-146; İbn Kesîr: XIII, 36; İbnü'l-İbrî: II, 448; Cahen: 429; Runciman: II, 394; Şeşen, 2000: 133; Richard: 213).

Selahaddin Eyyûbi Lazikiye'nin idaresini Takiyyüddin'e verdi. Takiyyüddin şehri yeniden imar etti. Yine İbnü'l-Esîr'e göre (XII, 16) Takiyyüddin şehri o kadar güzel bir hale getirdi ki şehrin önceki halini bilenler burasının Lazikiye olduğunu anlayamazlardı. Şehrin kaleleri de Takiyyüddin tarafından süratle tamir edildi ve daha da güçlendirildi. İbnü'l-Esîr (XII, 16-17) Lazikiye'nin Selahaddin'in eline geçmesinden sonra Sicilya donanmasındaki askerlerin, mücadele etmeden şehri teslim ettikleri için şehirdeki Haçlılara çok kızdıklarını ve şehirden çıkanları cezalandırmak için bölgeden ayrılmadıklarını bildirmektedir. Bu sebeple Lazikiye'deki Haçlılar Sicilya donanmasından korktukları için Selahaddin'e cizye ödeyerek şehirden ayrılmadılar. Daha sonra Amiral Margaritus Selahaddin'in yanına gelerek ona;

“Sen asil bir hükümdarsın. Haçlılara yapacağımı yaptın. Onları itaat altına aldın. Onları salver de senin kölelerin olsunlar. Onlara beldelerini geri ver. Yoksa denizden karşı koyamayacağın kadar düşman gelir...İşte o zaman çok zor dudumda kalırsın, sıkıntıya düşersin.” dedi.

Selahaddin Eyyûbî ise ona; *“Biz çok güçlüyüz, denizden gelecek askerlerin hiç bir önemi yoktur. Eğer üzerimize gelecek olurlarsa diğer Haçlıların başına gelenler onların da başına gelir, ölüm ve esaret acısını onlara da tattırırız”* cevabını verdi. Margaritus ile Selahaddin arasında geçen bu görüşmeyi İbnü'l-İbrî (II, 448-449) de doğrulamaktadır. Bunun üzerine Margaritus Selahaddin'in yanından ayrıldı. Böylece Lazikiye III. Bohemund'un hâkimiyetinden çıktı.

9.3 Sahyun Kalesi'nin Fethi (29 Temmuz 1188)

Selahaddin Eyyûbî 24 Temmuz'da Lazikiye'den ayrılarak Sahyun Kalesi'ne hareket etti. Hospitalier tarikatının elinde olan kale kuzeyden vadi ile çevrili bir

dağın tepesinde kurulmuştu, Haçlılar dağın vadiye bitişik kısmına derin bir hendek kazmışlardı. Kale çok güçlü beş surla da çevrilmişti. Bu haliyle burası fethedilemez diye biliniyordu. Selahaddin dağın vadiye bitişik kısmına inerek burada mancınıklar kurdu ve kaleyi taş yağmuruna tuttu. Ayrıca oğlu ez-Zâhir'i vadinin en dar yerine indirdi ve burada da mancınıklar kurdurdu.

Hospitalier şövalyeleri halen direnmeye devam edince 29 Temmuz'da Selahaddin askerlerini dağın en yüksek mevkisinden kaleye girdirmeyi başardı. Müslüman askerler üç suru kısa bir sürede ele geçirdi ve kaleyi yağmalamaya başladılar. Bu defa Haçlılar kalenin kulesine tırmandılar. Burada da Müslümanlar tarafından kuşatıldılar. Ancak daha fazla tutunamayacaklarını anlayınca Selahaddin'den aman dilediler. Kudüs'ün teslim şartlarına benzer şartlarla kaleyi Müslümanlara teslim ettiler. Selahaddin kaleyi Ebu Kubeys Kalesi hâkimi Nasırüddin Bengüpars'ın idaresine bıraktı (İbnü'l-Esîr: XII, 17-18; İbn Şeddâd: 146; İbn Kesîr: XIII, 36; İbnü'l-İbrî: II, 449; Cahen: 429; Runciman: II, 394; Şeşen, 2000: 135).

9.4 Bakas Kalesi (2 Ağustos 1188) ve Şağr Kalesi'nin Fethi (11 Ağustos 1188)

Müslüman askerleri Sahyun'u ele geçirdikten sonra bölgede dağıldılar ve Haçlıların Selahaddin Eyyûbî'den korkarak terk ettikleri Bâlatunus Kalesi'ni, Ayzu ve Cemâhiriyyin kalelerini de ele geçirdiler. Bundan sonra 2 Ağustos'ta Bakas Kalesine geldiler. Kale haçlılar tarafından boşaltılmış, buradaki Haçlılar da Şağr Kalesi'ne çekilmişlerdi. Şağr Kalesi Bakas Kalesi'nin hemen yanında bulunuyordu ve hücumla zaptı çok zordu. Ayrıca Lazikiye, Cebele ve Selahaddin tarafından fethedilmiş Suriye toprakları arasındaki bağlantıyı kestirme bir şekilde sağlayan yol üzerinde bulunuyordu. Selahaddin Bakas'ı aldıktan sonra Şağr'a gitti. Fakat kalenin ele geçirilmesinin zor olduğunu ve hiçbir şekilde kaleye ulaşamayacağını gördü. Yine de mancınıklar kurarak kaleyi taşa tuttu. Ancak atılan taşlardan çok azı kaleye ulaşıyordu ve ulaşanlar da pek zarar vermiyordu. Müslümanlar birkaç gün kale önünde beklediler. Kaledeki Haçlılar da kendilerine zarar gelmeyeceğini bildikleri için bu duruma aldırış etmediler (İbnü'l-Esîr: XII, 19; İbn Şeddâd: 147).

İbnü'l-Esîr'e (XII, 19) göre, Selahaddin Eyyûbî, askerleriyle kaleyi nasıl alacaklarını müzakere ettikleri bir sırada kaledeki Haçlılardan bir elçi gelerek eğer kendilerini savunmak için Antakya'dan yardım gelmezse üç gün içerisinde kaleyi içindeki mallarla kendisine teslim edeceklerini bildirdi. Bu arada Haçlılar Antakya'ya, III. Bohemund'a haber göndererek Müslümanlar tarafından kuşatıldıklarını ve kendilerine yardım etmesini istediler. III. Bohemund ise kaleyi Selahaddin'e teslim etmeleri emrini verdi. Bunun üzerine üçüncü günde yani 11 Ağustos Cuma günü Şağr Kalesi Selahaddin'e teslim edildi. Kaledeki Haçlılar ise Antakya'ya gittiler.

İbnü'l-Esîr (XII, 19), Haçlıların Selahaddin'den çok korktukları için kaleyi teslim ettiklerini, aksi halde kuşatma aylarca sürse dahi Selahaddin'in kaleye bir zarar veremeyeceğini bildirmektedir. Selahaddin Kaleyi Garseddin Kılıç'a verdi. Garseddin ise buraya yakın Ermenilerin elindeki Kefr-Debîn Kalesini de ele geçirdi. (Runciman: II, 394; Cahen: 429; Şeşen, 2000: 135).

9.5 Serminiyye'nin Fethi (19 Ağustos 1188)

Selahaddin Şağr Kalesi'nin fethiyle uğraşırken oğlu ez-Zahîr'i de Serminiyye'nin fethiyle görevlendirdi. İbnü'l-Esîr (XII, 19), Melik ez-Zahîr'in Serminiyyelilere, kaleyi teslim etmeleri karşılığında kendilerine, arazi verileceğini bildirdiğini ve bunun üzerine 19 Ağustos 1188 Cuma günü Haçlıların kaleyi ez-Zahîr'e teslim ettiklerini bildirmektedir. Serminiyye Kalesi'ndeki Müslüman esirler serbest bırakıldıktan sonra kale, Müslümanlar tarafından yıkıldı (Runciman: II, 394; Cahen: 429; Şeşen, 2000: 135).

9.6 Berzûye'nin Fethi (23 Ağustos 1188)

Şağr Kalesi'nden ayrılan Selahaddin Eyyûbî Berzûye Kalesi'ne gitti ve 20 Ağustos'ta kaleyi kuşattı. Efamiye'nin karşısında, Asi Nehri'nin kenarında bulunan kale Efamiye'ye ait yerleri de ikiye bölüyordu. Kalenin bir tarafı dağ bir tarafı da göl ile çevriliydi. Bu kale III. Bohemund'un karısı Sibylle'in kız kardeşi ve kocası tarafından yönetilmekteydi ve buradaki Haçlılar Müslümanlara çok fazla zarar veriyordu. Selahaddin 20 Ağustos günü kalenin doğu tarafına inerek kuşatmaya

başladı. Sonrasında kalenin batı kısmına da mancınıklar kurarak kaleyi taşa tuttu. Ancak kaledekilerde mancınıklar kurdular ve Müslümanları taşlamaya başladılar. Mancınıkların işe yaramaması ile Selahaddin Eyyûbî bu defa askerlerini üçe ayırarak nöbetleşe kaleye saldırmaya başladı. 23 Ağustos günü Müslümanlardan ilk grup Sincar hâkimi İmadeddin Zengi komutasında hücumla geçtiler. Müslümanların saldırdığını gören Haçlılar da surlara çıktılar ve Müslümanlarla aralarında çok çetin bir savaş başladı. Havanın sıcak olması ve Müslümanların da nöbetleşerek Haçlılarla savaşması Haçlıları yorgun düşürdü. Aynı gün içerisinde Müslümanlar kaleyi ele geçirdiler (İbnü'l-Esîr: XII, 19-22; İbnü'l-İbrî: II, 448; Şeşen, 2000: 135-136; Runciman: II, 394; Cahen: 429).

İbnü'l-Esîr (XII, 22), III. Bohemund'un karısı Sibylle'in kız kardeşi ve Berzûye'nin hâkimi olan kocasının da esirler arasında olduğunu, Selahaddin'in, Sibylle'in kız kardeşinin esir edildiğini duyduğunda onu ve ailesini askerlerinden satın aldığını ve Sibylle'in hatırı için Antakya'ya yaklaştıklarında onları serbest bıraktığını ve Sibylle'in bunu öğrenince çok sevindiğini bildirmektedir. İbnü'l-Esîr'e (XII, 22) göre Sibylle, Selahaddin Eyyûbî'ye casusluk yapmaktaydı. Antakya'daki ve Haçlılar arasındaki önemli gelişmeleri Selahaddin'e bildirirdi. Selahaddin de ona bu hizmetinin karşılığında hediyeler gönderirdi.

9.7 Darbsâk Kalesi'nin Fethi (13 Eylül 1188)

Berzûye'nin fethinin ertesi günü Selahaddin Eyyûbî oradan ayrıldı ve Asi Nehri üzerinde ve Antakya'ya çok yakın olan Demir Köprü'ye (Cısrû'l-hadid) geldi. Burada konaklayarak geride kalan askerlerin gelmesini bekledi. Askerler toplanınca hareket etti ve 2 Eylül'de Darbsâk Kalesi önlerine geldi. Bu kale Templier Şövalyeleri'nin kontrolündeydi. Templier şövalyeleri burayı erzaklarını saklayacakları bir depo olarak kullanıyorlardı. Selahaddin mancınıklarla kaleyi taşlamaya başladı. Surların bir bölümü çökünce Müslüman askerleri surların önündeki Haçlılara hücum ettiler. Lağımçılar da bir burcun altını deldiler ve burcu çökerttiler. Aynı gün geri dönen askerler ertesi gün tekrar hücumla geçtiler (İbnü'l-Esîr: XII, 22-23; İbn Şeddâd: 150).

Kaledekiler de III. Bohemund'a haber gönderip kendilerine yardım göndermesini ya da Selahaddin Eyyûbî'in üzerine asker göndererek oradan uzaklaştırmasını bekliyorlardı. Eğer ki Bohemund'dan cevap gelmezse ona, kaleyi Selahaddin'e vermek zorunda kaldıklarını söyleyeceklerdi. Ancak III. Bohemund'dan hiçbir haber gelmedi. Bunun üzerine şövalyeler Selahaddin'in kaleye hücum edip kendilerini öldürmesinden ve mallarını yağmalamasından korkarak Selahaddin'den aman dilediler. Selahaddin Eyyûbî ise onlara, üzerlerindeki giysilerden başka yanlarına bir şey almamaları, kaledeki silah, eşya, hayvan ve diğer şeyleri bırakmaları şartıyla kaleden çıkmalarına ve Antakya'ya gitmelerine izin verdi. Kale 13 Eylül'de Müslümanların eline geçti (İbnü'l-Esîr: XII, 22-23; İbn Şeddâd: 150; İbnü'l-İbrî: II, 449; Cahen: 429; Şeşen, 2000: 136; Runciman: II, 394; Richard: 213).

9.8 Bagras Kalesi'nin Fethi (26 Eylül 1188)

Selahaddin Eyyûbî, Darbsâk'dan sonra Bagras Kalesi'ne gitti. İbnü'l-Esîr'e göre (XII, 23-24), Selahaddin Bagras'a gittiğinde askerleri arasında kuşatmanın yapılıp yapılmaması ile ilgili ihtilaf çıktı. Askerlerden bir kısmı kalenin kuşatılmasını teklif ederken diğer kısmı burasının Antakya'ya çok yakın olduğunu, Bagras'ı kuşatmakla Antakya'yı kuşatmanın bir farkının olmadığını, kuşatma sırasında Antakya'nın da kontrol altına alınabilmesi için askerlerin büyük kısmının Antakya karşısında beklemesi gerektiğini, böyle olursa da kuşatma için yeterli asker kalmayacağını ve kaleyi ele geçirmenin zor olacağını söylemişlerdir. Bunun üzerine Selahaddin ordusunun öncü birliklerini Antakya'nın karşısına gönderdi. Bu birlikler Antakya'nın etrafına baskınlar yaparak Bohemund'un askerlerini oyaladılar. Ancak Antakya'ya çok yakın oldukları için içerden kendilerine saldırılmasından da korkuyorlardı. Selahaddin de geri kalan askerlerle Bagras'ı kuşattı. Kalenin çok yüksek bir yerde kurulmasından dolayı mancınıklar bir işe yaramadı. Ayrıca Müslüman askerlerin yanlarındaki su da azdı. Selahaddin havuzlar açtırarak kalenin yanındaki askerlere su taşınmasını sağladı. Böylece askerler rahatladılar.

Kuşatma devam ederken Bagras Kalesi'nden bir kişi dışarı çıkarak Selahaddin'e, Darbsâk'daki teslim şartlarına benzer şartlarla kaleyi kendisine teslim edebileceklerini söyledi. Bunun üzerine Haçlıların kaleyi boşaltmasıyla 26 Eylül'de Müslümanlar kaleyi ele geçirdiler. Müslümanlar bu kaleden çok zarar görmüşlerdi.

Bu sebepten Selahaddin askerlerine kalenin yıktırılması emrini verdi (ayrıca bkz. İbnü'l-İbrî: II, 449; Cahen: 429; Runciman: II, 394; Şeşen, 2000: 136; Richard: 213).

9.9 III. Bohemund ile Selahaddin Eyyûbî Arasında Yapılan Barış

Selahaddin Eyyûbî, Bagras'ı fethinden sonra Antakya'nın etrafındaki kalelerin ve yerleşim yerlerinin tamamına yakını ele geçirmiş oluyordu. Geriye sadece Antakya'nın fethi kalmıştı. İbnü'l-Esîr'e (XII, 24) göre, Bagras'dan sonra Selahaddin Antakya'yı kuşatacağı. III. Bohemund Selahaddin'in Antakya'yı kuşatacağını haber alınca korktu. Antakya Haçlı Prinkepsliği Süveydiye, Markâb, Kusayr ve Antakya'dan ibaret kalmıştı. III. Bohemund elindeki yerleri de kaybedeceğini düşünmüş olacak ki Selahaddin'e haber göndererek barış teklif etti. Yanındaki Müslüman esirleri de serbest bırakacağına dair söz verdi. Selahaddin Eyyûbî III. Bohemund'un teklifini yanındaki komutanları ile müzakere etti. Müslüman askerler artık yorulmuşlardı. Bu sebepten komutanların çoğu III.Bohemund'un teklifinin kabul edilmesini istediler. Selahaddin de onların tavsiyelerine uyup Ekim ayından Mayıs ayına kadar, sadece sekiz ay geçerli olacak bir barışa razı oldu. İbn Kesîr (XIII, 37) ise, bu barışın başlama ve bitiş tarihlerinden bahsetmeden, yedi ay geçerli olduğunu kaydetmektedir.

Selahaddin Ebu'l-Haris Abdurrahman b. Munkîz'ı Antakya'ya göndererek III. Bohemund'un elindeki esirleri bırakması karşılığında antlaşmaya razı olduğunu bildirdi. Böylece 1188 Ekim ayından 1189 Mayıs ayına kadar geçerli olmak kaydıyla yapıldı (İbnü'l-Esîr: XII, 24-25; İbn Vâsıl: 131-133) İbnü'l-İbrî: II, 449; Şeşen, 2000: 136; 1983: 128; Runciman: II, 394; Cahen: 430).

Yapılan barış antlaşması ile III. Bohemund, Selahaddin Eyyûbî'nin Antakya topraklarında yaptığı fetihleri kabul etmiş oluyordu. Bu antlaşma ile Hittîn Savaşı sonrasında Haçlılar arasında en geniş topraklara sahip Haçlı reisi olan III.Bohemund'a ve oğullarına Antakya ve Trablus şehirleri ile Süveydiye limanı, Hospitalier Şövalyelerine Markâb ve Templier Şövalyelerine de Antartus kalıyordu. Diğer Haçlılar ise Sûr şehrine birikmişlerdi.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

III. BOHEMUND'UN 1189-1201 YILLARI ARASINDAKİ FAALİYETLERİ

1. III. BOHEMUND'UN III. HAÇLI SEFERİ SIRASINDAKİ FAALİYETLERİ (1189-1192)

1.1. III. HAÇLI SEFERİ SIRASINDA III. BOHEMUND

1185 yılından itibaren Doğu'daki Haçlıların Selahaddin Eyyûbi'ye karşı Batı'ya yaptığı yardım çağrıları bir iki ufak girişim dışında sonuçsuz kalmıştı. Hittîn Savaşı'nda Kudüs Krallığı'nın askeri gücünün yok olması ve arkasından da Kudüs'ün Müslümanlar tarafından fethedilmesi "Kralların Seferi" olarak da adlandırılan III. Haçlı Seferi'ni ortaya çıkardı. Bu sefer sırasında amaç Haçlıların elinde kalan toprakları korumak ve pek tabii hem Kudüs'ü hem de Selahaddin Eyyûbi'nin fethettiği diğer Haçlı topraklarını Müslümanların elinden geri almaktı.

Alman İmparatoru Frederich Barbarossa, Fransa kralı Philippe Auguste ve İngiltere kralı Arslan Yürekli Richard'ın ordularıyla katıldığı III. Haçlı Seferi, iki koldan gerçekleştirildi. Alman Haçlıları Frederick Barbarossa (1155-1190) komutasında karadan; Philippe Auguste ve Arslan Yürekli Richard komutasındaki İngiliz ve Fransız Haçlıları ise denizden doğuya geldiler.

Hittîn Savaşı'na ve Selahaddin Eyyûbi'nin komutasındaki Müslümanların Kudüs'ü fethine yukarıda değinmiştik. Sûr başpiskoposu Josias, Hittîn Savaşı'nın ertesinde Sicilya'ya giderek kral II. Guillaume'e (1166-1189) Hittîn felaketini anlattı. Kral hemen amiral Margaritus komutasında beş yüz şövalye ve elli kadirga'dan müteşekkil bir donanma hazırlayarak Doğu'ya ilk yardımı gönderdi (Richard of Holy Trinity, 2001: 18). 1188 yazında Suriye sahillerine ulaşan Sicilya donanması Trablus ve Antakya'nın Selahaddin'in eline geçmesini engellediği gibi Sûr şehrindeki Haçlıların da burada tutunabilmesinde büyük katkı sağladı (Demirkent, 1988: 1547; Runciman: III, 3-4).

Sûr başpiskoposu Josias, Ekim 1187'de Roma'ya, papa III. Urbanus'un yanına gitti. Bu arada bir Ceneviz heyeti de Roma'ya gelmiş ve Kudüs'ün Müslümanların eline geçtiğini haber vermişti. Bu gelişme karşısında zaten yaşı ilerlemiş olan papa, üzüntüden ölünce yerine VIII. Gregorius papa seçildi. Ancak yeni papa da Hıristiyan dünyasını doğudaki kardeşlerine yardıma çağırın bir duyuru yaptıktan kısa bir süre sonra öldü. Yerine III. Clemens papalığa getirildi (Cahen: 428; Demirkent, 1988: 1551; Runciman: III, 5).

III. Clemens, ilk önce Alman İmparatoru Frederich Barbarossa'yı yeni bir haçlı seferi için ikna etti. Diğer taraftan Josias'da İngiltere kralı II. Henry ve Fransa kralı Philippe Auguste'u sefer için ikna etmek üzere yola çıkmıştı. Ayrıca Doğu'daki Hospitalier ve Templier Şövalye Tarikatları da Batı'daki yandaşlarına yardım çağrısı yapıyorlardı. III. Bohemund'un Antakya'yı koruyabilmesi için Avrupa'dan gelecek yardım hayati önem taşımaktaydı. Selahaddin Eyyûbî tehlikesine karşı içeride birliği sağlamak için Patrik Aimery ile arasındaki sorunu halletme yoluna gitti (Cahen: 428; Demirkent, 1988: 1551; Runciman: III, 5).

Patrik Aimery, Selahaddin Eyyûbî'nin Kudüs'ü kuşatmasından sonra İngiltere Kralı II. Henry'e Antakya'nın düştüğü durumu anlatan bir mektup yazarak yardım istedi. Aimery'nin bu mektubu Roger de Hovedan (t.y.: II, 84-85) tarafından bize aktarılmaktadır. Aimery mektubunda Selahaddin karşısında Doğu'daki Haçlıların durumunu İngiltere Kralı Henry'ye şu şekilde anlatarak yardım istemiştir:

“Yüce Tanrının ve Papalık makamının merhametiyle, aynı merhametle kutsanan Antakya Patriğinden onun sevdiği Lordu ve dostu krallıkları yöneten İngiltere'nin en muhteşem kralı Henry'ye. Bu gözyaşları ve iç çekişlerle sizin şahanelerinize son zamanlarda başımıza, aslında tüm Hıristiyanlık âleminin başına gelen beklenmedik ve korkunç felaketin bize hissettirdiği dehşet verici ve ifade edilemeyen üzüntüyü belirtmek isterim. Sizinle birlikte tüm dünya bu acımızı duysun ki gözyaşlarımızın ve feryatlarımızın nedenini ve nasıl sonlanacağını bilsin. Temmuz ayının dördüncü günü, bin yüz seksen yedi yılında, Selahaddin Kudüs topraklarındaki Hıristiyanlarla uğraşın yabancı düşmanlarımızın çoğunu bir araya getirdi ve güçlerini tüm kalbiyle zafer kazanmak için yönlendirdi; Kutsal Haç'ın Türklerin alayına maruz kaldı; kralı ve Templier Şövalyeleri'ni liderini rehin olarak aldı ve aynı zamanda lanetli Selahaddin kendi elleriyle Prens Renaud'u katletti; neredeyse iki bine yakın papaz, Templier Şövalyesi ve Hospitalier Şövalyesi ve otuz bin kişi Kutsal Haç'ı savunmak adına kurban oldu ve ayrıca bunun ardından birçok kişi katledildi ya da Selahaddin, aldığı şehirlerde onları rehin tuttu. Bundan sonra Hıristiyanların kanına doymuş olarak Taberiye'yi aldı ve kuvvetlendirdi;ve daha sonra, yüce şehir Akka'yi, Caiphas'ı, Caesarea'yi, Yafa'yi, Nazareth'i, Sebaste'yi, Neapolis'i, Lydda'yi, Ramatha'yi,

Assur'u, Hebron'u, Bethlehem'i ve diğer tüm kalanları, kutsal şehir Kudüs'ü, ve lordumuzun mezarını -parçalara ayıracağına ve parçalarını derinlere atacağına yemin ederek - kuşattı. Ayrıca, her gün ve her saat korkarak endişe duyuyoruz, bu çeşitli yerleşkelerin onun saltanatına boyun eğmeyebileceklerinden ve katledilebileceklerinden ya da esir tutulabileceklerinden şüpheleniyoruz; özellikle de erzak, at, savaş mühimmatı ve koruyucu sıkıntısı çektikleri iyi bilinirken. Tanrı'nın üzerimize yağdırdığı bu büyük kızgınlık ve öfke nedeniyle, ekmeğimizi gözyaşlarıyla yiyoruz ve lordumuzun mezarının yabancı uluslara gönderilmesi ve hala bu Hıristiyan topraklarında kalan birkaçımızın da, eğer yardım gecikirse ve düşmanlar baskın yaparsa, darbecilerin kılıcı altında boyunlarını bükmek zorunda kalması konusunda diken üstündeyiz. Şu anda Batı'nın diğer krallarından ileride bir öngörü, öğüt ve zenginliğe sahip olduğunuzdan, sizin yardımınıza her zaman ihtiyacımız var; ve bu yüzden size Kutsal Topraklara güçlü yardımlarınızı hızlı bir şekilde getirmeniz için yalvarıyoruz. Eğer bunu yapmayı ertelerseniz, lordumuzun mezarı yüce şehir Antakya ve etrafındaki bölgeler yabancı ulusların sonsuza kadar sahip olduğu bir yüz karası olarak kalacak. Zaferlerinizi ve şöhratinizi dikkate alarak, sizi tahta çıkartan Tanrı'nın gücüyle göklere çıkarıldınız ve eğer bu kadar ihtiyaç sahibi olanlara yardım etmek için hazırsanız ya da kendiniz gelebilirseniz ya da talep ettiğimiz yardımcıları bize gönderebilirseniz işte o zaman Tanrı'dan sonra kutsal toprakları özgürlüğüne kavuşturmuş olan siz olursunuz. Biz kendimiz tüm pişmanlığımızla ve suçlu kalplerimizi cezalandırarak Tanrı'ya yakarıyoruz ki size onun bahşettiği unvanınıza yakışır hem niyet hem de kabiliyet versin ki böylece merhametinizle kutsal topraklara ve bize yardımınızı ödünç verin. Aksi takdirde, çeşitli tehlikelere maruz kalan ve uzun süren hastalıklardan eziyet çeken biz çabucak ölmeyi ummaktan başka bir şey isteyemeyeceğiz ve Hıristiyanların kanı oluk oluk aktıktan sonra Lordumuzun mezarı, yüce şehir Antakya ve çevre bölgeler yabancı ulusların sonsuz utanç kaynağı olarak ele geçirilecek. Biz bir daha size yalvarıyoruz ki siz bizim size bu konuyla ilgili elçi olarak gönderdiğimiz değerli kardeşlerimiz papaz Gabalus ve papaz Valenia'nın öğütlerini dikkate alınız. Elveda.”

İngiltere kralı II. Henry ise bu dönemde Fransa kralı ile savaş halindeydi. 1188 Ocak ayında Fransa kralı Philippe Auguste ile Gisors'da barış görüşmeleri sürerken Sûr başpiskoposu Josias buraya gelerek iki kralı barış için ikna ettiği gibi Haçlı seferine katılacaklarına dair de söz aldı (Runciman: III, 6). Bu görüşmelerden sonra II. Henry Antakya Patriği Aimery'nin ve kendisinden yardım isteyen diğer Haçlıların mektuplarına cevabi bir mektup gönderdi. Roger de Hovedan'ın (II, 85-86) bize aktardığı bu mektupta II. Henry Doğu'ya yardım için geleceğini şu şekilde ifade etmiştir;

“Hıristiyanlığın saygıdeğer babaları Antakya ve Kudüs patriği ve onların dostları A. ve E.'ye, Antakya Prensi Raymond'a¹³ ve Doğu'daki kilisenin tüm Hıristiyan halkına aynı saygınlıkla İngiltere Kralı, Normandiya ve Aquitaine Dükü, Anjou Kontu ve Hıristiyanlığın sağlık ve teselli kaynağı Henry'den. Mademki – günahlarımızın gerektirdiği şekilde- zamanımızın Lordu haksızlıkları kendi intikamı amacıyla yokladı, ilahi adaletle inanmayanların elleriyle kirlendiği kendi kanıyla bu toprakları kurtardı; o zaman biz ve Hıristiyanlık dinine mensup herkes ve dinin liderleri de söz konusu perişan topraklara dindar bir hevesle müdahale etmeli ve tüm gücümüzle yardım için çabalamalıyız. Valenia'nın saygıdeğer piskoposu Tanrı'nın lütfu A., bize gözyaşlarıyla ve derin iç çekişlerle Doğu Kilisesi'nin boğuştuğu acıları

¹³Bilindiği üzere dönemde Antakya Prinkepsi III. Bohemund'dur. Roger de Hovedan bu mektupta Antakya Prinkepsinin adını Raymond olarak vermiştir. Bunun sebebini kesin olarak bilmiyoruz. Ancak Hovedan'ın, III. Bohemund'un babası Raymond de Poitiers'e hitaben bu adı kullanmış olabileceğini düşünmekteyiz.

ve belaları iletmişinden, yaklaşan felaket büyüdükçe, acıyarak yapmak istediğimiz yardım daha da güç ve acil olacaktır. Bu yüzden, O'na inananları hiçbir zaman yüzüstü bırakmayan Tanrı'ya olan inancımız ve güvenimizden dolayı cesur davranın ve kalplerinizi Lord için birleştirin; çünkü biz İsa'nın şu kehanetine inanıyoruz: "Kudüs, gözlerini kaldır, etrafına bak ve gör; hepsi toplanmış sana geliyorlar _____; Sonra sen de görüyorsun, hep birlikte akın ediyorlar, kalbin korkar ve büyür; çünkü deniz sana dönüşür, Yahudi olmayanların güçleri sana ulaşır." Şu anda, insanoğlu Tanrı'yı iyi anlamış mı ve onu arıyor mu diye yukardan bakan Lord, Hıristiyanların O'nun hizmeti için daha önce uyumakta olan duygularını uyandırdı; Lord'un tarafında olan herkes kılıcını kuşandı ve Hıristiyanlığa ve kutsal topraklara çektirilen acıların intikamını almak için babasını, annesini ve her şeyi geride bırakan her biri, kendini kutsanmış ve sadık hissediyor. Bu yüzden emin olun ki şu anda Lord'un sizin için hazırladığı yardımı hızlı bir şekilde göreceksiniz. İnanamayacağımız kadar çabuk bir şekilde, karadan ve denizden gelen büyük bir yığın inançlı sizi kurtarmaya gelecek, çünkü: 'Ne göz görebildi de kulak duyabildi, ne de insanın idrak edebileceği şekilde kalbe girdi' ki bunu sizin topraklarınıza yollanması için Lord hazırladı. Aynı zamanda diğer prenslerin arasında ben ve benim oğlum, bu dünyanın ihtişamını reddederek ve tüm zevklerini yok sayarak ve bu dünyaya ait her şeyi bir kenara bırakarak en kısa zamanda Lord'un da yardımıyla sizi kendi adamlarımızla ziyaret edeceğiz. Elveda."

Ancak Philippe Auguste ile arasındaki mücadelenin 1188 Haziranında tekrar başlaması ve bunun arkasından büyük oğlu Richard'ın (Arslan Yürekli) Philippe Auguste ile ittifak yaparak iktidarı ele geçirmeye çalışması, İngiltere'nin yardımının gecikmesine sebep oldu. İngiltere'deki bu karışıklık 1189 yılı sonuna kadar devam etti ve II. Henry 1189 Temmuz ayında öldü. Ondan sonra tahta çıkan Richard daha babasından önce haçı kabul etmişti ve bu yeminini gecikmeli olarak tutacaktır (Hovedan: II, 109-111; Runciman: III, 6-7; Demirkent, 1988: 1552).

Batıdan Haçlılara gelecek yardımın gecikmesi Selahaddin Eyyûbî'nin daha rahat hareket etmesini sağladı. Hiç de zorlanmadan Antakya topraklarının büyük kısmını ele geçirdi. Kudüs Krallığı'ndan arta kalan Kerak, Şevbek, Safed, Kevkeb kalelerini Haçlılarından aldı ve Şâkif'i kuşattı (İbnü'l-Esîr: XII, 25-31).

Selahaddin Eyyûbî'nin III. Bohemund ile antlaşma yaparken amacı, bu sürenin sonunda askerlerini toplayarak Antakya'yı ele geçirmektir. Ancak şartlar Selahaddin'in istediği gibi gelişmedi. Avrupa'dan çok sayıda insan Doğu'daki Haçlılara yardım için akın etti. Sûr şehrine toplanan Hıristiyanların sayısı da her geçen gün arttı ve şehir onlara yetmez oldu. Haçlılar bu sıkışıklıktan muhakkak kurtulmak isteyeceklerdi. Ayrıca III. Haçlı Seferi'nin hazırlıklarının yapıldığı haberleri gelmekteydi. Bu gelişmeler karşısında Selahaddin'in Antakya'yı ele geçirmek için hiçbir şey yapamayacağı aşikârdır. Ancak Nisan 1189'da Şâkif Arnûn'u ele geçirmek için uğraştığı sırada, III. Bohemund ile yaptığı barışın da

süresi dolmak üzereydi. Kendisi güneyde fetihlerle uğraşırken III. Bohemund'un Haleb'e saldırmasından çekinerek yeğeni Takiyyüddin'i yanındaki askerlerle Antakya'ya gönderdi (İbnü'l-Esîr: XII, 30-31; Cahen: 430-431). 1189 yılının Mayıs ayında ise Alman Haçlıları Frederich Barbarossa komutasında yola çıkmışlardı.

1.1.1. Frederich Barbarossa'nın Haçlı Seferi Sırasında III. Bohemund

Frederich Barbarossa II. Haçlı Seferine amcası III. Konrad'ın yanında katılmış ve Almanya'ya döndükten sonra Müslümanlara karşı savaşma isteğiyle dolmuştu. Yetmiş yaşlarında ve otuz beş yıldır Alman tahtındaydı. Her ne kadar sefere çıkmak için sabırsızlansa da ihtiyatlı olması gerektiğinin de farkındaydı. Papalık ile arasında çekişmeler yaşandığı için Doğu'daki Haçlılar kendisinden direk yardım talebinde bulunmamıştı. Papa III. Urbanus'un ölümünden sonra seçilen VIII.Gregorius Alman imparatoru ile çekişmek yerine onunla iyi ilişkiler kurarak Haçlı seferi için oldukça hevesli bu imparatoru ikna etmekte hiç de zorlanmamıştı. Gregorius'dan sonraki Papa III. Clemens ise Frederich ile anlaşma yoluna gitti. 27 Mart 1188 tarihinde Maniz'de bir meclis toplayarak Haçlı Seferi hazırlıklarını başlattı ve burada Albano kardinalinin elinden haçı kabul etti, Batı Hıristiyanlarını Doğu'ya götürmek ve Hz. İsa'nın mezarını Müslümanların elinden kurtarmak amacıyla yemin etti. Yemininden bir yıl sonrasında ancak Doğu'ya hareket edebildi (Demirkent, 1988: 1550).

Frederich Barbarossa bu süre zarfında sefer için hazırlıklara başladı. Haçlı ordusunu karadan götürecekti. Yolculuğun sorunsuz geçmesi için ordunun geçeceği ülkelerin hükümdarlarına elçiler gönderdi. Macar kralına, Sırbistan hükümdarına, Bizans imparatoruna ve Anadolu Selçuklu sultanına gönderdiği elçiler bu seferin amacının kendilerinin topraklarına zarar vermek olmadığını, Kutsal Topraklara sorunsuz bir şekilde ulaşmak istediklerini bildirdi. Ayrıca Frederich, Selahaddin Eyyûbi'ye de elçi göndererek Kudüs'ü tekrar Haçlılara vermemesi halinde bir yıl içerisinde Doğu'ya gelip savaşarak Kudüs'ü alacağını bildirdi (Ansbert, 1928: 16; Hovedan: II, 100-102; Demirkent, 1988: 1550).

Alman İmparatoru hazırlıklarını tamamladıktan sonra Mayıs 1189'da Regesburg'dan hareket etti. Macaristan'dan geçerken hiç zorlanmayan imparator

Belgrad'ın yanından Tuna'yı geçerek Bizans topraklarına girdi. Her ne kadar Bizans imparatoru II. İsaakios Angelos (1185-1195) ile ararında elçiler aracılığıyla bu geçiş sırasında Bizans'ın kendisine sorun çıkarmayacağına dair anlaşmış olsalar da Bizanslılar Almanların, Kudüs yerine İstanbul'u ele geçirmek istediklerini düşündüklerinden Alman ordusuna bir düşmanmış gibi davrandılar. Ancak Frederick bu dönemde Sırplarla Bulgarların Bizans'a karşı çıkarttıkları isyandan yararlanmasını bildi. Sırpların ve Bulgarların reisleriyle anlaştıktan sonra Filibe'yi işgal ederek ordusunun Bizans sınırından ne şekilde geçeceğini görüşmek üzere İstanbul'a gönderdiği elçiler hapsedilince Frederich Barbarossa da oğlu duk Frederich'e Dimetoka'yı rehine olarak işgal ettirip Almanya'daki diğer oğluna da İstanbul'a donanma göndermesini emredince Alman Haçlı ordusu ve Bizans İmparatorluğu arasında savaşın eşliğinden dönüldü (Ansbert: 29 vd; Niketas, 2006: 207-211; Turan: 221).

Bizans topraklarında sekiz ay kadar kaldıktan sonra 22-28 Mart 1190'da Çanakkale Boğazını geçerek Anadolu'ya adım attı. Buradan Balıkesir, Bigadiç, Kırkağaç ve Akhisar yolundan ilerleyerek 21 Nisan'da Alaşehir'e ulaştı. Bölgenin Hıristiyan halkı da Alman ordusuna saldırılarda bulundu. 27 Nisan'da Denizli'ye gelen Alman ordusu Bizans sınırına girmesinden bu yana ilk olarak Denizli'de halk tarafından iyi karşılandı (Ansbert: 73; Kaya, 2006: 26-27). Denizli'den sonra Sultan II. Kılıçarslan'ın oğlu I. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından idare edilen Uluborlu'ya ulaştı. Buradan Konya'ya geçişi sırasında Keyhüsrev'e bağlı Selçuklu kuvvetlerinin baskınlarına uğrayan Haçlı ordusu pek çok kayıp verdi (Turan; 221-222; Kaya: 30-31).

Uluborlu'dan sonra Miryakefalon geçidinden¹⁴ geçerken yine Türkler tarafından sıkıştırılarak saldırıya uğramışlardır. Çok zor bir şekilde Akşehir önlerine gelebilen Selçuklular Alman Haçlıları ile burada açık bir mücadeleden kaçınarak Konya'ya çekildiler. Frederich Barbarossa ise Selçuklu Meliklerini takip ederek Konya'ya kadar geldi ve 13 Mayıs 1190'da iki taraf arasında savaş başladı. Niketas'a göre (s. 226) 18 Mayıs Ansbert'e göre (s. 81) ise 19 Mayıs da Konya Alman Haçlıları tarafından işgal edildi. Ancak iç kalede Selçuklular mücadeleye devam ettiler. Bu arada Almanlar Konya'yı yakıp yağmaladılar. Halkı katlettiler.

¹⁴ Hoyran Gölü ile Kumdanlı arasındaki dar geçit. Bkz.Kaya, 2006: 31.

Frederich Barbarossa ile II. Kılıç Arslan arasında bir antlaşma yapılmasıyla Alman Haçlıları Meram bağlarında altı gün kaldıktan sonra Selçuklu topraklarından ayrıldı (Ansbert: 85 vd; Niketas: 228; Runciman: III, 13; Turan; 222-223; Kaya: 34).

Alman Haçlı ordusu Konya'dan sonra Göksu vadisinden ilerleyerek 30 Mayıs'ta Karaman'a oradan da Toros geçitlerinden Silifke'ye doğru yol aldı (Ansbert: 89; Niketas: 228-229; Runciman: III, 13; Sevim ve Yaşar, 1989: 136-137). Silifke bu sırada Ermenilerin kontrolündeydi. Frederich'in Ermeni topraklarına girdiğini Ermeni katolikosu Selahaddin'e bildirmiş ancak Alman ordusu görünürde Ermeni topraklarında gayet sıcak karşılanmışlardı (Runciman: III, 13; Cahen: 431).

10 Haziran 1190'da Silifke ovasına inen Alman ordusu Göksu (Kalykadnos) Irmağı'nı geçip yollarına devam etmek için hazırlık yaparken Frederick Barbarossa bir muhafız birliği ile önden giderek ırmağın kenarına varmış ve burada ırmakta boğularak ölmüştür (Ansbert: 90; Hovedan: II, 102-103; Niketas: 229; İbnü'l-Esir: XII, 52; İbn Kesîr: XIII, 52; Runciman: III, 13; Cahen: 431).

Frederich Barbarossa'nın ölümü Haçlılar için büyük kayıp, Müslümanlar için ise büyük bir kazançtı. İmparatorun ölümünden sonra zaten yol boyunca birçok kayıp veren ordusunun büyük kısmı da ülkelerine geri döndüler. Kalan ordu İmparatorun beraberindeki oğlu Frederick'in komutasına girdi. Ancak Frederick hastalandığı için Kilikya'dan ayrılamadı. Ordu ise onun iyileşmesini beklemeden Akdeniz kıyısından Antakya'ya yürümüş ancak İskenderun-Antakya arasında Selahaddin'in Bağras garnizonu ya da Halep askerleri tarafından saldırıya uğrayarak büyük kayıplar vermişti. Nihayet 21 Haziran 1190'da Alman Haçlı ordusunun kalıntıları Antakya'ya ulaştı. Frederich de iyileştikten sonra Antakya'ya geldi (Runciman: III, 14-15; Cahen: 431).

III. Bohemund'un yaptığı yardım çağrılarında Avrupa'dan olumlu cevap gelmiş olsa da yardım bir türlü ulaşmamıştı. Her ne kadar Alman imparatoru Frederich Barbarossa'dan destek istememiş de olsa İngiliz ve Fransızlardan önce Almanlar Doğu'ya gelmiş ve III. Bohemund için bir umut olmuştu. Selahaddin Eyyûbi'nin III. Bohemund ile aralarındaki barışın bitmesine yakın, yeğeni Takiyyüddin'i Antakya'ya gönderdiğinden bahsetmiştik. Ancak III. Bohemund,

İbnü'l-İbrî'ye göre (II, 449), 1189 yılı içerisinde Harim yöresine saldırdı, Müslümanlarla birlikte yerli Hıristiyanları da katletmek kaydıyla yağma yaptı.

III. Bohemund'un Selahaddin Eyyûbî'nin hâkimiyeti altındaki Harim'e, Alman ordusunun Anadolu'ya yaklaşmasından ve Selahaddin'in de güneyde Haçlıların Akka kuşatmasını (İbnü'l-Esîr: XII, 34 vd) kaldırabilmek için uğraşmasından cesaret alarak saldırdığı aşikârdır. Zira Takiyyüddin antlaşmanın bitiminde Antakya civarında beklerken Akka kuşatmasının başlamasından sonraki Eylül ayı içerisinde İbnü'l-Esîr (XII, 34-37) tarafından Selahaddin'in yanında mücadele ederken zikredilmektedir. Haçlıların Akka kuşatması 28 Ağustos'da başladığına göre İbnü'l-İbrî kesin tarih belirtmese de Takiyyüddin'in Akka'ya hareketinden sonra, Eylül ayı içerisinde III. Bohemund'un Harim'e saldırdığı kanaatindeyiz. Ancak bu saldırı Haleb hâkimi ez-Zâhir tarafından geri püskürtülmüştür (Cahen: 432). Zaten III. Bohemund bundan daha ileri gitmeye cesaret edemezdi. Şimdi ise umutla beklediği Alman Haçlıları yol üzerinde eriyip gitmişti.

III. Bohemund her ne kadar küçülmüş de olsa Antakya'ya gelen Alman ordusunu büyük bir konukseverlikle karşıladı. Onları şehirde tutabilmek ve kendisine yapacakları yardımlarla Haleb'e saldırabilmek ümidiyle şehri Almanların hizmetine sundu. Frederich'in mallarını kaleye koydurdu ve Barbarossa'nın cesedi de Saint Pierre Kilisesi'nde defnedildi (Cahen: 431). Alman topraklarından hareket etmelerinden bu yana ilk kez Antakya'da dinlenme fırsatı bulan Almanlar şehirden ayrılmak istemiyorlardı. Dük Frederich Bohemund'un konukseverliğinden oldukça memnun kalmıştı. Ancak Frederich'in kuzeni Konrad de Montferrat'ın Ağustos ayında Sûr şehriden buraya gelmesi ve Frederich'i Sûr'a gitmeye ikna etmesi Bohemund'un bütün planlarını alt üst etti. Ağustos'un sonunda Alman ordusundan kalan birkaç bin kişi Antakya'dan ayrıldılar. Selahaddin Eyyûbi, Lazikiye, Cebele, Hama ve Haleb'deki askerlere Almanların ilerleyişi sırasında onları yıpratmaları emrini vermişti. Müslümanların saldırıları sonucu Trablus'a kadar karadan zar zor gitmeyi başaran Alman ordusu buradan gemiye binerek Sûr şehrine ulaştılar. (Runciman: III, 15; Cahen: 432).

Selahaddin Eyyûbî, Frederick'i Antakya'dan uzaklaştırması karşılığında Konrad'a 60.000 dinar vermişti. Haçlılar açısından düşünüldüğünde Konrad Antakya'da, Sûr'da ya da Akka'da olduğundan daha çok işe yarabilirdi. Onun güneye gitmesi Haçlılardan çok Müslümanların çıkarına oldu. Çünkü Selahaddin'in Haçlıların Akka kuşatması ile meşgul olduğu bir dönemde III. Bohemund'un Haleb'e ve Selahaddin'in kendisinden aldığı yerlere tekrar sahip olabilmesi için Frederick'in az da olsa yanındaki Almanlar hayati bir öneme sahipti. Ancak şimdi bu ordu da elinden gitti ve böyle bir ihtimal kamadı (Runciman: III, 15; Cahen: 432).

III. Bohemund her ne kadar Alman ordusu gitmiş de olsa Ekim ayında Akka'da Haçlılarla Müslümanlar arasında çarpışmaların şiddetlenmesini fırsat bilerek Haleb'e saldırdı ancak ez-Zâhir tarafından bu saldırı geri püskürtüldü. Bundan sonra bir yıl boyunca III. Bohemund hiçbir harekette bulunamadı (Cahen: 432).

1.1.2. Arslan Yürekli Richard ve Philippe Auguste'un Haçlı Seferinde III.Bohemund

6 Temmuz 1189 tarihinde II. Henry'nin ölümünden sonra İngiltere tahtına 3 Eylül'de oğlu I. Richard (Arslan Yürekli) çıktı. 1189 Kasım ayı içerisinde Philippe Auguste, Perche kontu Rothrud'u İngiltere'ye göndererek I. Richard'a 1 Nisan 1190'da Vezelay'dan Doğu'ya hareket edeceklerini, kendisinin de bu sefere katılmasını istediğini bildirdi. I. Richard, daha Kasım 1187'de babasından ve Philippe'den önce Haçlı seferi için yemin etmişti. Philippe'in çağrısına uyarak kendisine katılacağını bildirdi. 10 Aralık 1189'da iki kral Nonancourt'da görüşerek Haçlı seferine beraber katılacaklarını duyurdu. Fakat Fransa kraliçesinin ölümü seferin bir kez daha gecikmesine neden oldu. İngiliz ve Fransız Haçlıları ancak 4 Temmuz 1190 tarihinde doğuya hareket edebildi (Hovedan: II, 188-189; Demirkent, 1988: 1553-1154; Runciman: III, 7-8).

Sicilya Kralı II. Guillaume, İngiltere Kralı I. Richard ve Fransa Kralı Philippe Auguste'un Haçlı seferine çıkma kararı almalarından sonra donanmalarını Sicilya'da toplamalarını ve kendisinin de beraber olduğu halde Doğu'ya hareket etmelerini teklif etmişti. Her ne kadar II. Guillaume ölmüş olsa da İngiliz ve Fransız Haçlı orduları Lyon'a kadar beraber hareket ettikten sonra burada ayrıldılar.

I.Richard, donanmasının kendisini beklediği Marsilya'ya Philippe Auguste ise donanmasının bulunduğu Nis şehrine gitti. Daha sonra iki kral Sicilya'nın Messina Limanında buluşmak üzere hareket ettiler. I.Richard deniz yolculuğunu pek sevmediği için donanması harekete geçtikten sonra karadan Sicilya'ya gitmeyi tercih etti ve 3 Ekim'de Messina'ya ulaştı. Philippe Auguste ise daha 14 Eylül'de Messina limanına gelmiş ve I. Richard'ı beklemeye başlamıştı (Hovedan: 158-160; Runciman: III, 32-34).

İngiliz ve Fransız Haçlı orduları kışı Messina'da geçirdikten sonra baharda Doğu'ya hareket ettiler. Philippe Auguste, 20 Nisan 1191'de Filistin sahillerine ulaştı. Ancak İngiltere Kralı I. Richard, 22 Nisan'dan 1 Mayıs'a kadar Rodos adasında bekledi. Buradan da Filistin yerine Kıbrıs'a gitmeyi tercih etti (İbnü'l-Esîr: XII, 60; Runciman: III, 38).

Kıbrıs, 1185 yılından itibaren Bizans İmparatoru I. Andronikos Komnenos'a (1183-1185) isyan eden Bizans'ın Kilikya valisi İsaakios Komnenos tarafından yönetilmekteydi. İngiliz donanmasının Kıbrıs kara sularında görünmesi onu endişelendirdi. İngiltere Kralı I. Richard'ın kız kardeşi Joanna'nın gemisi daha önce adaya ulaşmış ve İsaakios, Joanna'nın adadan talep ettiği taze suyu vermemiş, hatta hakarete bulunmuştu. I. Richard ise Joanna'dan bir hafta sonra 8 Mayıs'da Kıbrıs'a ulaştı. Kız kardeşinin başına gelenler canını çok sıktı. İsaakios'un bulunduğu Limasol şehrini zapt ederek ondan intikam almaya çalıştı. Buradaki Latin tacirler ve hatta Bizanslı halk I. Richard'ı destekledi. İsaakios bu durumdan endişeye kapılarak I. Richard'ın karargâhına gitti ve anlaşma istedi. Kızını da onun yanında rehine olarak bırakmayı teklif etti. Ancak I. Richard'ın yanından ayrıldıktan sonra sözünden döndü. I. Richard'a adayı terk etmesini söyledi. İngiltere kralının ise bu durum karşısında öfkesi daha da artmıştı (Hovedan: II, 200-202).

İsaakios Komnene, Selahaddin Eyyûbî ile ittifak halindeydi. Ancak ona ve Kilikya Ermenileri ile yaptığı antlaşmalara dayanarak Bizans'a karşı Kıbrıs'taki hâkimiyetini koruyabiliyordu. Ancak Kıbrıs, Doğu'daki Haçlılar için de hayati bir öneme sahipti. Richard'ın Kıbrıs'a gelmesinden üç gün sonra Antakya Haçlı Prinkepsi III. Bohemund ve büyük oğlu Raymond, Kilikya Ermeni Prensi II. Leon, Kudüs eski kralı Guy de Lugisnan ve Kudüs kraliçesi Sibylle'in kız kardeşi

İsabella'den ayrılan Onfroi de Toron ve birçok Templier şövalyesi ile birlikte Kıbrıs'a, İngiltere Kralı I. Richard'ın yanına gittiler. Amaçları onu Kıbrıs'ı ele geçirmeye ikna etmektir ve bunun içinde her türlü desteği vereceklerini bildirmektir. Ayrıca İsaakios'un Selahaddin Eyyûbî ile işbirliği yapması halinde Doğu'daki durumlarının daha da kötüye gideceğini dile getirdiler. I. Richard ordusunun bir bölümünü III. Bohemund'un Kral Guy'un komutasına verdi ve bunların da desteğiyle Mayıs ayı ortalarında Kıbrıs'ı İsaakios Komnene'in elinden aldı (Hovedan: II, 203-204; Runciman: III, 38-40; Holt, 1999: 59).

İngiltere Kralı I. Richard Kıbrıs'ı ele geçirdikten sonra adadan ayrılarak 8 Haziran 1191'de Akka'ya ulaştı. Deniz yoluyla Batı'dan muazzam yardım alan Akka'daki Hıristiyanlar 2 yıldır şehri kuşatmaya devam ediyordu. Venedik, Cenova, Pisa, Danimarka ve Hollanda, gönderdikleri donanmalarla Haçlılara asker ve erzak takviyesi yapıyordu. I. Richard'ın da desteğiyle Akka 12 Temmuz 1191'de Haçlıların eline geçti (İbnü'l-Esîr: XII, 61).

Aslında daha Hittîn savaşı öncesinde Doğu'daki Haçlılar arasındaki anlaşmazlık, halen ve daha da şiddetli bir şekilde devam etmekteydi. Kudüs kraliçesi Sibylle diğer Haçlı kontlarının eleştirilerinden kaçmak için III. Bohemund idaresindeki Trablus'a sığınmıştı. III. Bohemund kontlar arasında tartışmaların yaşandığı dönemde Sibylle ve Guy'un değil de Trablus Kontu III. Raymond'un ve İbelin kardeşlerin de bulunduğu tarafı tutmuştu. Ancak şimdi III. Raymond yoktu. İbelin kardeşlerin tarafını tutan ve Sûr'u ele geçirmiş olan Konrad'ın (Niketas: 187-197) Trablus'u elinden alabileceğini düşünüyordu. Ayrıca Sibylle'in gelişiyle Trablus'un askeri gücünün takviye olunacağını bildiği için buna karşı çıkmadı. Kral Guy da Selahaddin Eyyûbî tarafından serbest bırakıldıktan sonra Trablus'a ve dolayısıyla III. Bohemund'a sığınmıştı. Guy, III. Bohemund'un desteğiyle Trablus'dan Sûr'a gitmiş ancak Konrad onu şehre almamıştı. III. Bohemund her ne kadar kral Guy'un tarafını tutuyormuş gibi görünse de diğer taraftan Alman Haçlı ordusunun Antakya'ya gelmesinden sonra Konrad'ı da Antakya'da iyi karşılamıştı (Cahen: 432; Demirkent, 2004: 146-147).

Bu çekişmeler Doğu'ya gelen İngiltere ve Fransa krallarını da etkiledi. Zira Philippe Auguste, Doğu'ya geldikten sonra Sûr'a giderek taraflardan Konrad'ı

desteklemiştir. Kral Guy'un bağlı olduğu Lugisnanlar ailesi ise İngiltere kralını vassali olduğundan I. Richard'ın da Guy'u destekleyeceği aşıkârdır (Runciman: III, 39-40; Cahen: 432). III. Bohemund hem Haçlı reisleri arasındaki ayrılıklarda hem de bu iki kral arasındaki gizli çekişmede tarafsız kalmayı yeğlemiş, o daha çok sahip olduğu toprakları ne şekilde muhafaza edebileceğinin derdine düşmüştür.

Akka'nın alınmasından sonra Philippe Auguste doğudan ayrılma kararı aldı ve 3 Ağustos 1191'de ülkesine hareket etti. İngiltere Kralı I. Richard ise Kudüs'ü Müslümanların elinden geri almak için yaptığı beyhude girişimler sonuç vermeyince Selahaddin Eyyûbî ile barış yapmak için girişimlerde bulundu. Akka'da kurulan krallığın Konrad'a devredilmesinden sonra Konrad, Haşhaşîler tarafından öldürüldü. I. Richard'ın yeğeni Henry, Konrad'ın dul karısı ve Kudüs kraliçesi İsabella ile 1192 Mayıs ayında evlendi ve krallık tacı Henry'e geçti. Guy'a ise aynı sıralarda Kıbrıs adasının idaresi verildi. Böylece Doğu'daki reisler arasındaki anlaşmazlıklar çözüme kavuştu (İbnül-Esîr: XII, 71-72; Runciman: III, 58-59).

Doğu'da kaldığı süre zarfında Kudüs'ü Müslümanların elinden geri almak için yaptığı beyhude girişimler sonuç vermeyince I. Richard, Selahaddin ile barış yapmak için girişimlerde bulundu. Müslümanlar ile Haçlılar arasında İbnü'l-Esîr'e göre (XII, 76-78), 1 Eylül 1192, İbn Kesîr'e göre (XIII, 66), 28 Ağustos 1192 günü, 3 yıl 8 ay karada ve denizde geçerli olacak bir barış antlaşması imzalandı. Müslümanlar Haşhaşîleri, Haçlılar da Antakya Haçlı Prinkepsliği'ni antlaşmaya taraf olarak dâhil ettiler. Her iki taraf silahsız olarak birbirlerinin ülkesinde serbestçe ticaret yapabilecek ve ziyaretlerde bulunabilecekti. Askalan kalesi ve surları iki tarafın ortak çalışması sonucu yıkılacaktı. Bu antlaşma ile Doğu'daki Haçlıların sahip olduğu yerler Sûr ile Yafa arasındaki sahil şeridi, ayrıca Trablus ve Antakya şehirleri idi (İbnü'l-Esîr: XII, 76-78; İbn Şeddâd: 346; İbn Kesir: XIII, 66; İbnü'l-İbrî: II, 461; Cahen: 432; Runciman: III, 64; Demirkent, 2004: 160-161; Şeşen, 1983: 89; 2000: 210-211; 1995: 21; Lyons ve Jackson: 434-435; Gibb: 74; Holt, 1999: 60).

İngiltere Kralı I. Richard, antlaşmanın imzalanmasından sonra 9 Ekim 1192'de Akka'dan İngiltere'ye gitmek üzere hareket etti (Runciman: III, 66). III.Haçlı Seferi de bu şekilde sona erdi. Bu sefer ile Haçlılar Kıbrıs'ı ele geçirmek ve

Akka'da "İkinci Krallık" adıyla Kudüs Krallığı'nın devamını sağlamakla yetindiler. Haçlılar deniz yoluyla gelen yardımlar sayesinde Akka'yı ele geçirdiler ve orada tutunabildiler. Bu sebepten kıyıda fazla uzaklaşamadılar. Bu sefere çıkma nedenlerinin başında gelen Kudüs'ü geri almak bir yana kuşatmaya dahi cesaret edemediler.

1.1.3. III. Bohemund'un III. Haçlı Seferi'nden Sonra Selahaddin Eyyûbî'ye Bağlılık Yemini Etmesi

III. Bohemund III. Haçlı Seferi sırasında pek etkili bir lider değildi. O ancak Avrupa'dan gelecek yardımlara muhtaç ve ancak bu yardımlar sayesinde varlığını koruyabildi. 1188 yılında Haçlıların yardımına koşan Sicilya donanması sayesinde Trablus ve Antakya Selahaddin Eyyûbî'in eline geçmekten kurtuldu. Guy de Lugisnan'nın çılgınca bir hareketle Akka kuşatmasını başlatması ve Selahaddin'in orada oyalanması, Antakya'nın Selahaddin'in hücumundan kurtulmasını sağladı.

Akka'da çarpışmaların şiddetlendiği 1189 Ekim ayında III. Bohemund, Selahaddin Eyyûbî ile yaptığı barışın da süresinin dolmuş olmasını fırsat bilerek Harim'i yağmalamakla yetinmişti. Alman Haçlı ordusu eğer ki sağ salim Antakya'ya yetişmiş olsa idi Selahaddin'e karşı üstünlük sağlayabilecekti. Ancak Alman Haçlılarının Anadolu'da eriyip gitmesiyle böyle bir ihtimal de kalmadı. Sonrasında ise III. Bohemund İngiltere Kralı I. Richard ve Fransa Philippe Auguste'un Doğu'ya gelmesini beklemeye başladı. I. Richard'ın Kıbrıs'a geldiğini duyunca onun yanına giderek bağlılığını bildirdi. I. Richard ve Philippe Auguste'un kendisine asker, cephane ve donanma desteği yapmasıyla 1191 Ekim ayı ortalarında Lazikiye ve Cebele'ye saldırma imkânı bulmuştu. Oradaki Müslüman birlikleri ise bu saldırıyı geri püskürtmeyi başardı ve III. Bohemund'un bu saldırısı da hiçbir sonuç vermedi.

III. Haçlı Seferi sonunda I. Richard ile Selahaddin Eyyûbî arasında yapılan antlaşmaya her ne kadar Antakya Haçlı Prinkepsliği dâhil edilmiş olsa da, bu antlaşma Antakya Haçlı Prinkepsliği'ni kapsayan bir antlaşma değildi. Antlaşmanın imzalanmasından sonra Selahaddin Eyyûbî Beyrut'a gitti. III. Bohemund, Selahaddin'in Beyrut'ta olduğunu haber alır almaz Antakyalı asillerden oluşan bir heyetle 29 Ekim 1192 tarihinde Selahaddin'in yanına gitti ve ona bağlılığını bildirdi.

Selahaddin Eyyûbî de III. Bohemund ve yanındakileri çok iyi karşıladı ve onlara hil'âter giydirdi. (İbnü'l-Esîr: XII, 78; İbn Kesîr: XIII, 67; Cahen: 433; Runciman: III, 67-68; Gibb: 74; Demirkent, 2004: 214-215; Lyons ve Jackson: 436-437; Holt, 1999: 60).

İbn Kesîr (XII, 67), III. Bohemund'un bağlılığını bildirmesinden sonra Selahaddin Eyyûbî'in III. Bohemund'a yüklü bir miktar para da verdiğini bildirmektedir. Cahen ise (1940, 433), Selahaddin'in Amik ve Arzghan bölgesinin gelirlerinin bir bölümünü III. Bohemund'a devrettiğinden bahsetmektedir.

Aslında III. Bohemund'un bu ziyareti, bundan sonraki dönemde muhtemel Müslüman taarruzlarına karşı elindeki toprakların güvenliğini sağlamak adına yapılmış bir ziyarettir. III. Bohemund, III. Haçlı Seferi süresince hem Haçlı reisleri arasındaki çekişmelerde hem de bir iki küçük girişim dışında Haçlılar ile Müslümanlar arasındaki mücadelelerde tarafsız kalmayı yeğlemiştir.

Antakya Haçlı Prinkepsliği, kuruluşundan itibaren Bizans İmparatorluğu'un etkisi altında idi. Prinkepsler, Bizans imparatorlarına bağlılıklarını bildirerek bir nevi Bizans'ın vassali olarak Antakya'da hâkimiyetlerini sürdürüyorlardı. Bizans'ın 1176 yılında Miryakefalon Savaşı'nda aldığı yenilgiden sonra Anadolu'da ve Doğu'daki Haçlı devletleri üzerinde önceki nüfuzü kalmadı. Bizans İmparatorluğu, Manuel Komnenos'un ölümünden sonra kendi iç meseleleriyle meşgul olmaya başladı. Ancak III. Bohemund Selahaddin Eyyûbî'ye bağlılık yemini ederek hâkimiyetini Selahaddin'in vassali olarak devam ettirdi.

2. III. BOHEMUND'UN II. LEON İLE MÜCADELESİ VE III. BOHEMUND'UN PRİNKEPSLİĞİNİN SON YILLARI (1193-1201)

2.1. III. BOHEMUND'UN II. LEON'A ESİR DÜŞMESİ

III. Bohemund Selahaddin Eyyûbi ile anlaşma yaparak Müslüman hücumlarına karşı topraklarını koruma altına aldıktan sonra Kilikya Ermenileri ile mücadeleye ağırlık verdi. Aslında III. Bohemund'un 1185 yılında Ermeni Prensi Rupen'i alıkoymak şartıyla Kilikya'yı ele geçirme girişimi Rupen'in kardeşi ve halefi olan II. Leon tarafından engellenmişti. II. Leon (1187-1219) hâkimiyetinin ilk yıllarında III. Bohemund ile iyi ilişkiler geliştirmeye çalıştı. III. Bohemund'un karısı Sibllyle'in kardeşinin kızı ile evlenmek kaydıyla III. Bohemund ile özellikle de Sibllyle ile akrabalık tesis etti. Aynı dönemde miktarı tam olarak belli olmasa da büyük bir meblağ parayı III. Bohemund'a borç olarak verdi. Ancak III. Bohemund bu parayı geri vermek konusunda acele davranmayınca II. Leon ile III. Bohemund'un arası açıldı. Zira II. Leon Selahaddin Eyyûbî'nin Antakya'ya düzenlediği sefer sırasında uzaktan seyirci kalmayı yeğledi (Runciman: III, 76; Cahen: 582 vd; Ersan, 2007: 152; 1996: 88; Özönur: 37).

Bundan sonra II. Leon ile III. Bohemund arasındaki en büyük sorun Bagras Kalesi oldu. Burası hem Antakya'ya yakınlığı hem de Amanos Dağları'nın geçit yoluna hâkim olması dolayısıyla Antakya Haçlı Prinkepsliği için hayati bir öneme sahipti. Templier Şövalyelerinin kontrolünde olan kale Selahaddin Eyyûbî tarafından 1188 yılında ele geçirilmişti. Ancak Selahaddin Eyyûbî'nin Bagras Kalesi'ni yıktırmasından ve Müslüman askerlerinin buradan çekilmesinden sonra II. Leon buraya gelip kaleyi tekrar inşa etti. İşte III. Bohemund ile II. Leon arasındaki çekişme de bundan sonra başladı.

İbnü'l-Esîr (XII, 23-24), Selahaddin'in kaleyi ele geçirmesinden sonra Müslümanlar bu kaleden çok zarar gördüğü için, askerlerine yıkılmasını emrettiğini, kalenin yıkılmasından sonra ise II. Leon'un gelerek kaleyi tamir ettiğini ve çok sağlam bir hale getirdiğini ve bir grup askerini de orada bıraktığını, Haleb civarındaki köylerin bu Ermenilerden çok zarar gördüğünü kaydetmektedir. İbnü'l-

Esîr, kalenin ne zaman Ermeniler tarafından ele geçirildiği ile ilgili bilgi vermemektedir.

İbnü'l-İbrî de (II, 457-458) 1191 yılı içerisinde Selahaddin'in Bagras'a adamlar göndererek kalenin tahrip edilmesi emrini verdiğini, bunların Bagras'a gidip kalenin bir kısmını tahrip etmelerinden sonra II. Leon'un kendilerini ele geçirmek üzere olduğunu haber alınca kaleyi bu şekilde bırakıp kaçtıklarını, Antakyalıların ise bu kaçıştan haber almalarıyla Bagras'a gelip kaleyi yağmaladıklarını zikretmektedir. Sonradan II. Leon'un gelerek kaleyi ele geçirdiğini ve böylece Antakya Haçlılarına da üstünlük kazandığını kaydetmektedir.

İki kaynağın verdiği bilgiler bazı hususlarda farklılık gösterse de birbirini doğrulamaktadır. Ancak biz Selahaddin'in adamlarının Bagras'dan çekilme sebebinin II. Leon'dan korkmaları değil de Selahaddin'in Akka'da Haçlılara karşı verdiği mücadele Bagras'daki garnizona ihtiyaç duymasından kaynaklandığı kanaatindeyiz.

Ersan (1996: 88) ise, Selahaddin'in Frederich Barbarossa'nın Kilikya'ya ulaştığını haber aldığıında Bagras'daki garnizonunu buradan geri çektiğini, 1191 yılında ise burayı tekrar ele geçirecek askerlerine yaktığı bilgisini vermektedir. İbnü'l-Esîr'in kaydından (XII, 52-53), Selahaddin Eyyûbî'in Alman Haçlı ordusuna karşı Antakya çevresinde tedbirler aldığını, Fredeich'in ordusunun İskenderun'u geçmesinden sonra Selahaddin'in askerleri tarafından saldırıya uğradığını bilmekteyiz. Muhtemelen Bagras garnizonu burayı boşalttıktan sonra Almanlara saldırmış ve sonrasında bölgeden çekilmişlerdir.

II. Leon'un Bagras Kalesi'ni tamir etmesinden sonra III. Bohemund kalenin tekrardan eski sahibi olan Templier Şövalyelerine verilmesini istedi. Ancak II. Leon bunu kabul etmedi. III. Bohemund ise Antakya'nın bu kadar yakınında bulunan kalenin Ermenilerin eline geçmiş olmasından çekinmiş olacak ki II. Leon'u, Selahaddin Eyyûbî'ye şikâyet etti. Selahaddin ise Güney'de diğer Haçlılar ile oldukça meşgul olduğu için bu sorunla ilgilenme imkânı bulamadı. Bagras Kalesi böylece II. Leon'un elinde kaldı ve II. Leon kalenin idaresini kuzeni Fouques de Bouillon'a verdi (Runciman: III, 76; Cahen: 582; Ersan 153).

II. Leon, III. Bohemund'un kendisini iyi ilişkiler kurduğu Selahaddin'e şikâyet etmesine çok kızmış olacak ki ona bir tuzak kurarak esir etti. Olayla ilgili, kaynaklar birbirinden farklı bilgiler vermektedir.

İbnü'l-İbrî'ye göre (II, 465-466), 1193 yılında III. Bohemund Bagras hâkimine, II. Leon'a karşı isyan etmesini, Bagras'ı kendisine teslim ettikten sonra Antakya'da yaşamasını teklif etti. Ancak Bagras hâkimi Foulques de Bouillon bu durumu II. Leon'a haber verdi. II. Leon ise Foulques'den bu teklifi kabul etmiş gibi görünmesini istedi. Böylece II. Leon III. Bohemund'u tuzağa düşürmek için fırsat buldu. Bagras hâkiminin III. Bohemund'a, teklifini kabul ettiğini bildirmesinden sonra İbnü'l-İbrî III. Bohemund'un yakalanmasını da şu şekilde kaydetmektedir;

“Prens (III. Bohemund) ona inandı ve karısı ve çocuğu beraber olduğu halde süratle hareket etti. Bunlar Bagras'ın karşısındaki kuyu önünde karargâh kurdular ve Bagras hâkimi bunlara gıda ve şarap gönderdi. Sonra bunlara: “gündüzün kaleye çıkmak imkânsızdır. Ortalık karardıktan sonra gelerseniz kapıları açık bulursunuz ve gizlice içeri girersiniz. Birlikte atlılar bulunmasın ki nöbetçiler bunları görüp sırımızı keşfetmesinler. Atlılar civarda gizlenmeye devam etsinler” dedi. Prens bunlara inanarak kuyunun önünden hareket etti ve Antakya'ya gitmekte olduğunu iddia etti. Ortalık kararınca karısı ve oğlu kendisine hizmet eden çocuklarla birlikte geri döndü. Kale kapısına yaklaştı. Kapının açık olduğunu gördü ve yanındakilerle birlikte sevine sevine içeri girdi. Bagras hâkimi bunlara: “siz burada yatın ve gün doğana kadar istirahat edin. Biz de tertibat alır, atlıları kısım kısım içeri alır ve muhafızları yakalarız” dedi. Bunlar yattıktan sonra Bagras hâkimi burada gizlenmiş olan ve birçok Ermenilerle birlikte gelen Leon'a haber gönderdi. O da Bagras'a geldi ve Prensi yakalayarak kendisine zincir vurduğu gibi karısını ve oğlunu da demirden bağlar içinde tuttu. Prens Leon'un kardeşi Rupin'e (Rupen) işkence ettiği için Leon'da Prense son derece şiddetli işkenceler etti. İngiltere kralının kız kardeşinin biraderi Hanri'nin (Akka Kralı Henry de Champagne) gelip tavassut etmesine ve antlaşmalar yapmasına kadar Prens, Leon'un yanında esir kaldı ve bunun üzerine serbest bırakıldı.”

Süryanî Mikhail (s. 290) ve Simbat (s. 65-66), III. Bohemund'un esir edildiği yılı 1194 olarak vermektedir. Süryanî Mikhail kaydında (s. 290), II. Leon'un kardeşi Rupen'in intikamını almak için III. Bohemund'u yakalayıp hapsedtiğini ve türlü işkenceler yaptığını bildirmektedir. Hem Süryanî Mikhail hem de Simbat ittifak halinde Bohemund'un serbest bırakılmasını sağlayan kişinin Akka kralı Henry olduğunu belirterek İbn'ül-İbrî'nin bu konuda verdiği bilgiyi doğrulamaktadırlar. Simbat ise Bohemund'un serbest bırakılmasında Leon'un kral Henry'e bazı şartlar öne sürdüğünü bildirir. Simbat'a göre (s. 66) Leon, kardeşi Rupen'in önceden Sasumlu Hetum ile evli olan kızı Alice'i, Bohemund'un büyük oğlu Raymond ile

evlenmesi, eğer ki bu evlilikten bir erkek çocuk dünyaya gelirse bu çocuğun Bohemund tarafından Antakya varisi olarak seçilmesi karşılığı serbest bırakmıştır. Urfalı Vahram (t.y.: 17), olayların hiç detayına girmeden sadece Leon'un Arsus bölgesine girerek Bagras'ı ele geçirdiğini kaydetmiştir.

Simbat Vekâyinâmesi'ni neşreden E.D Dulaurier, Simbat'ın bu konuyla ilgili kaydına düştüğü dipnotta kimliğini açık olarak belirtmese de Willermus Tyrensis Kroniğine zeyl yazan bir kişinin verdiği bilgilerden bahsetmektedir. Bu bilgiler ise olaya farklı bir boyut kazandırır. E.D Dulaurier'in düştüğü dipnot'a göre (Simbat: 66-67);

“Leon, Bohemund'u kendiyle bir ziyafette bulunmak üzere, Gaston şatosunun çeşmesine gelmeye ikna etmiştir. Bohemund'un aykırı bir hayat yaşayan ve Leon'dan kendi ile evlenmek vaadini almış olan karısı Sibllye, kocasını bu daveti kabul etmeye ikna etmiştir. Antakya prensi kendi baronları “Connatabl” Raol Des Mons, Mareşal Barthelemy, mabeyinci Oliver, Richier del Erminet'nin ve diğer bazı senyörlerin refakati ile yola çıktı. Bohemund tayin edilmiş olan mahalle gelince, Leon onu şatonun içine götürdü ve yemekten sonra ona tevkif edildiğini bildirerek, Antakya'yı kendisine vermesini istedi. Tuzağa düşmüş olan Bohemund onu reddetmeyip Mareşal Barthelemy'yi ve Richier del Erminet'i, şehri Ermenilere teslim etmek üzere oraya gönderdi. Leon, yeğeni Alice'in kocası olan Sasonlu Hetum'u şehri kendi namına teslim almak üzere onlara refakat ettirdi. Hetum, Antakya civarında Saint-Julien'de durup, iç kale ile diğer müstahkem mevkiilerin Ermenilere teslim edilmesini bekledi. Bu ilk muamelelerin yapılmasına bir hadım ağası nezaret ediyordu. Bu adam sarayın avlusunda Reymond¹⁵ tarafından Saint Hilaire'in¹⁶ namına yaptırılmış olan mabedi görünce: “Saint-Hilaire de ne demektir? Biz onu Saint-Sargis namına vaftiz edeceğiz” diye bağırды. Prensın adamları, kendi efendilerinin mevkuf olmasından dolayı öfkeli bulunuyorlardı. Onlar, bu azametli sözlerden daha çok öfkeleniler. Kilerci'nin biri, hadım ağasını taşılayıp yere serdi. Aynı zamanda, diğerleri de silaha sarıldılar. Orada bulunanlar gönül ve söz birliği ile köprü kapısına koşular ve bütün Ermenileri tuttular. Onlar, patrik Aimery de beraber olduğu halde Saint Pierre kilisesinde içtima ettiler. Sonra, Bohemund'un büyük oğlu Reymond'un yanına gidip babası serbest bırakılıncaya kadar kendisini şef tanıyacıklarını ve Antakya'nın kötü insanlar olan Ermenilere verilmesine tahammül edemeyeceklerini bildirdiler. Sasonlu Hetum memuriyetinde muvaffak olmadığını ve Antakyalıların ayaklandığını duyunca, derhal Leon'un beklemekte olduğu Gaston'a iltica etti. Leon esiri de beraberine alarak Sis'e döndü ve onu kalede hapsedti. Bohemund'a hapiste hürmetle muamele edilmiştir.

Bir zaman sonra Bohemund'un iki oğlu Raymond ve Bohemund, patrik Aimery'nin muvaffakiyetiyle Antakya'dan adam gönderip kont Henry de Champagne'dan babalarının lehine Leon'un nezdinde tavassutta bulunmalarını rica ettiler. Henry, Tartus yoluyla hareket etti. Leon, Bohemund'u fidyersiz olarak ona teslim etti. Henry, onları barıştırdı ve bu vesile akd olunan ittifakı takviye etmek için, Sasonlu Hetum'dan dul kalmış olan Alice'i, Bohemund'un büyük oğlu Raymond ile evlendirdi.”

¹⁵ III. Bohemund'un babası Raymond de Poitiers'den bahsedilmektedir (Runciman: III, 77).

¹⁶ Fransız bir piskopostur. Raymond de Poitiers tarafından Antakya saray kilisesi bu piskopos adına takdis edilmiştir (bkz. Runciman: III, 77; Ersan, 2007: 154)

Bu olayın aktarılmasında dikkati çeken ve kaynakların çelişkili ifadelerinin yer aldığı iki nokta var. Bunlardan biri III. Bohemund'un esarete işkence görüp görmediği ki Süryanî Mikhail (s. 290) ona işkence yapıldığını Willermus'un müzeyyili işkence yapılmadığını bildirmektedir. Ancak biz II. Leon'un III. Bohemund'a işkence yapacak kadar ileri gidemeyeceği kanısındayız. Diğer bir nokta da III. Bohemund'un karısı Sibllye'in III. Bohemund'un esarete düşmesindeki etkisidir. E.D. Dulaurier'e göre Willermus'un müzeyyili (Simbat: 66-67) II. Leon'un, Sibllye'e evlilik vaadinde bulunarak onu, III. Bohemund'u bu tuzağa çekmeye ikna ettiğini zikretmektedir. Ancak hem Sibllye ve hem de II. Leon zaten evlidir. Hatta II. Leon Sibllye'in yeğeni ile evlenmiştir. Biz böyle bir teklifin olmadığı kanaatindeyiz. Eğer ki Sibllye kocasını bu tuzağa düşürmüştü II. Leon'un desteğiyle kendi oğlu olan Guillaume'u III.Bohemund'un mirasçısı olarak tayin ettirmek için yapmıştır. Ancak Sibllye'in hesaba katmadığı bir şey vardır ki o da II. Leon'un Antakya'ya hâkim olma planlarıdır. Zira olayların seyri bunu açıkça göstermektedir (Ernoul: 319-321; Cahen, 1940: 582-583; Runciman III, 76).

Olayla ilgili dikkat çekici bir durum da halkın Ermeni hâkimiyetine karşı çıkartmış olduğu isyandır. Şehirdeki asiller yerli Hristiyanlarla birlik olarak Antakya Patriğinin önderliğinde isyan etmişlerdir. Praver (1980: 68-69) her ne kadar kaynakların verdiği bilgilerden hareketle bu isyanın Antakya Patriği ya da III.Bohemund'un şövalyesi Richier tarafından tertiplendiğini bildirirse de Runciman olaya farklı bir açıdan yaklaşmaktadır. Runciman (III, 77), o dönemde halkın bu şekilde toplu hareket ederek kendi iradesini kabul ettirme girişiminin Batılı toplumlarda ancak İtalyanlar arasında yaygın olduğuna dikkat çekmekte ve bu isyanın daAntakya'daki İtalyan kolonilerinin teşvikiyle çıkmış olabileceğini düşünmektedir. Biz bu dönemde Antakya'da sayıları net olarak bilinmese de azımsanmayacak kadar Pisalı, Cenovalı, az da olsa Venedikli ve Amalfili İtalyanın bulunduğunu bilmekteyiz. Bu şehir devletlerinin o dönemde halk idaresiyle yönetildiği düşünürse Runciman'ın yorumunun daha mantıklı olduğu kanaatindeyiz.

III. Bohemund prinkepsliği süresince ya I. Manuel'in ya da komşusu olan diğer hükümdarların etkisi altında kalmaktan bir türlü kurtulamamıştır. I. Manuel ve Selahaddin Eyyûbî'den sonra şimdi de II. Leon'un Antakya Haçlı Prinkepsliği yönünde topraklarını ve nüfuzunu genişletme siyaseti ortaya çıkmıştır. Aslında

Leon'un bu kadar rahat hareket edebilmesi bu dönemde Selahaddin Eyyûbi'nin vefat etmiş olması, Anadolu Selçuklu Devleti'nde II. Kılıçarslan'ın ölümünden sonra oğulları arasında taht kavgalarının yaşanması dolayısıyla, II. Leon'un Kilikya'nın kuzeyinde daha rahat hareket etmesi, Bizans'ın Anadolu'da etkisinin azalması ve beklisi de en önemlisi II. Leon'un Papa ile yaptığı görüşmeler neticesinde krallık tacının kendisine gönderilmesini beklemesi yatmaktadır (Sertel: 40-41; Runciman: III, 78-79; Cahen: 586 vd).

Sonuçta III. Bohemund Sis Kalesi'nde geçen esaretinden 1194 yılı Eylül ayında oğulları Bohemund ve Raymond'un Akka Kralı Henry Champagne'den istediği yardım ve Henry'nin olaya müdahale ederek II. Leon'dan onun serbest bırakılmasını rica etmesi ile kurtuldu. Ancak III. Bohemund bu esareten kurtulabilmek için fidye ödememiş olsa da II. Leon'un İskenderun bölgesi ve Bagras üzerindeki hâkimiyetini kabul etti, oğlu Raymond'u da II. Leon'un yeğeni Alice ile evlendirmek durumunda kaldı. II. Leon bu evlilik sayesinde ileride Antakya ve Kilikya'nın birleşeceğini umut ediyordu.

II. Leon'un isteği gerçekleşti ve Raymond'un Alice ile evliliğinden bir erkek çocuk dünyaya geldi. Bundan kısa bir süre sonra da Raymond öldü. Leon ise bu çocuğa Raymond-Rupen adını verdi (Hetum: 9; Simbat: 65-66; Ernoul: 321-323; Cahen: 586-587; Runciman: III, 79 Ersan,1996: 90; 2007: 157). III. Bohemund'un hâkimiyetinin son yılları ise II. Leon'un bu çocuğu tahtın varisi yapmak istemesi ve Trablus hâkimi olan oğlu Bohemund'un babası ve II. Leon'a karşı Antakya'daki hâkimiyet mücadeleleri ile geçecektir.

2.2.ALMAN HAÇLI SEFERİ'NDE III. BOHEMUND (1197)

III. Bohemund'un II. Leon ile mücadelenin ardından Antakya Haçlı Prinkepliği'nin komşusu olan devletlerde değişen dengeler ve Alman kralı VI.Heinrich'in (1190-1197) tahtını sağlamlaştırdıktan sonra Doğu'ya yönelerek yeni bir Haçlı Seferi düzenlemesi III. Bohemund'u da etkilemiştir.

Selahaddin Eyyûbi'nin ölümünden sonra Eyyûbi Devleti'nde taht kavgaları yaşandı. Ülkeyi bir arada tutacak devlet tecrübesine sahip olmayan Melikü'l-Efdâl

Selahaddin'in etrafındaki birçok devlet adamını küstürdü. Selahaddin Eyyûbî'nin kardeşi el-Adil 1196 yılında Dımaşk'ı el-Efdâl'den alarak Selahaddin'in diğer oğlu el-Aziz'e verdi ve el-Aziz Sultan ilan edildi. Ancak Eyyûbi Devleti'nde iç karışıklıklar ve taht mücadelesi yine son bulmadı (İbnü'l-Esîr: XII, 85-86; Şeşen, 1995: 22). Hiç kuşkusuz bu durum III. Bohemund'u Antakya'da Müslüman hücumlarından korumuştur.

Bunun yanında Selahaddin Eyyûbî döneminde Haçlılarla yapılan antlaşma onun ölümünden sonraki karışıklık döneminde de geçerli olmuştu. Bu dönemde hem el-Adil hem de III. Bohemund ve Henry de Champagne barıştan yana tutum sergilediler. Ancak bu barış Alman İmparatoru VI. Heinrich'nin III. Haçlı Seferi sırasında zedelenen Alman imajını düzeltmek için Doğu'ya sefer düzenlemesi ile bozuldu. Akka Kralı bu Haçlıların gelmesine hiç de memnun olmadı. Henry ve diğer Haçlı reisleri Müslümanlarla savaşmaktansa Selahaddin Eyyûbî'nin oğulları arasında taht kavgalarından yararlanarak Eyyûbîler'i zayıflatmayı tercih etmekteydiler. 1197 yılı Ağustos ayında Almanlar Mainz başpiskoposu Konrad ve Adolf von Holstein'in önderliğinde doğuya geldiler (Şeşen, 1995: 22; Runciman: III, 80).

Alman Haçlılarının Doğu'ya gelir gelmez Müslüman arazilerine saldırması Eyyûbîler ile Haçlılar arasındaki barışında bozulmasına sebep oldu. Akka kralı Henry de Champagne'in 10 Eylül 1197 tarihindeki ani ölümü Haçlıları perişan ederken el-Adil aralarında düşmanlık olan akrabalarını barıştırmak kaydıyla bir ordu hazırlayarak Yafa'ya saldırdı ve ele geçirdi. Ancak Henry de Champagne'in yerine Henry'den dul kalmış Kudüs Kraliçesi İsabella ile evlenmek kaydıyla tahta çıkan Kıbrıs Kralı Amaury de Lugisnan, Alman ordusunun burada olmasından yararlanarak, III. Bohemund'un da Antakya askerleriyle birlikte dâhil olduğu bir ordu ile 1197 yılı Ekim/Kasım ayında Beyrut'u Müslümanların elinden aldı. Bundan sonra Alman Haçlıları yurtlarına geri döndüler. Onların Doğu'dan ayrılmasından sonra Akka kralı Amaury, el-Adil ile bir antlaşma yaptı. Bu antlaşma ile Beyrut ve Cebayl Haçlıların elinde kaldı. Müslümanlar ise Yafa'ya sahip oldu. Taraflar birbirlerinin topraklarında ticaret yapabilecekti (İbnü'l-Esîr: XII, 108-113; Runciman: III, 84; Richard: 235).

Böylece Trablus Haçlı Kontluğu ile Akka Krallığı arasında Müslüman bölgesi kalmamış oluyordu. III. Bohemund ise Haçlıların yardımına giderken dönüşte muhtemelen Alman Haçlılarından destek almak umuduyla Lazikiye ve Cebele'ye saldırılmayı planlamaktaydı. Amacı Trablus Haçlı Kontluğu ile Antakya Haçlı Prinkepsliği arasında kara bağlantısını sağlamaktı. Eğer ki Lazikiye ve Cebele Prinkepsliğe tekrar bağlanırsa her ne kadar sahil şeridinde sıkışmışta olsalar Haçlı devletleri arasında hiçbir Müslüman şehri kalmayacaktı. Haleb meliki ez-Zâhir III.Bohemund tehlikesine karşı Cebele ve Lazikiye'de tedbir aldı. Ancak Almanların ülkelerine dönmeleri ile III. Bohemund buralara hiçbir saldırıda bulunmadan 1197 yılının sonunda Antakya'ya döndü. Böylece Trablus ve Antakya sınırının birleşmesi de gerçekleşemedi (Cahen: 590-591; Richard: 235).

2.3.III. BOHEMUND'UN II. LEON İLE ANTAKYA'DA HÂKİMİYET MÜCADELESİ

Bir fiyasko ile sonuçlanan Alman Haçlı Seferi'nin sonunda Antakya'ya gelen III. Bohemund'u şehirde, bundan sonraki hâkimiyeti sırasında uğraşacağı iç sorunlar beklemekteydi. III. Bohemund, kendisinden sonra Prinkepsliğin başına Raymond'un geçmesini istiyordu. Bu sebeple Trablus Kontu III. Raymond'un ülkesini, büyük oğlu Raymond'a devretmek istemesine karşı çıkararak küçük oğlu Bohemund'u Trablus'a göndermişti. Ancak Alman Haçlılarının Doğu'ya gelmesinden kısa bir süre önce büyük oğlu Raymond geride Raymond-Rupen adında, annesi Ermeni olan bir erkek çocuk bırakarak öldü.

Büyük oğlu Raymond'un tahta çıkmasını istemesine rağmen o hayattayken veliaht olarak tayin edilmemişti ve şimdi Raymond-Rupen'in oğlunun yerine veliaht tayin edilmesi de meşru değildi. Ayrıca II. Leon'un 1194 yılında III. Bohemund'u esir etmesi ve Antakya'yı ele geçirme girişimi Antakya'da, halkın Ermenilere olan tepkisini arttırmıştı. Şimdi II. Leon'un yeğeni olan Rupen'in tahtın varisi olması şehirde tekrar bir gerginliğe sebep olabilirdi. Özellikle de bu çocuğu veliaht tayin ederse diğer oğlu Trablus Kontu IV. Bohemund'un ve şehirde onu destekleyenlerin

hareketlerinden çekindiği için Alice'i ve Raymond-Rupen'i Kilikya'ya, II. Leon'un yanına gönderdi. Bundan sonra II. Leon'un taç giyme töreni¹⁷ yaşandı (Cahen: 591).

Bu törende hazır bulunan Alman İmparatoru VI. Heinrich'in elçisi Kanzler Konrad törenden sonra Alman İmparatorluğu'nun vassali olan Kilikya Ermeni Krallığı'nın Antakya üzerindeki hâkimiyetlerini garanti altına almak için 1198 yılı başlarında Antakya'ya geldi. Konrad, III. Bohemund'a asiller meclisini toplamasını telkin etti. Toplantıda Raymond'un oğlu Raymond-Rupen, III. Bohemund'un veliahdı olarak ilan edildi ve asillerden de ona sadık kalacaklarına dair yemin alındı (Cahen: 591-592; Runciman: III, 86; 157; Ersan, 1996: 90).

Raymond-Rupen'in veliaht olarak tayin edilmesinden sonra III. Bohemund'un endişelerinin yersiz olmadığı da ortaya çıktı. Trablus Kontu olan oğlu IV. Bohemund, Raymond-Rupen'e verilen haklara itiraz etti. IV. Bohemund, Antakya'da kendisine müttelik bulmakta hiç zorlanmadı. Bagras yüzünden II. Leon ile araları bozulmuş olan Templier Şövalyeleri ve yaptığı bağışlarla yanına çekmeyi başardığı Hospitalier Şövalyeleri Trablus Kontu IV. Bohemund'u desteklediler. Şehirde etkili bir güç olan Pisa ve Ceneviz kolonileri ise tıpkı Hospitalier Şövalyeleri gibi ticari imtiyazlarının arttırılmasıyla Trablus Kontu'nun destekçileri oldular. Ermenileri sevmeyen halkında kendi tarafında olmasıyla Trablus Kontu IV. Bohemund 1198 yılı sonlarına doğru Antakya'ya gelerek babası III. Bohemund'u şehirden attı ve halktan kendisine sadakat yemini aldı (Cahen: 592-593; Runciman: III, 87; Ersan, 1996: 90; 2007:157).

III. Bohemund'un sürgün hayatı fazla uzun sürmedi. Ermeni Kralı II. Leon, Papa III. Innocentius'a (1198-1216) bağlılığını bildirmesiyle papalık makamını yanına çekmeyi başardı. Şimdi Antakya'da Raymond-Rupen'in hâkimiyet hakkını sağlamlaştırmak için papalığa elçiler göndererek destek istedi. III. Innocentius ise Ermeni Kilisesi'ni kazanmak için II. Leon'a destek verdi. Trablus kontu ise zaten kilise ile arası pek de iyi olmayan biriydi. Papa'nın II. Leon'u desteklemesi ile kilise ile arasının daha da kötüleşmesinden çekinerek 1199 yılı içerisinde III. Bohemund'un

¹⁷ Ermeni lideri II. Leon Papa III. Celestin'e (1191-1198) ve Alman İmparatoru VI. Heinrich'e gönderdiği elçilerle krallık tacı için uygun olduğunu ve bu liderler tarafından taçlandırılmasını istemişti. Girişimleri sonuç verdi ve II. Leon, 6 Ocak 1198 tarihinde Tarsus katedralinde Alman İmparatoru tarafından Kilikya'ya gönderilen Kanzler Konrad ve Mainz Başpiskoposu Konrad'ın da hazır bulunduğu bir törenle taçlandırıldı (geniş bilgi için bkz. Simbat: 68; Heum: 9; Ersan: 155-156; Kaşgarlı: 56; Runciman: III, 78-79; Cahen: 587-589).

tekrar Antakya'ya dönmesine müsaade etti ve kısa süre içerisinde babası ile arasındaki anlaşmazlığı çözerek onunla barışmayı başardı (Cahen: 393-394; Runciman: III, 87).

III. Bohemund, Antakya'ya döndükten sonra oğlu ile anlaşmayı II. Leon ile anlaşmaya tercih etti. Oğlunun kendisini şehirden tart etmesine yardımcı olan Hospitalier ve Templier şövalyeleriyle de çatışmak yerine onları kazanmaya çalıştı. Özellikle Templier şövalyelerinin Bagras'ın tekrar kendilerine verilmesi yönünde papalığa başvurmaları konusunda III. Bohemund bunların tarafını tuttu. II. Leon ise Antakya'ya sahip olabilmesinin Bagras'ı elinde tutmakla mümkün olacağını bildiğinden onların isteğini duymazlıktan geldi. II. Leon, III. Bohemund ve Antakya Patriği Pierre ile görüşerek onları kendi yanına çekmeyi düşündü ise de Bagras'ı vermemekteki ısrarı Trablus kontu ile arası bozuk olan Patrik Pierre'i bile onun yanına itti. Böylece Trablus kontu IV. Bohemund şimdi her ne kadar papanın isteğiyle Trablus'a dönmüş olsa da Antakya'da her kesimin desteğini sağlamayı başardı (Cahen: 394; Runciman: III, 87).

2.4.III. BOHEMUND'UN ÖLÜMÜ VE ŞAHSİYETİ

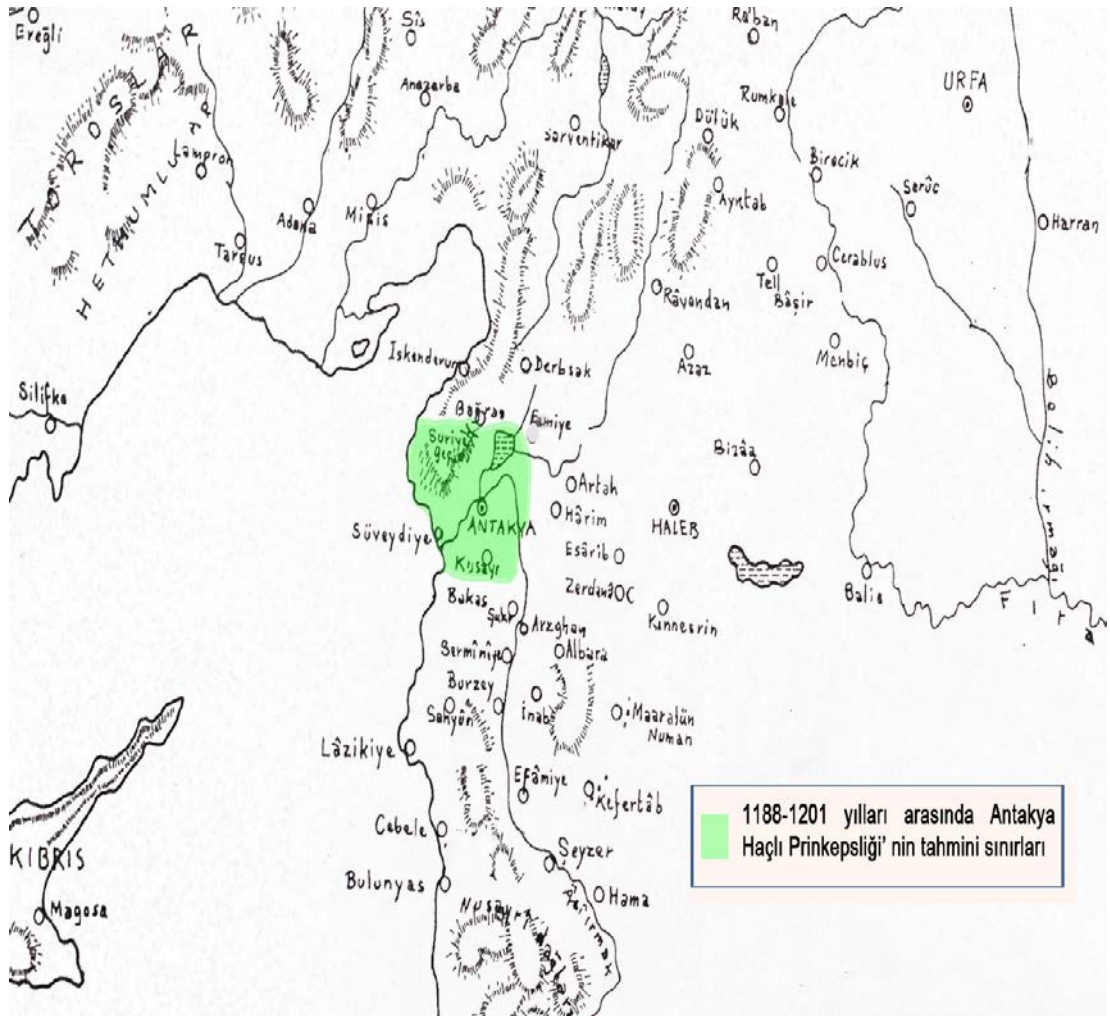
III. Bohemund oğlu ve baronları ile arasındaki husumete son verdikten sonra 1201 yılı Nisan ayında, 57 yaşında öldü (Cahen: 394; Runciman: III, 87). Onun fikir ve davranışları ile ilgili kaynaklarda açık ve net ifadeler yoktur. Ancak hâkimiyeti süresince bölgede etkili ve başarılı bir lider olmadı. Tahta çıkmasından kısa bir süre sonra Harim'de Nureddin'e esir düştü ve komşusu olan Müslümanlara karşı bir iki başarısız saldırı dışında çekimser ve pasif davrandı. Zira özellikle Haleb'deki her iktidar değişikliğinde barış antlaşması ile Antakya'yı Müslüman hücumlarından korumaya çalıştı.

Diğer Haçlı reisleri ile de çıkarları doğrultusunda ilişkiler yürütmeye çalışmıştı. Buna en güzel örnek sanıyoruz ki Trablus kontu III. Raymond ve Kudüs Kralı Guy de Lugisnan ile olan ilişkileridir. III. Raymond hayattayken ona en büyük destek III. Bohemund tarafından verildi. III. Raymond'a yaklaşırken Guy'u karşısına aldı. Ancak Kudüs Krallığı'nın yıkılmasından sonra Guy'un karısı Sibillye'in ve esaretten kurtulmasından sonra da Guy'un maiyetiyle birlikte Trablus'a sığınması

onun bu şehri savunmasına büyük katkı sağlayacağından dolayı aralarındaki sorunları unutarak bu misafirlerini çok iyi karşıladı. Hatta Sûr'da Konrad ve l'İbelinlere karşı Guy'a daha yakın bir politika takip etti, Guy ile birlikte İngiltere Kralı I.Richard'ın yanına Kıbrıs'a gitti.

III. Bohemund'un özel hayatı ise Antakya'nın neredeyse bir iç savaşla karşı karşıya kalmasına sebep oldu. III. Bohemund üç evlilik yaptı. Bunlardan ilki Harim hâkiminin dul karısı ile olan evliliğidir. Bu evlilikten Raymond ve Bohemund adında kendisine varis olabilme hakkına sahip iki çocuğu vardı. Yaptığı diğer iki evlilik ise Antakya'da halk ve özellikle kilise tarafından tasvip edilmedi. İkinci evliliği Bizans İmparatoru Manuel Komnenos'un akrabası Theodora ile olan evliliğidir. Bizans'ın şehirdeki nüfuzunun artmasında sebep olacağı için hem Antakya Patriği hem de halk bu evliliğe karşı çıktı. Üçüncüsü ise Sibllye ile evliliğidir ki yukarıda bahsettiğimiz gibi Sibllye Selahaddin'e casusluk yapmakla suçlanmaktaydı. Ancak III. Bohemund bu evliliği için aforoz olmayı bile göze alarak kiliseyi karşısına aldı. Zaten genel itibariyle kilise ile arası pekiyi değildi ve çıkarları doğrultusunda kiliseye yakınlık gösteriyordu.

III. Bohemund'un hüküm sürdüğü yıllarda Müslümanlar birlik ve beraberlik içerisinde Haçlıları Doğu'dan atmak için mücadele etmişlerdir. III. Bohemund güçlü ve dirayetli bir yönetici değildir. Pasif ve çekimser bir politika takip etmiştir. III.Bohemund'un 40 yıllık hâkimiyet süresinde feth ederek prinkepsliğe dâhil ettiği hiçbir yer yoktur. Aşağıdaki haritada ve Ek-15'deki haritada da görüldüğü gibi onun tahta çıktığı sırada prinkepsliğin sahip olduğu sınırlar hâkimiyetinin sonunda daralmıştır. Antakya Haçlı Prinkepsliği 1201 yılında sadece Antakya ve Kusayr ile Süveydiye limanından ibaret bir devlettir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

III. BOHEMUND DÖNEMİNDE ANTAKYA HAÇLI PRİNKEPSLİĞİ'NDE İDARÎ, İKTİSADÎ, SOSYAL VE KÜLTÜREL HAYAT

1. YÖNETİM ANLAYIŞI VE İDARÎ YAPILANMA

Antakya Haçlı Prinkepsliği Ortaçağ'da yaygın bir yönetim anlayışı olan feodal sisteme göre yapılanmıştır. Devleti yöneten kişi prinkepştir. Prinkepslik unvanı verasete bağlıdır ve iktidarı herkes tarafından kabul edilmiştir. Buna göre prinkeps, tüm haklarını kaidelere uygun bir şekilde devredebilme yetkisine sahiptir (Runciman: II, 249). Prinkepsler aynı zamanda ordunun da başındadır. Bu sebeple kadınların halef olması ihtimal dışıdır. Eğer ki prinkeps genç yaşta ölürse ve varisi devleti yönetemeyecek kadar küçük yaşta ise bu defa eşleri bir başka kişi ile evlendirilmek zorunda bırakılır ya da çocuk büyüyene kadar bir nâib atanır (Cahen, 2010: 217).

Raymond de Poitiers 1149'da öldüğünde en büyük oğlu III. Bohemund daha beş yaşındaydı. O ülkeyi yönetebilecek yaşa gelene kadar bir nâib tayin edilmesi gerekiyordu. Yüksek divan her ne kadar Kudüs Haçlı Kralı III. Baudouin'den bunu istemiş olsa da o bu dönemde Antakya'nın sorumluluğunu üstlenecek durumda değildi. Bu sebeple Antakya patriği Aimery III. Bohemund'un nâibi olarak idareyi eline aldı. Ancak III. Bohemund'un annesi Costance'ın devleti yönetmesi gibi bir ihtimal söz konusu olmadı. Antakya patriğinin de yönetimde kalması uygun olmadığı için bu defa Constance'ın tekrardan evlendirilmesi gereği ortaya çıktı ve Constance 1153 yılında Renaud de Chatillon ile evlendi. Renaud, devleti Constance'ın kocası sıfatıyla yönetti (Runciman: II, 277).

Devlet yönetiminde prinkepse, asillerden oluşan bir yüksek divan yardımcı olurdu. Eğer ki nâib atanması gerekiyorsa bu atama yüksek divan tarafından yapılırdı. Bunun yanında burjuva mahkemeleri ve yüksek memurlar sınıfı da yönetimde prinkepse yardımcı olan kurumlardı. Ancak yukarıda da bahsettiğimiz gibi prinkepsin unvanı verasete tabi idi ve yüksek divan ancak yukarıdaki örnekte olduğu gibi bir

zorunluluk durumunda nâib atanmasına müdahale edebilirdi. Bu divanda prinkeps tarafından tayin edilen yeminli memurlar bulunurdu. Burjuva mahkemeleri ise bizzat hükümdarın vekilleri tarafından denetlenirdi (Runciman: II, 256).

Nâib olarak genel itibariyle ilk önce Kudüs kralı tercih edilirdi. Sonuçta Kudüs krallığı Doğu'daki Haçlı devletlerinin en kıdemlisi idi. Ancak Antakya prinkepsleri Kudüs Krallığına tâbi değildi. III. Bohemund'a nâib olarak ilk etapta Kudüs kralı seçildi. Fakat Kudüs Kralı III. Baudouin, çocuk yaştaki III.Bohemund'un en yakın akrabası sıfatıyla tercih edildi. Antakya hükümdarları Kudüs krallarını kendileriyle aynı mertebede fakat daha kıdemli olarak kabul ederlerdi. Hiçbir zaman Antakya prinkepsi Kudüs kralını kendisinin âmiri ve efendisi olarak görmedi. III.Bohemund'un diğer prinkepslerden farklı bir durumu mevcuttu. O, Akka topraklarında bir iktâyâya sahip olmakla Kudüs kralının vassali durumundaydı (Runciman: II, 255-256; Cahen, 1940: 435-436).

Antakya Haçlı Prinkepsliği'nde yönetimde etkili olan bir diğer faktör ise hiç kuşkusuz Bizans imparatorları idi. Bunun kökeni daha I. Haçlı Seferi ordularının İstanbul'a geldiği sırada asillerin Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos'a ettikleri vassallik yeminine ve Antakya'yı eğer ele geçirirlerse Bizans'a vereceklerine dair verdikleri söze dayanmaktaydı. Bundan sonraki dönemde I. Bohemund ile I. Aleksios Komnenos arasında yapılan Devol Antlaşması ve I. Bohemund'un Bizans'ın vassali olarak Antakya'yı yöneteceğine dair bu antlaşmaya imza atması Bizans İmparatoru I.Aleksios Komnenos ve ondan sonra gelen imparatorların Antakya üzerinde hak iddia etmelerine sebep oldu (Runciman: II, 256-257).

I. Bohemund'dan sonraki prinkepsler, ne Haçlı asillerinin ettiği yemin ile ne de Devol Antlaşması'nın hükümleri ile kendilerini Bizans'a bağlı hissetmediler ve ona göre hareket etmediler. Ancak Bizans imparatorları güçlerini bir şekilde Antakya prinkepslerine kabul ettirdiler. Ioannes Komnenos'un Antakya'ya gelişinde Raymond de Poitiers'in ona bağlılığını sunması, yine I. Manuel Komnenos'un Antakya'ya gelişinde Renaud de Chatillon'un ona bağlılık bildirmesi hatta şehrin İç Kalesi'nin Bizans'a teslimi bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Ancak başları sıkıştığında ve imparatorun desteğine ihtiyaç duyduklarında ona müracaat ettiler. III.Bohemund'un annesi Constance, Bizans İmparatoru Manuel'den kendisine eş seçmesini istemişti.

Constance'ın amacı Antakya'da Manuel'in desteğine dayanarak iktidarını güçlendirmektir. Bu III. Bohemund döneminde de devam etti. III. Bohemund ilk olarak, esaretten kurtulunca İstanbul'a gitti ve kurtuluş parasını Bizans İmparatoru Manuel'den istedi. Sonrasında III. Bohemund Bizans İmparatoru Manuel'in bir yeğeni ile evlenmek kaydıyla onunla ilişkilerini daha da sıkılaştırmaya çalıştı. Fakat bu durum III. Bohemund'un ve ondan önceki prinkepslerin kendilerini Bizans'a bağlı gördükleri anlamına gelmemelidir. Sonuçta Manuel Komnenos 1176 yılında Miryakefalon Savaşı'nda Selçuklulara yenilince eski gücünü kaybetti ve 1180 yılında ölünce prinkepslik üzerindeki Bizans etkisi de tamamen sona erdi.

Antakya Haçlı Prinkepsleri devletin en önemli şehirlerini ve ülke arazisinin büyük kısmını elinde tutuyordu. Sınır bölgelerindeki araziler dışında kalan toprakları dirlik olarak vassallarına verirdi. Stratejik açıdan önemli olan bölgeler ise şövalye tarikatlarına verilerek buraların güvenliği sağlanırdı. Ancak Antakya'da daha çok para iktaları tercih edilirdi (Runciman: II, 256).

Antakya Haçlı Prinkepsliği'nde, Antakya, Lazikiye ve Cebele'ye bütün idareyi elinde tutan birer dük tayin edilirdi. Antakya'nın dükü şehirdeki Frank asillerinden olmakla birlikte Lazikiye ve Cebele'ye tayin edilen dükler genelde yerli halktan seçilirdi. Ayrıca Antakya dükünün yanında da yerli halktan seçilebilen ve 'viskont' denilen bir memur bulunurdu. Antakya hanedanı, asalet sınıfını kontrol edebilmek ve onlar karşısında kendi durumlarını güçlü tutabilmek için daha çok yerli memurları tercih ederlerdi. Bu yerli memurlar ise Bizans döneminden itibaren şehirde varlığını koruyabilmiş olan Rum, Ermeni ve Süryanî menşeli aydınlardan seçilirdi (Runciman: II, 256-257).

Yüksek divan her ne kadar Prinkepsi denetlemek için önemli bir yer işgal etse de prinkepsler devletin siyasetini belirlerken divanın düşüncesine pek aldırış etmiyorlardı. Özellikle yabancı devletlerle ilişkilerinde ve yapılan antlaşmalarda kendi başlarına buyruk hareket ederlerdi (Runciman: II, 257).

2. İKTİSADÎ FAALİYETLER

Haçlı Seferleri'nin bir diğer yönü hiç şüphesiz ki ticarî faaliyetlerdir. Haçlıların Doğu'da ele geçirdikleri yerler Doğu-Batı ticareti için çok önemli yerlerdir. Antakya da kuruluşundan itibaren bulunduğu konum gereği önemli bir ticaret merkezi olmuştur.

Anadolu'dan geçen ticaret yollarının bir ucu Antakya üzerinden Akdeniz'e ulaşmaktaydı. Bu yollardan geçen kervanlar vasıtasıyla özellikle Haleb'e gelen malların bir kısmı Antakya üzerinden denize ulaşmaktadır. Kervanların etkisiyle şehirde ekonominin temelini ticaret oluşturmaktadır. X. Yüzyılın ikinci yarısında Antakya ile Haleb arasında kervan seferleri yapıldığı bilinmektedir (Heyd, 2000: 49-50; Cahen, 2011: 123; Demir, 1996: 14-15).

Antakya'nın bu özelliği Haçlı hâkimiyeti döneminde de devam etti. Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin kuruluşundan itibaren şehirde İtalyan şehir devletlerinin ticaret kolonileri kuruldu. Bu şehir devletleri I. Haçlı Seferi ordularına denizden yardım ettiler ve bu yardımları karşılığında da ticarî imtiyazlar ve koloni kurma hakkı kazandılar. Hatta bazı koloniler her türlü vergiden muhaf tutuldular.

I. Haçlı Seferi ordularının Antakya'yı kuşatmaya başladığı sırada bu ordulara destek vermek amacıyla Süveydiye limanında ilk beliren deniz kuvveti Cenevizliler ya da diğer adıyla Cenovalılar idi. 12 kadırgadan oluşan Cenova filosundaki askerlerin çoğunluğu kuşatmayı yapan Haçlı ordusuna yardım ederken gemilerde kalanlar ise gıda ve malzeme takviyesi yapıyor, denizden gelecek yardımları onlara ulaştırabilmek için bu limanın kapatılmasını engellemeye çalışıyordu. Süveydiye limanı bu Cenovalılar tarafından ele geçirildi ve Antakya'da Haçlı hâkimiyetinin kurulmasına kadar bu liman Cenovalıların elinde kaldı. Bu yardımlarına karşılık I.Bohemund Cenovalılara Antakya'da 30 dükkân, bir pazar, bir çeşme ve bir kilise verdi. Böylece Antakya'da ilk İtalyan kolonisi kurulmuş oldu (Heyd: 145-146; Runciman: II, 245).

Bundan sonra Cenovalılara 1109 yılında Cebele'nin ele geçirilmesi sırasında yaptıkları yardımlardan ötürü Tankred tarafından bu şehrin limanında bir inşaat yeri,

şehrin dışında bir malikâne, Lazikiye’de liman üzerinde bir mahalle ve bir de şato verildi. Dolayısıyla prinkepslikte en büyük ticarî koloni Cenovalılara aitti (Heyd: 161-162; Runciman: II, 245).

1099 yılında 120 gemiden oluşan bir Pisa donanması piskoposları Daimbert komutasında Lazikiye’ye ulaştı. Bu sırada I. Bohemund Antakya’da prinkepsliğini kurmuştu. I. Bohemund Pisalıların yardımıyla Bizans’ın elinde olan Lazikiyeyi kuşattıysa da ele geçiremedi (Heyd: 147). 1108 yılında ise Tankred Lazikiye’yi yine bir Pisa donanmasının yardımıyla ele geçirdi. Bu yardımları karşılığında ise onlara Lazikiye ve Antakya’da birer mahalle ve Lazikiye’de bir kilise verdi (Heyd: 158; Cahen: 104; Runciman: II, 245).

Amalfililer ise daha Haçlı Seferleri’nin başlamasından önce Antakya’da bir mahalleye sahip olmakla birlikte kolonilerini kurmuşlardı. Bu koloni Haçlı hâkimiyeti sırasında da devam etti. Cenevizlilerin mahallesi Amalfililerin mahallesinin yanına kuruldu. III. Bohemund tarafından 1163 yılında Amalfililere Lazikiye limanında üç dükkân verildi (Heyd: 160; Runciman: II, 245).

Venedikliler ise Antakya’ya asker yardımı yapmadılar. Buna rağmen şehirde bir ev, bir kilise ve birkaç dükkâna sahip olmakla Venediklilerin de Antakya’da koloni kurduğu görülmektedir. Ancak prinkepslikteki en küçük koloni Venedik kolonisidir (Heyd: 162).

Doğu’dan Batı’ya giden ticaret yollarının Fırat üzerinden Haleb’e ulaşan kolu Haleb’de ikiye ayrılırdı bu kollardan biri Antakya’ya diğeri ise Lazikiye’ye giderek Akdeniz’e ulaşırdı. Haçlılar Antakya’yı ele geçirdiklerinde bol miktarda kırmızı ve karabiber ele geçirmişlerdi. Bu yönüyle Antakya ve Lazikiye’ye ulaşan ticaret yolları doğrudan Hindistan ile bağlantılı idi (Heyd: 182-183).

Tudelalı Benjamin’e göre (2001: 45), Antakya’nın deniz bağlantısı Süveydiye limanı ile sağlanmaktaydı. Lazikiye limanı Suriye bölgesinin en güzel ve en önemli limanlarından bir tanesiydi ve Antakya’dan iki günlük yürüyüş ile buraya ulaşıldı. Lazikiye limanı her türlü havada emniyetli bir liman olarak bilinirdi.

Antakya'nın diğer önemli limanı ise Cebele idi. Cebele, Hafif tonajlı gemilerin yanaşabileceği, küçük bir çarşısı olan bir liman şehri idi. Buraya Cenevizliler yerleşti. Süveydiye limanı Haleb tacirleri için daha uygun olmasına karşın Cebele gibi küçük bir limandı. Süveydiye limanı genelde Antakya'nın ihtiyacı olan mallar için kullanılırdı (Heyd: 184; Runciman: III, 305).

İpek ve diğer kumaşlar, tarçın, kakule, karanfil, Hindistan cevizi, mis, havlican kökü gibi baharatlar ile çivit, kızılıkök, sandal ağacı, sarısabır ve fildişi gibi mallar, Antakyalı Rum, Ermeni ve yerli Hristiyan tacirler tarafından limanlara taşınırdı. Prinkepslik bu mallardan vergi alırdı. III. Bohemund döneminde, 1200 yılına doğru Pisalılar mallarıyla Haleb'e giderken Asi Nehri üzerindeki müstahkem Demirköprü'den geçerken Antakya Prinkepsliği'ne vergi ödemekteydi (Heyd: 192; Runciman: III, 305).

Antakya Haçlı Prinkepsliği bu limanlar sayesinde İslâm ülkeleri ile Batı arasındaki ticarete transitlik vazifesi yapmaktaydı. Ancak 1188 yılında Selahaddin Eyyûbi'nin Antakya Prinkepsliği'ne düzenlediği sefer ile Cebele ve Lazikiye, Prinkepsliğin sınırları dışında kaldı. Devletin ticari hayatına çok büyük bir darbe vuran bu gelişmeden sonra şehirdeki ticaret kolonileri, alış verişlerini Süveydiye limanı ile gerçekleştirdiler (Heyd: 359).

Kervanlardan ve kolonilerden elde edilen gelirlerin dışında Antakya Prinkepsliği'nin sahip olduğu topraklarda üretilen ürünler de önemli bir gelir kaynağı idi. Örneğin Antakya, ipeğin başlıca üretim merkezlerinden bir tanesiydi. Haçlılar şehri zapt ettiklerinde şehirde çok miktarda gümüş, altın, mücevherler ve kıymetli vazoların yanında tamamen ipekten dokunmuş halılar ve kumaşlar da buldular. Haçlı hâkimiyeti sırasında da ipek üretimi devam etti. Ayrıca Lazikiye'de de '*samit*' adı verilen ağır altın işlemeli ipekli kumaşlar üretiliyordu. Antakya'nın güneyinde bulunan dağlardaki ormanlarda kereste üretilirdi. Mısır'daki Fatîmiler ve sonrasında da Eyyûbîler donanma yapımında Antakya'dan kereste alırlardı. Ayrıca diğer ahşap malzemelerde üretilmekteydi. Bunların yanında Antakya'da Yahudîlerin tekelinde cam üretimi de yapılırdı (Heyd: 194; Runciman: III, 301). 1170 yılından önce Antakya'yı ziyaret eden Tudelalı Benjamin'e göre (s.45), Antakya'da cam imalatı ile uğraşan 10 Yahudi bulunmaktaydı.

Antakya Haçlı Prinkepsliği kurulduğu yıllarda altın para basmaya başlamıştı. Devletin gücünün bir kaynağını da basılan bu altın sikkeler oluştururdu. O dönemde altın para basımı sadece Sicilya ve Müslüman Endülüs’de yapılırdı. Bu da Antakya Prinkepsliği’nin gücünün bir kanıtıdır. Altın sikke basımı için şövalye tarikatlarına ve kolonilere müsaade edilmezdi. Bu hak sadece prinkepse aitti (Runciman: III, 308-309). Raymond de Poitiers ve III. Bohemund’un bastırdıkları sikkeler ise gümüştü. Altın para yerine gümüş para basılması devletin eski gücünü kaybetmeye başladığını göstermektedir. III. Bohemund’un bastırdığı para, babası Raymond de Poitiers’in bastırdığı sikkeyle hemen hemen aynı görünüme sahipti. Her iki paranın da üzerinde ‘aydaki adam’ figürü kullanılmıştı. Ancak Raymond de Poitiers döneminde basılan para % 60-65 gümüş içerirken III. Bohemund döneminde %30-35 gümüş içeren sikkeler bastırılmıştır (Ciggaar-Metcalf, 2006: 301-302).

3. SOSYAL VE KÜLTÜREL HAYAT

3.1 Halk

Antakya, önemli bir kültür ve ticaret merkezi olması sebebiyle ve kurulduğu coğrafyanın da etkisiyle, kuruluşundan itibaren sık sık istilaya uğramıştır. Bu sebepten farklı dinden ve ırktan insanların bir arada yaşadığı bir şehir olmuştur. Şehir bu özelliğini Haçlı hâkimiyeti sırasında da korumuştur.

Antakya’da yukarıda bahsettiğimiz Cenovalı, Pisalı, Venedikli ve Amalfili kolonilerin insanları yaşamaktaydı. Bu insanlar kendi dillerini konuşurlar ve komşularıyla pek fazla diyaloga girmezlerdi. Kendi içlerine kapanık bir hayat yaşarlardı. Bunun yanında Antakya’da oldukça fazla Rumca konuşan yerli Hristiyan bulunuyordu. Ayrıca Ermeni Kilisesine mensup Ermeni kolonileri de mevcuttu. Antakya’nın dışında Lazikiye’de de Rumca konuşan yerli Hristiyanların sayısı az değildi. Manastırlar genellikle Ortodoks olmakla birlikte buralarda da Rumca konuşulmakta idi. Ancak genel itibariyle Antakya Haçlıları Kuzey Fransızları ve Normanlar tarafından konuşulan “Langue d’oeil” dilini kullanmaktaydılar (Runciman: II, 244-246). Şehirde az da olsa Yahudinin yaşadığı bilinmektedir (Tudelalı-Ratisbonlu: 45).

Haçlılar, yerlilerin büyük bölümünü hatta yerli Hıristiyanları bile sapkın olarak görmekteydiler. Onların kiliselerini ve zengin soylularının mallarını çıkarlarına göre yağmalamaktaydılar. Ancak doğuya geldikten bir asır sonra sayılarının az olmasından dolayı bölgenin kültürüne Haçlılar da uymaya başlamıştır. Özellikle Antakya’da soylu sınıf, yerli Ermeni ve Rum ailelerle evlilikler tesis etmiştir (Cahen: 233; Runciman: II, 244). Buna rağmen 1193 yılında III. Bohemund’un II. Leon tarafından esir edildiği ve Antakya’yı ele geçirmek için II. Leon’un adamlarını Antakya’ya gönderdiği sırada yaşanan halk isyanı, Antakya’nın Latin halkının ve şehirdeki Bizanslı Rumların, Ermeni cemaatini pek de sevmediğini açıkça göstermektedir. Bu isyanda yukarıda bahsettiğimiz gibi, İtalyan kolonileri de şehirdeki Latinler ve Rumlarla birlikte hareket ettiler. Onlar bunu, Ermeni hâkimiyeti altında ticaretlerini sürdüremeyeceklerini düşündükleri için yapmışlardı. Ancak bu düşünce bile Ermeniler ile aralarında genel olarak bir anlaşmazlığın olduğunu açık bir şekilde göstermektedir.

Ortaçağ’ın ünlü seyyahlarından İbn Cübeyr, III. Bohemund döneminde 1184 yılı içerisinde Antakya’ya gelmiş ve şehirde yedi gün kalmıştır. İbn Cübeyr (2008: 250) seyahatnamesinde, Antakya’nın Hıristiyan kadınlarının Müslüman kadınlar gibi giyindiklerini, bu kadınların konuşmalarının düzgün, kendilerinin tesettürlü ve peçeli olduklarını bildirir. Kendisi tam da Hz. İsa’nın doğum gününde, Hıristiyanların Büyük Bayramında şehirdedir ve Hıristiyan kadınların bayramda ipekli elbiseler giydiklerini, renkli peçeler taktıklarını, altın işlemeli papuçlar kullandıklarını, kiliseye gelen kadınların aynı Müslüman kadınlar gibi süslandiklerini ve kına yakıp kokular sürdüklerini bildirmektedir. Ancak İbn Cübeyr diğer cemaatler ile ilgili bilgi vermemektedir. Antakya’da bu dönemde muhtemelen Müslümanlar da yaşamaktaydı. Ancak onların şehirdeki durumlarıyla ilgili bir bilgiye sahip değiliz.

3.2 Kilise

Antakya, Haçlılar için ticarî öneminin yanında dinî olarak da önemli bir şehirdi. Hıristiyanlık Kudüs dışında ilk defa Antakya’da yayılma imkânı bulmuştu. M. S. 38 yılında Havarilerden Barbanas ve daha sonra da Pavlos Hıristiyanlığı yaymak için yaptıkları seyahatlerde Antakya’yı bir merkez olarak kullanmışlardı. Hatta Hz. İsa’nın öğretilerine inanan Antakyalı Yahudilere “Hıristiyan” adı ilk defa

burada kullanılmıştı. Bunun yanında şehir IV. Yüzyılda metropolitlik, V. Yüzyılda patriklik merkezi oldu (Bahadır: 31-31; Sahillioğlu: 229).

Haçlı hâkimiyeti öncesinde 1054 yılında Bizans Kilisesi papalıkla bağlarını kopardı (schisma/ayrılık) ve İmparatorluktaki kiliseler Antakya da dâhil Ortodoks adetlerine göre şekillendi. Ancak Antakya Kilisesi, Haçlı Prinkepsliği'nin kuruluşundan sonra Katolik adetlere göre yeniden düzenlendi ve Lâtin Doğu kiliseleri içerisinde Kudüs'den sonra önem bakımından ikinci sırada yer aldı. Trablus ve Urfa Kontlukları arazilerindeki kiliseler, kilise bakımından Antakya patriğine bağlandı. Sûr şehri de gelenek olarak Antakya Kilisesine bağlı olmakla birlikte Papa II. Paschalis (1099-1118) tarafından Kudüs Kilisesine bağlandı (Cahen: 30; Runciman: II, 260).

Antakya Patriği, ruhanî meclis tarafından seçilirdi. Ancak Antakya Prinkepsi tarafından ataması yapılırdı. Prinkepslerin Antakya Patriğini görevden alma yetkisi de vardı. Tarsus, Misis ve Urfa başpiskoposlukları Antakya patriğinin emrindeydi. Fakat bu piskoposlukların sayısı siyasî şartlara göre değişirdi. Ayrıca patriğe bağlı dokuz Lâtin başrahipliği mevcuttu. En önemli manastır kuruluşları ise Aziz Pavlos, Aziz Georgius ve St. Symeon manastırları idi (Runciman: II, 260).

Antakya Haçlı Prinkepsliği'nde Lâtin kilisesi bu şekilde örgütlenmişti. Lâtinler Doğu'ya ilk geldiklerinde her ne kadar yerli Hıristiyanlar da dâhil Doğu'daki halkları inanç yönünden sapkın olarak görseler de Haçlı egemenliği altındaki alanlarda Ortodoks kiliselerinin de örgütlendiği görölmektedir. Antakya'da da bir Ortodoks kilisesi mevcuttu ve bu kilisenin yetki alanında Beyrut'un ve Akka'nın Ortodoks kiliseleri de bulunmaktaydı (Hamilton, 1980: 312).

Haçlı devletleri içerisinde Ortodoks kilisesi ile Lâtin kilisesi arasındaki egemenlik mücadelesi en çok Antakya'da göröldü. Bizans'ın Ortodoks kilisesi Antakya'dan pek de kolay vazgeçmek istemiyordu. Bizans imparatorları Antakya'ya hâkimiyetlerini her kabul ettirdiklerinde şehre bir Ortodoks patrik tayin ediyorlardı. Prinkepslikte Ermeni kilisesi de önemli bir yer tutmaktaydı. Bu Ermeni kilisesi genel olarak Ortodokslara karşı bir denge unsuru olarak kullanılmaktaydı (Runciman: II, 269).

4. HOSPİTALİER VE TEMPLİER ŞÖVALYE TARİKATLARININ ANTAKYA'DAKİ FAALİYETLERİ

Haçlı seferleri tarihine damgasını vurmuş gelişmelerden bir tanesi hiç şüphesiz şövalye tarikatlerinin kurulmasıdır. Bu tarikatlardan ilk kurulan Hospitalier Tarikatıdır. Bu tarikat esasen 1070 yılında Amalfi şehrindeki bazı dindarlar tarafından Kudüs'de fakir Hıristiyan hacıların ihtiyaçlarını karşılamak için şehrin o zamanki Mısırlı valisinin verdiği izinle, bir darülaceze ve kimsesizler yurdu olarak kurulmuştu. Bu kuruluş manastırlı dindarlar tarafından hizmete açılmış olmakla beraber bir üstad tarafından yönetiliyordu. Kudüs'ün Haçlılar tarafından zaptı sırasında Hıristiyanlara yardım etmiş olan Gerard adındaki bu üstad Kudüs'ün ele geçirilmesinden sonra başında olduğu kuruma Haçlıların bağışta bulunmasını sağladı. Bundan sonra pek çok hacı onun emri altına girmeye başladı. Hospitalier Tarikatı olarak adlandırılan bu tarikat 1118 yılından sonra hacılara ve kimsesizlere hizmet etmek olan misyonlarına ek olarak din uğruna savaşan silahlı bir güç haline gelmeye başladı. Kendilerini diğer savaşçılardan ayırmak için bu tarikata mensup olan şövalyeler zırhlarının üzerine giydikleri mantolarına beyaz bir haç takmaya başladılar (Runciman: II, 129-130; Altan, 2003a: 87-90).

Hospitalier Şövalye Tarikatı'nın kurulduğu sıralarda Templier Tarikatı da ortaya çıkmaya başladı. Champagne şövalyelerinden Hugue de Payens tarafından kurulan örgüt Kudüs Kralı I. Baudouin tarafından Süleyman Mabedi'nin bulunduğu ve Müslümanların Mescid-i Aksâ'yı inşa ettikleri yere yerleştirildi. Tarikat, yerleştikleri yere hitafen "Templier (Tapınakçılar)" adı ile anıldı. Ortaçağ İslâm tarihçileri ise Templierler'i "Dâviyye" ismini vermektedirler. Kuruluşundan kısa bir süre sonra üç farklı grup halinde örgütlendi. Bunlardan biri tamamının asalet sınıfına mensup olduğu şövalyelerden oluşmaktaydı; diğeri halktan gelen ve cemaatin işlerini gören, at uşaklığı yapan ve silah taşıyanlardan oluşmaktaydı; bir diğeri ise askeri olmayan işleri gören ruhanilerden meydana gelmekteydi. Bu tarikatın mensupları Katolik papazlar gibi asla evlenmezlerdi. Tarikata bağlı olan şövalyelerin işaretleri beyaz pelerinleri üzerine taktıkları kırmızı haç, uşakların işaretleri ise siyah üzerine kırmızı haç idi. Kısa zamanda bu örgüt de aldığı yardımlarla büyümeye başladı. (Runciman: II, 130; Altan: 90-91; Sırma, 1996: 153-155;).

Bu tarikatlar Kudüs krallığına ve diğer Haçlı devletlerine her zaman hazır bulabilecekleri eğitimli bir ordu desteği sağlamaktaydı. Doğu'daki Haçlı topraklarında bağışlar ya da satın almalar yoluyla oldukça geniş arazilere ve güçlü kalelere sahip olmaya başladılar ve zamanla Papalığa bağlı ancak tamamen özerk bir yapıya kavuştular. Haçlı devletleri de bu tarikatlara, genelde ülke için stratejik öneme sahip yerleri bağışlamaktaydı. Böylece buraların savunmasını bu tarikatlara devrediyorlardı. (Cahen: 225; Runciman: II, 247).

Yapılan bağışların dışında tarikatlar hacıları Avrupa'dan belli bir ücret karşılığında Kudüs'e taşımaya başladılar. Bunun yanında ilerleyen dönemlerde bankerlik de yapmaya başladılar. Özellikle 12. yüzyılın sonuna doğru Templier Şövalyeleri bu kredi dağıtım işini düzenli bir ticarî faaliyet haline getirdiler. (Runciman: III, 309-310).

Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin yüksek divanında bu tarikatların reisleri tarafından görevlendirilmiş olan bir kişi bulunmaktaydı. Ancak bu kişiler devletin izlediği siyasette etkili değillerdi. Divanda sadece tavsiye verme yetkileri vardı. Ayrıca III. Bohemund döneminde Nureddin Zengi'nin faaliyetlerine karşılık Prinkepsliğin güneydeki arazilerinin büyük kısmı Hospitalier Şövalyelerine verdi. el-Markâb Kalesi'nde Hospitalierlerin elinde bulunmaktaydı. Antakya'nın kuzeyindeki Bagras'a sahip olan Templier Şövalyelerine ise bu kalenin çevresindeki arazi verilmişti. Bunun yanında Darbısâk Kalesi de bu Şövalye tarikatının kontrolündeydi (Runciman: II, 262; II, 314). Bu tarikatlar diğer Haçlı devletlerinde olduğu gibi III.Bohemund'un 1177 yılındaki Harim seferi sırasında bu kuşatmaya destek göndermişlerdi.

Selahaddin Eyyûbî'nin 1188 yılında Antakya'da yaptığı fetihler sonucunda Templier Tarikatı'nın elinde bulunan Bagras ve Darbısâk kaleleri bu tarikatın elinden alındı. III. Bohemund bilmediğimiz bir sebepten bu kalelerin savunması için Templier Şövalyelerine destek göndermedi. Ancak sonrasında, Bagras Kalesi Ermenilerin eline geçmesi ile III. Bohemund bu durumu kalan topraklarının güvenliği açısından bir tehlike olarak gördüğünde II. Leon ile bir mücadeleye girişti. III. Bohemund, hâkimiyetinin son yıllarında bu kalenin Templier Şövalyelerine geri verilmesini sağlamak için II. Leon ile müzakerelerde bulundu ise de II. Leon buna yanaşmadı.

Templier Şövalyeleri ise bu kaleye tekrar sahip olabilmek için Papalık nezdinde girişimlerde bulundu ancak bir sonuç alamadı.

5. İMÂR FAALİYETLERİ

Selevkos'lar döneminde bu devletin başkendi olarak kurulan Antakya, Asi Nehri'nin sol yakasında kıyısında, uzun dikdörtgen şeklinde imâr edilmiş bir şehirdir. Etrafındaki surların uzunluğu 12 kilometredir (Sahillioğlu: 228). Bu surların 360 burcu vardır. Şehrin kalesi ise dağın tepesinde, surların içerisinde inşa edilmiştir. Beş kapısı bulunan şehrin çok geniş bir alanda inşa edilmiş büyük bir şehir olduğu bilinmektedir (Bakır, 2008: 1-2). Antakya'ya Haçlılar geldiklerinde şehrin surlarına hayran kaldılar. Şehir Haçlılar tarafından hile ile ele geçirildiği için surlar fazla hasar görmedi. Haçlı reisleri bu surları tamir etmek için fazla uğraşmadı (Runciman: III, 313-314).

Tudelalı Benjamin (s. 45), Antakya'yı ziyaretinde şehrin çok büyük olduğunu, şehrin müstahkem surlarla çevrili olduğunu, eteklerinde kurulduğu dağın tepesinde bir su kaynağının bulunduğunu ve Antakya Prinkepsi III. Bohemund tarafından görevlendirilen bir kişinin bu suyu yer altından giden kanallarla şehrin önde gelen kişilerinin evlerine dağıtımını yaptığını bahseder.

İbn Cübeyr ise Antakya'yı ziyareti sırasında hayran kaldığı Antakya Kilisesi'nin mimarî yapısını ayrıntılı bir şekilde bize anlatmaktadır. İbn Cübeyr'e göre (s. 250), Antakya Kilisesi çok güzel süslenmiştir. Kilisesin iç duvarları tamamen altın ile kaplıdır. İbn Cübeyr bu yapıdaki renkli mermer levhaların bir benzerini görmediğini ve bu levhaların yeşil taşlarla taçlandırıldığını, bunların üst taraflarına sıra halinde tezhipli vitraylar konulduğunu ve kilisenin içerisinde yansıyan ışığın insanın gözünü alacak kadar güçlü olduğunu bildirir. Yapımında kilolarca altının kullanıldığı kilisenin bir de renkli mermer sütunlar üzerinde duran ve kubbe üstüne kubbe biçiminde yapılan çan kulesi bulunmaktadır. Haçlılar buna "Sütunlar Kulesi" adını vermişlerdir.

SONUÇ

Antakya Prinkepsi Renaud de Chatillon'un 1160 yılında Müslümanlara esir düşmesinden sonra 1161 yılında tahta çıkan ve 1201 yılında ölümüne kadar tahtta kalan III. Bohemund kendisine kadar olan prinkepsler içerisinde en uzun süre tahtta kalan kişidir. Hâkimiyeti sırasında diğer Haçlı reisleriyle iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Ancak III. Bohemund'un hâkimiyet dönemi Haçlı liderleri arasında artık birlik ve beraberliğin kalmadığı, Doğu'daki Haçlı hâkimiyetinin çözülmeye başladığı bir dönemdir. Haçlı liderleri arasındaki ayrılıklarda III. Bohemund'da kendi devletinin çıkarlarını korumak adına bir siyaset takip etmiştir. Zira bu süre zarfında özellikle Kudüs Haçlı Krallığı yıkılmış, Trablus Haçlı Kontluğu Antakya Haçlı Prinkepsliği'ne bağlanmış ve Akka Krallığı'nın kurulmasına kadar Haçlı reisleri arasında tek müstakil devlet başkanı III. Bohemund olmuştur. Bu dönemde Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin sınırları Müslümanların hücumları sonucu oldukça küçülmüştür.

III. Bohemund'un hüküm sürdüğü yıllarda, yakınındaki Müslüman dünyası Nureddin Zengî, Selahaddin Eyyûbî ve II. Kılıçarslan gibi güçlü hükümdarlar tarafından yönetilmiştir. III. Bohemund Nureddin Zengî ve Selahaddin Eyyûbî ile mücadele etmiş ve özellikle Selahaddin Eyyûbî'nin Antakya'da yatığı hücumlar sonucu prinkepsliğin sınırları daralmıştır. Bu akınlar sırasında onunla mücadele etmeye cesaret edememiş, Selahaddin'in fethettiği kalelerin yardımına dahi gidememiştir. III. Haçlı Seferi sırasında ise Kıbrıs adasına giderek İngiltere kralı Richard'a ettiği bağlılık yemini dışında bu sefere aktif olarak destek vermemiştir. Bu seferin sonunda III. Bohemund, elinde kalan toprakları muhafaza edebilmek için Selahaddin'e bağlılık yemini etmek zorunda kalmış ve bir nevi Eyyûbî Devleti'nin vassali haline gelmiştir. Selahaddin'den sonraki dönemde ise Eyyûbîler, iç sorunlarla uğraşırken III. Bohemund Antakya'da Müslüman hücumlarından kurtulmuştur.

III. Bohemund'un hâkimiyet yıllarında Selçuklu Devleti ile münasebetlerine rastlamadık. Zira Antakya Haçlı Prinkepsliği bu dönemde zaten Selçuklular ile sınır komşusu değildi. Bunun yanında Prinkepsliğin etrafı güçlü Müslüman devletler olan Zengîler ve sonrasında da Eyyûbîler tarafından çevrilidir.

III. Bohemund'un hâkimiyeti sırasında en etkili devletlerden birisi de hiç şüphesiz Bizans İmparatorluğu'dur. III. Bohemund'un Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos ile ilişkileri Nureddin Zengî'nin Antakya Haçlı Prinkepsliği'ne hücum etmesini engellemiştir. Ancak I. Manuel'in ölümünden sonra imparatorluk iç sorunlara yönelmiş ve Anadolu ve Suriye bölgesindeki etkisini kaybetmiştir. Bu durum III. Bohemund'un Prinkepsliğin yönetiminde daha rahat hareket etmesini sağlamıştır.

III. Bohemund döneminin diğer bir önemli özelliği zaman zaman Kilikya Ermenileri ile girdiği mücadeledir. Kilikya'daki Ermeniler Bizans'ın Anadolu'daki etkisini kaybetmesinden sonra bağımsız hareket etmeye ve bölgede etkili bir güç olmaya çalışmışlardır. Bir taraftan Selçuklularla mücadele ederken bir taraftan da güney'e Antakya'ya doğru topraklarını genişletme çabası içerisine girmişlerdir. Bu gelişme ise III. Bohemund'un Müslümanlara karşı antlaşmalar yoluyla daha pasif ancak kuzeyde Ermenilere karşı daha aktif bir politika takip etmesine vesile olmuştur. Ancak III. Bohemund'un hâkimiyetinin son yıllarında bir krallık olarak karşımıza çıkan Kilikya Ermenileri Antakya Haçlı Prinkepsliği'nde etkili bir unsur olmuştur.

KAYNAKÇA

- Ansbert (1928). *Historia de Expeditione Fiderici Imperatoris*, (neşr: Chroust), *Quellen zur Geschichte des Kreuzzuges Kaiser Friderichs I*, Berlin.
- Altan, Ebru (2001). “Haçlıların Anadolu’da İzlediği Yollar”, *Belleten*, LXV, S. 243, Ağustos, s. 571-582.
- Altan, Ebru (2003a). “Templier ve Hospitalier Tarikatlarının Kuruluşu”, *Belleten*, LXVI, S. 245-247, s. 87-93.
- Altan, Ebru (2003b). *İkinci Haçlı Seferi 1147-1148*, Ankara: TTK
- Altınay, Ahmet Refik (2007). *Haçlılar (1095-1291)*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Anna Komnena (1996). *Alexiad*, (Çev: Bilge Umar), İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Anonim Süryanî Vekayinâmesi (1933). *The First and Second Crusades from an Anonymous Syriac Cronicle*, (Çev: A. S. Trinton), *JRAS*, s. 69-101.
- Arık, Feda Şamil (1992-1994). “Selçuklular Zamanında Anadolu’da Meydana Gelen Depremler”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XVI, S. 27, Ankara, s. 13-31.
- Asbridge, S. Thomas (2000). *The Creation of The Principality of Antioch 1098-1130*, Woodbridge: The Boydell Pres.
- Azimî, (1998). *Vekâyinâme*, (nşr. ve çev. Ali Sevim), *Azimî Tarihi, Selçuklularla İlgili Bölümler (H. 430-538: M. 1038/39-1143/44)*, Ankara: TTK Yayınları.
- Bahadır, Gürhan (2010). *İslâm Fethinden Haçlılara Kadar Antakya (M.S. 636-1100)*, Antakya: Antakya Belediyesi.
- Bailly, Auguste (1974). *Bizans Tarihi*, (Çev: Haluk Şaman), C. II, İstanbul: Tercuman Yayınları.
- Bakır, Abdülhalik (2008). “Yakut el-Hamevi’nin ‘Mu’cemu’l-Büldan’ Adlı Eserine Göre Antakya”, Hatay Tarihi Sempozyumu, Antakya.
- Bernard Le Trésorier (1871). *Cronique D’Ernoul*, (Çev: M. L. De Mas Latrie), Paris.
- Bouchier, E. S. (1921). *A Short History of Antioch*, London: Oxford Basıl Blackwell.
- Buzpınar, Ş. T. “Lazikiye”, *TDVİA*, XXVII, s. 117-118.
- Cahen, Claude (1940). *La Syrie du Nord a l’époque Des Croisades Et La Principauté Franque D’Antioche*, Paris.
- Cahen, Claude (2010). *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, (Türkçeye Çev: Mustafa Daş), İstanbul: Yeditepe Yayınları.

- Cahen, Claude (2011). *Osmanlılardan Önce Anadolu*, (Çev.: Erol Üyepazarcı), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Canbolat, Atilla (2006). *Hatay Türkmen Aşiretleri ve Bu Aşiretlerin İskânı (18. ve 19. Yüzyıllar)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demir, Ataman (1996). *Çağlar İçinde Antakya*, İstanbul: Akbank Kültür Sanat Yayınları.
- Demirkent, Işın (1988). "Hıttîn Zaferi ve Kudüs'ün Müslümanlarca Fethinin Batıdaki Akisleri", *Belleten*, LII (Aralık 1988), S. 205, s. 1547-1555.
- Demirkent, Işın (1990). *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, C. I, Ankara: TTK Yayınları.
- Demirkent, Işın (1992). "Haçlı Seferleri Dönemi Kalelerinden Râvendan", *Belleten*, LVI, S. 215, s. 371-389.
- Demirkent, Işın (1994). *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1118-1146)*, C. II, Ankara: TTK Yayınları.
- Demirkent, Işın (1996). *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan*, Ankara: TTK.
- Demirkent, Işın (1997). *Haçlı Seferleri*, İstanbul: Dünya Yayıncılık.
- Demirkent, Işın "Bizans", *TDVİA*, VI, s. 230-244.
- Demirkent, Işın "Haçlılar", *TDVİA*, XIV, s.525-546.
- Demirkent, Işın (2002). "Haçlı Seferleri ve Türkler", *Türkler*, VI, Ankara: Yeni Türkiye Yayını, s. 651-656.
- Demirkent, Işın (2003). "Tatikios (Türk Asıllı Bir Bizans Kumandanı)", *Belleten*, LXVII (Nisan 2003), S. 248, s. 93-110.
- Dokdemir, Hayati (1998). *Antakya Haçlı Devleti'nde Roger de Salerna Devri Tarihi (1112-1119)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Durmaz, Sayime (2004). *Haçlılar ve Doğu Hıristiyanlığı XI-XIII. Yüzyıllar*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ebû Şâme (1956). "Kitâbü'r-Ravzateyn fî Ahbâri'd-devleteyn en-Nurîyye ve's-Salâhiyye", (Yay: Muhammed Hilmi), C. I-II, Kahire.

- Ersan, Mehmet (1996). “Rupenliler Dönemi’nde Kilikya Ermeni Krallığı ile Antakya Haçlı Prinkepsliği’nin Çukurova’da Hâkimiyet Mücadelesi”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XIII, s. 83-96.
- Ersan, Mehmet (2007). *Selçuklular Zamanında Anadolu’da Ermeniler*, Ankara: TTK Yayınları.
- el-Gamidî (1996). “Haçlılara Karşı Salahaddin Eyyubi’nin Cihad Stratejisi, *USES (23-24 Kasım 1996)*, Diyarbakır: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi yayını, s.214-215.
- Gökhan, İlyas (2005). “XIII. Yüzyılda Maraş Şehri”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 13, s. 196–222.
- Gökhan, İlyas (2006). “Memlük Devleti’nin Kilikya Ermenileri ile Siyasi İlişkileri”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 165, s. 117-158.
- Gökhan İ.- Kaya S. (2008). *VII-XVI. Asırlarda Maraş Emîrleri (Emîr, Melik, Bey, Senyör, Beylerbeyi, Sancakbeyi)*, Kahramanmaraş: Ukde Yayınları.
- Hamilton, Bernard (1980). *The Lâtin Church in the Crusader States (the Secular Church)*, London: Variorum Publications.
- “Harim” (1987). *İA*, C. V-I, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Hetum, *Vekâyinâme*. (Türkçe Çev: H. Andreasyan), Ankara: TTK Basılmamış Tercüme Eserler, nr. 69.
- Heyd, W. (2000). *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, (Çev: Enver Ziya Karal), Ankara: TTK.
- Holt, P.M (1999). *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517’ye Yakın Doğu*, (Çev: Özden Arıkan), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Holt, P.M (2007). *Haçlı Devletleri ve Komşuları*, (Çev: Tanju Akad), İstanbul: Kitap Yayınları.
- Honigmann, Ernst (1970). *Bizans Devleti’nin Doğu Sınırı*, (Çev: Fikret Işıltan), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Honigmann, Ernst (1979). “Tel-Bâşir”, *İA*, C. 12/1, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Hovedan, Roger de (t.y). *The Annals of Roger de Hovedan*, (Çev: Henry T. Riley), C. II, London.
- İbn Cübeyr, (2008). *Endülüsten Kutsal Topraklara Seyahatnâme*, (Çev: İsmail Güler), İstanbul: Selenge Yayınları.
- İbn Kesîr (2000). *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, (Çev: Mehmet Keskin), XII-XIII, İstanbul: Çağrı Yayınları.

- Üsâme İbn Münkız (1992). *İbretler Kitabı (Kitab el-İ'tibar)*, (Çev: Yusuf Ziya Cömert), İstanbul: Ses Yayınları.
- İbn Şeddâd (1994). “*en-Nevâdirü's-Sultaniyye ve'l-Mehâsini'l-Yusufiyye*”, Kahire.
- İbn Vâsıl (1953-1977). *Müferricü'l-Kürûb fi Ahbâri Beni Eyyûb*, Neşr: C. Şeyyal-H.M. Rabi', C. I-II, Kahire.
- İbü'l-Esîr (1987). *el-Kamil fi't-Tarih*, (Çev: A. Özeydın), C. X-XI-XII, İstanbul: Bahar Yayınları.
- İbnü'l-İbrî Ebü'l-Ferec (Bar Hebraeus) (1987–1999). *Vekâyinâme*, (Çev: Ö. Rıza Doğrul), *Abu'l Farac Tarihi*, II, Ankara: TTK.
- Kasımoğlu, Kasım (1996). “Beytül-Makdis Bölgesinde Eyyubilerin Haçlılara Karşı Mücadelesi”, *USES (23-24 Kasım 1996)*, Diyarbakır: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayını, s. 73-82.
- Kaşgarlı, Mehlika Aktok (1990). *Kilikya Tâbi Ermeni Baronluğu Tarihi*, Ankara: Kök Yayınları.
- Kaya, Selim (2006). *I. Gıyaseddin Keyhüsrevve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, Ankara: TTK.
- Kaya S.-Kıyılı R. (2009). “Antakya'da Ortaçağ'da Meydana Gelen Doğal Âfet ve Salgın Hastalıklara Bir Bakış”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, VI, S. XII, s. 403-416.
- Keskin, Mustafa (2002). “Gazi Süleyman Şah ve Türkiye Selçuklu Devleti'nin Kuruluşu”, *Türkler*, VI, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Kinnamos, Ioannes (2001). *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı*, (Editör: Işın Demirkent), Ankara: TTK Yayınları.
- Küçüksipahioğlu, Birsal (2002). “Haçlı Devletleri”, *Türkler*, VI, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 505-520.
- Küçüksipahioğlu, Birsal (2007). *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Lyons M. C. –D. E. P Jackson (2006). *Selâhaddîn*, (Çev: Zehra Savar), İstanbul: Pınar Yayınları.
- Maalouf, Amin (1997). *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, (Çev: M. A. Kılıçbay), İstanbul: Telos Yayıncılık.
- Merçil, Erdoğan (1999). “Haçlı Seferleri Sırasında Büyük Selçuklu Devleti'nin Durumu”, *UHSS*, Ankara: TTK.

- Merçil, Erdoğan (2002). “Türkiye Selçukluları”, *Türkler*, VI, Ankara: Yeni Türkiye Yayını, s. 503–528.
- Metcalf D. M. (2006). “Six Unresolved Problems in the Monetary History of Antioch 969-1268”, *East and West in the Medieval Eastern Mediterranean: Antioch from the Byzantine reconquest until the end of the Crusader principality*, (Editor. K. Ciggaar, D. M. Metcalf), Peeters Publisher, s. 262-282.
- Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullâh (2001). *Câmiu'd-Düvel Selçuklular Tarihi II, Anadolu Selçukluları ve Beylikler*, (yay: Ali Öngül), İzmir: Akademi Kitabevi
- Niketas Khoniates (1995). *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, (Çev: Fikret Işıltan), Ankara: TTK Yayınları.
- Niketas Khoniates (2006). *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1180-1195) Komnenos Hanedanı'nın Sonu ve II. Isaakios Angelos Devri*, (Çev: Işın Demirkent), İstanbul: Dünya Yayınları.
- Nomiku, H. A (1997). *Haçlı Seferleri*, (Çev: Kriton Dinçman), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Orstrogorsky, George (1999). *Bizans Devleti Tarihi*, (Çev: Fikret Işıltan), Ankara: TTK Yayınları.
- Özaydın, Abdülkerim (1990). *Sultan Muhammed Tapar Devri Selçuklu Tarihi (1105-1118)*, Ankara: TTK Yayınları.
- Özaydın, Abdülkerim (2001). *Sultan Berkyaruk Devri Selçuklu Tarihi(485-498/1092-1104)*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basım Yayım.
- Özonur, Şebnem (2008). *Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin Sonu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Enstitüsü.
- Prawer, Joshua (1980). *Crusader Institutions*, New York: Oxford University Press.
- Richard, Jean (2005). *The Crusades c.1071- c.1291*, New York: Cambridge Pres.
- Runciman, Steven (1989). *Haçlı Seferleri Tarihi*, I-III, (Çev: F. Işıltan), Ankara: TTK.
- Sahillioğlu, Halil. “Antakya”, *TDVİA*, III, İstanbul.
- Said Sadri Şeyh İkrimi (1996). “Kudüs ve Haçlı Savaşları”, *USES (23-24 Kasım 1996)*, s. 105-115, Diyarbakır: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi yayını.
- Sertel, Savaş (2006). *XI. Ve XIII. Yüzyıllarda Türk-Ermeni İlişkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sevim, Ali (1993). *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*, Ankara: TTK Yayınları.

- Sevim, Ali (1989). *Suriye ve Filistin Selçukluları*, Ankara: TTK Yayınları.
- Sevim, Ali “Keyhüsrev I”, *TDVİA*, XXV, s.347-349.
- Sırma, İhsan S. (1996). “*Haçlı Seferlerinde “Templier”ler, ya da “Din Savaşçıları”*”, *USES (23-24 Kasım 1996)*, Diyarbakır: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi yayını, s. 152-158.
- Simbat, *Vekâyinâme (951-1334)*, (Çev: Hırant D. Andreasyan), TTK Basılmamış Tercüme Kısım.
- Sümer, Faruk (1963). “Çukur-Ova Tarihine Dâir Araştırmalar”, *AÜDTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, S. 1, Ankara, s. 1-99.
- Süryanî Mikhaîl (1944). *Süryanî Keşiş Mikhaîl’in Vekâyinâmesi (1042-1193, 1195-1229)*, (Çev: H. D. Andreasyan), Ankara: TTK Basılmamış tercüme kısımları.
- Şeşen, Ramazan (1987). *Salâhaddîn Eyyûbî ve Devlet*, İstanbul: Çağ Yayınları.
- Şeşen, Ramazan (1990). “Hittîn’de Selahaddin’in Ordusu”, *Bellekten*, LIV (Nisan 1990), S. 209, s. 427-434.
- Şeşen, Ramazan (2000). *Salâhaddîn Eyyûbî ve Devri*, İstanbul: İSAR.
- Şeşen, Ramazan “Eyyûbîler”, *TDVİA*, XII, 20-23.
- Şeşen, Ramazan “Hittîn Savaşı”, *TDVİA*, XVII, s. 165-166.
- Tekin, Mehmet (1994). *Kısa Hatay Tarihi*, Hatay: Kültür Basım Yayınları.
- Tekin, Mehmet (1993). *Hatay Tarihi*, Antakya: Hatay Kültür ve Sanat Yayınları.
- Tekin, Mehmet (2001). *Hatay’ın Tarihçesi ve Eski Antakya Kütüphaneleri*, Antakya: Özire Basımevi.
- et-Temimi, Şeyh Es’ad (1996). “Kudüs”, *USES (23-24 Kasım 1996)*, s. 116-137, Diyarbakır: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi yayını.
- Tudelalı B.-Ratisbon’lu P. (2001). *Ortaçağ’da (12. yy.) İki Yahudi Seyyahın Avrupa, Asya ve Afrika Gözlemleri*, (Çev: Nuh Arslantaş), İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Turan, Osman (1971). *Selçuklular Zamanında Türkiye Siyasi Tarih Alp Arslan’dan Osman Gazi’ye*, İstanbul: Turan Neşriyat Yurdu.
- Turan, Osman. “Keyhüsrev I”, *İA*, VI, s. 613-620.
- Ulvân, Abdullah Nasîh (1992). *Kudüs Fatihî Selâhaddîn Eyyûbî*, (Çev: Mustafa Salih Çakmaklı), İstanbul: Seçkin Yayınları.
- Umar, Bilge (1993). *Türkiye’deki Tarihsel Adlar*, İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Urfalı Mateos. (2000). *Vekâyinâme*, (Çev: Hırant D. Andreasyan, notlar: E. Dulaurer, M.H. Yinanç), *Urfalı Mateos Vekâyinâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor’un Zeyli (1136-1162)*, (3. Baskı), Ankara: TTK Yayınları.

- Urfalı Vahram. *Vekâyinâme, Kilikya Kralları Tarihi*, (Çev: H. Andreasyan), Ankara: TTK Basılmamış tercüme kısımları.
- Usta, Aydın. (2008). *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri Müslüman Haçlı Siyasi İttifakları*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Willermus Tyrensis (1943). *A History of Deeds Done Beyond The Sea*, C. II, (Çev: E. A. Babcock- A. C. Krey), New York: Columbia University Press.
- Willermus Tyrensis (2009). *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği (1143-1163)*, (Çev: Ergin Ayan), Ankara: Karadeniz Dergisi Yayınları.
- Yewdale, R. Baliey (1917). *Bohemund I, Prince of Antioch*, Amsterdam.

EK-1 ANTAKYA PRİNKEPSLERİ LİSTESİ

I. Bohemund Dönemi (1098-1101)

Tankred (nâib) Dönemi (1101-1103)

I. Bohemund (tekrar) Dönemi (1103-1104)

Tankred Dönemi (nâib) Dönemi (1104-1112)

Roger de Salerne Dönemi (1112-1119)

II. Baudouin (nâib) Dönemi (1119-1126)

II. Bohemund Dönemi (1126-1130)

Constance (nâibe) Dönemi (1130-1136)

Raymond de Poitiers Dönemi (1136-1149)

Constance (nâibe) Dönemi (1149-1153)

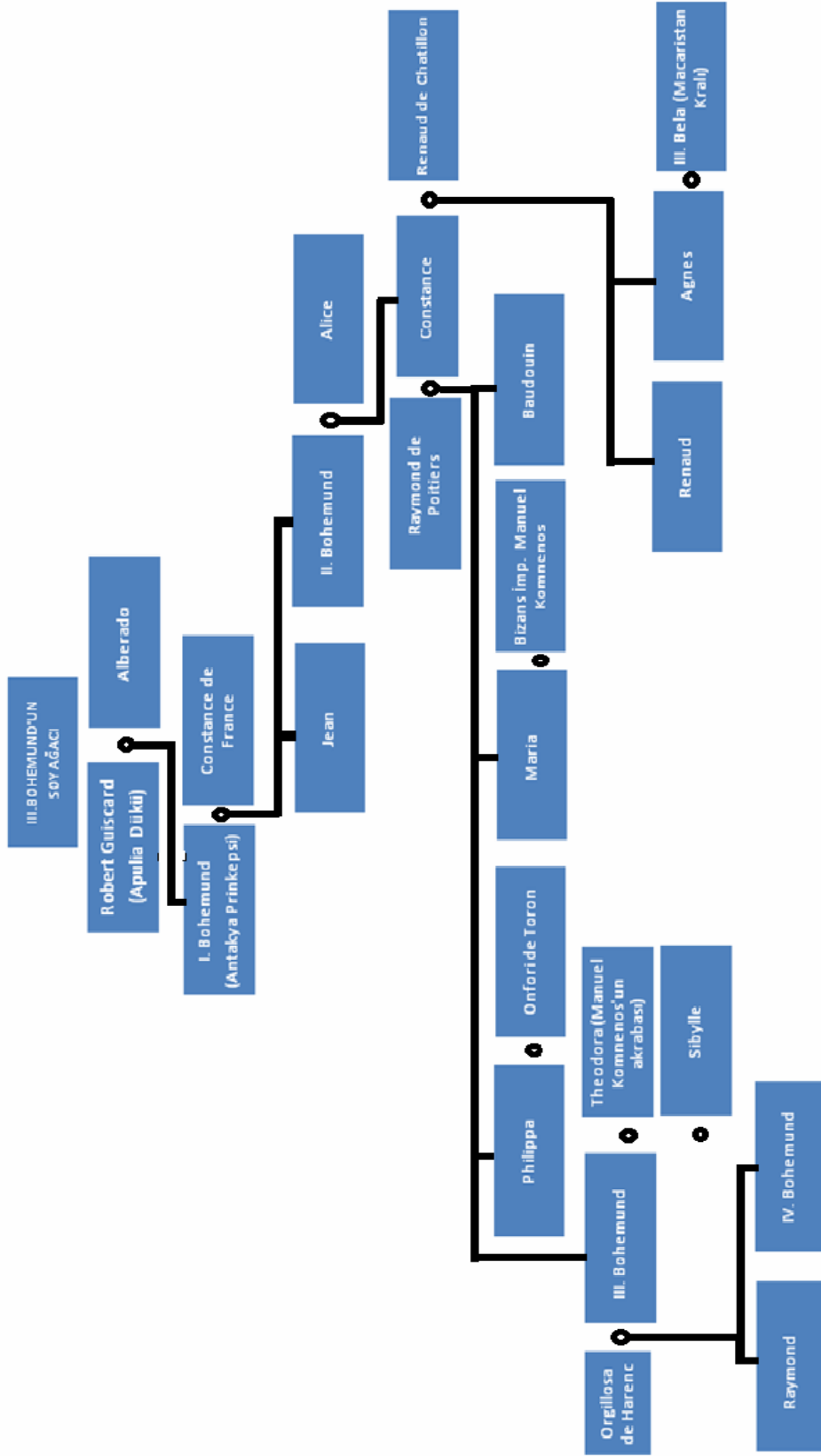
Renaud de Chatillon Dönemi (1153-1161)

III. Bohemund Dönemi (1161-1201)

IV. Bohemund Dönemi (1201-1233)

V. Bohemund Dönemi (1233-1252)

VI. Bohemund Dönemi (1252-1268)

EK- 2 III. BOHEMUND'UN SOY AĞACI

ANTAKYA'NIN LÂTİN PATRİKLERİ (1100-1292)

- Bernard of Valence (1100-1135)
 Ralph of Domfront (1135-1140)
 Aimery of Limoges (1140-1193)
 II. Ralph (1193-1196)
 I. Peter of Angoulême (1196-1208)
 II. Peter of Ivrea (1209-1217)
 Peter of Capua (1219)
 Rainier (1219-1225)
 Albert of Rizzato (1227-1246)
 Opizo dei Fieschi (1247-1292)

ANTAKYA'NIN ORTODOKS PATRİKLERİ (1088/1091-1308)

- IV. John (1088/1091-1100)
V. John (1106-1134)
Luke (1137/1138-1156)
III. Athanasius (1157-1170)
II. Cyril (1173-1179)
IV. Theodore Balsamon (1189-1195)
II. Symeon (1206-1239)
David (1245-1258)
I. Euthymius (1258-1274)
V. Theodosius Villehardouin (1278-1283/1284)
Arsenius (1283/1284-1286)
III. Cyril (1287-1308)

ANTAKYA'NIN YAKUBÎ PATRİKLERİ (1090-1292)

- VII. Athanasius (1090-1129)
XII. John (1130-1137)
VIII. Athanasius (1138-1166)
Süryanî Mikhail (1166-1199)
IX. Athanasius (1199-1207)
XIV. John (1208-1220)
II. Ignatius (1222-1252)
VII. Dionysius (1252-1261)
XV. John (1252-1263)
III. Ignatius (1264-1282)
IV. Ignatius Philoxenus (1283-1292)

*The Letter of the Patriarch of Antioch to Henry, king of
England.*

“ By the grace of the Holy God, and of the Apostolic See, the Patriarch of Antioch, to Henry, by the same grace, the most illustrious king of the English, his beloved lord and friend— may he govern in Him, through whom kings govern. With tears and with sighs by these presents we announce to your excellency, the dire and inexpressible grief which we feel for the unexpected and terrible disaster that has lately befallen us, or, indeed, all Christendom we may rather say. Let all the world listen, with yourself, to this our grief, that it may know whence proceed our tears and our lamentations, or what is their end. On the fourth day of the month of July, in the year of the Word made incarnate one thousand one hundred and eighty-seven, Saladin, having gathered together a multitude of our foreign foes, engaged with those of the Christians who were in the land of Jerusalem, and, having routed their forces, triumphed over them to his heart's content; the vivifying Cross being exposed to the ridicule of the Turks; the king being taken prisoner, and the Master of the Temple, as also prince Raymond, being slain by this accursed Saladin with his own hands; while bishops, Templars, and Hospitallers, in all a multitude of nearly twelve hundred, and thirty thousand foot were slaughtered in the defence of the Holy Cross, besides a considerable number who were afterwards slain, or made prisoners in the cities which he took. After this, being quite satiated with the blood of the Christians, he took Tiberias and fortified it; and then, he had laid siege to the noble city of Acre, to Caiphas, Cæsarea, Joppa, Nazareth, Sebaste, Neapolis, Lydda, Ramatha, Assur, Hebron, Bethlehem, and, last of all, the Holy City of Jerusalem, and the Sepulchre of our Lord, vowing that he would cut it into pieces and throw its fragments into the deep. As for the rest, fearful anxiety possesses us every day and every hour, amid our doubts whether these various places may not be subjugated to his dominion, and their inhabitants slain or made captive, especially as it is well

known that they are deprived of provisions, horses, munitions of war, and defenders. By reason of this mighty anger and indignation of God poured forth upon us from above, with tears we eat our bread, and are alarmed with dreadful apprehensions, lest the Sepulchre of our Lord may be delivered to strange nations, and lest we few, who still remain in this Christian land, may, if succours are tardy in their arrival, and our enemies press on, have to bow our necks to the swords of the smiters. Now as, in prudence, counsel, and riches, you surpass the other kings of the West, your aid we have always looked for; and we therefore pray that you will hasten to bring your powerful succour to the Holy Land. If you delay so to do, then the Sepulchre of the Lord, with the noble city of Antioch, and the territory adjacent thereto, will exist as an everlasting reproach to foreign nations. Be mindful of your glories and of your name, that so, God, who has raised you to a throne, may through you be exalted; and if you are ready to give your assistance to so worthy an object, either coming yourself to us, or sending to us the wished-for succours, then to you, after God, will be imputed the liberation of the Holy Land. We ourselves, with all possible contrition, and smiting our guilty breast, cry unto God that He will give to you both the will and the ability of thus acting to the praise and glory of His name; wherefore, at this, the last gasp of life, in your clemency lend your aid to the Holy Land and to ourselves. Otherwise, we who, subjected to various perils, have been afflicted with a lingering illness, shall have nothing to expect but immediate death for ourselves, and that after the blood of the Christians has been poured forth, the Sepulchre of our Lord, with the noble city of Antioch, and the country thereto adjacent, will, to the eternal disgrace of foreign nations, be captured. We do further entreat, that you will receive our recommendations of our dearly beloved brethren, the bishops of Gabalus and Valenia, whom on this matter we have despatched to you. Farewell."

EK-6 ANTAKYA PATRİĞİ AİMERY'NİN SELAHADDİN EYYÛBİ'YE KARŞI
İNGİLTERE KRALI II. HENRY'YE YAZDIĞI MEKTUP

(Roger de Hovedan, *The Annals of Roger de Hovedan*)

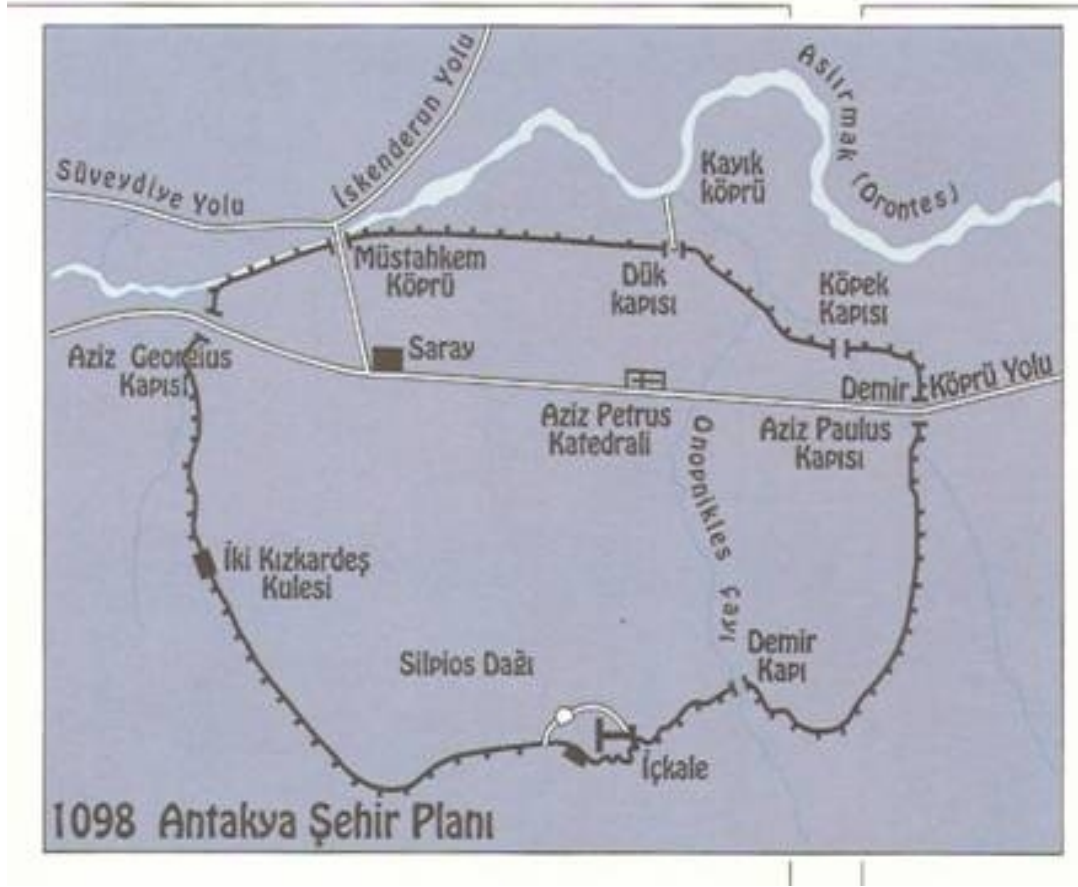
The Letter of Henry, king of England, to the Patriarchs of Jerusalem and Antioch, and Raymond, prince of Antioch.

“To the venerable fathers in Christ, and his friends, A. and E., the Patriarchs of Antioch and Jerusalem, and to Raymond, prince of Antioch, and to all the Christian people of the Church in the East, Henry, by the same grace, king of England, duke of Normandy and Aquitaine, and earl of Anjou, health and consolation in Christ. Inasmuch as, our sins so requiring it,

the Lord has in our times visited our iniquities with the rod of His vengeance, and has, by the Divine judgment, permitted the land which was redeemed with His own blood to be polluted by the hands of the unbelievers; it is therefore becoming, that we, and all who belong to the Christian religion, and are professors of that name, should attend with pious zeal to the desolate state of the said land, and make it our endeavour with all our might to impart thereto our aid and counsel. Wherefore, as A., by the grace of God, the venerable bishop of Valenia, has, with a profusion of tears and deep sighs, disclosed unto us the griefs and calamities with which the Eastern Church is afflicted, the greater the danger we behold impending, the more strenuous and immediate is the assistance which we are prompted by compassion to give. Having, therefore, faith and confidence in Him, who never forsakes those who put their trust in Him, act manfully, and let your hearts be strengthened in the Lord; for we believe that now is the prophecy of Isaiah fulfilled; “Jerusalem, lift up thine eyes round about and see; all they gather themselves together, they come to thee —; Then thou shalt see, and flow together, and thine heart shall fear, and be enlarged; because the abundance of the sea shall be converted unto thee, the forces of the Gentiles shall come unto thee.”⁸³ For now, the Lord, who looks down upon the sons of men, that He may see if man is of good understanding or seeks God, has so aroused the feelings of the Christians, which were before asleep, to His own service, that every one who is of the Lord’s side, has now girded his sword to his thigh, and each one reckons himself as blessed and faithful, who leaves his father and his mother and all things besides, that he may be able to avenge the injuries done to Christ, and to the Holy Land. Wherefore, be ye firm, and you shall speedily see the assistance of the Lord which is now preparing for you. For sooner than you could believe, such vast multitudes of the faithful will by land and sea come to your rescue, as ‘Eye hath not seen nor ear heard, nor hath it entered into the heart of man to conceive;’ and whom the Lord has prepared for the deliverance of your land. Among other princes as well, I and my son, rejecting the pomps of this world, and setting at nought all its pleasures, and all things that belong to this world being laid aside, will shortly, by the assistance of the Lord, visit you in our own persons. Farewell.”

EK-7 İNGİLTERE KRALI II. HENRY’NİN KUDÜS PATRİĞİ VE
III. BOHEMUND’A CEVABI MEKTUBU

(Roger de Hovedan, *The Annals of Roger de Hovedan*)

EK-8 ANTAKYA ŞEHİR PLANI

(I. Demirkent, *Haçlı Seferleri*)

EK-9 GÜNÜMÜZDE ANTAKYA SURLARI

EK-9 GÜNÜMÜZDE ANTAKYA SURLARI

EK-10 GÜNÜMÜZDE BAGRAS (BAKRAS) KALESİ

EK-11 DARBISÂK KALESİ

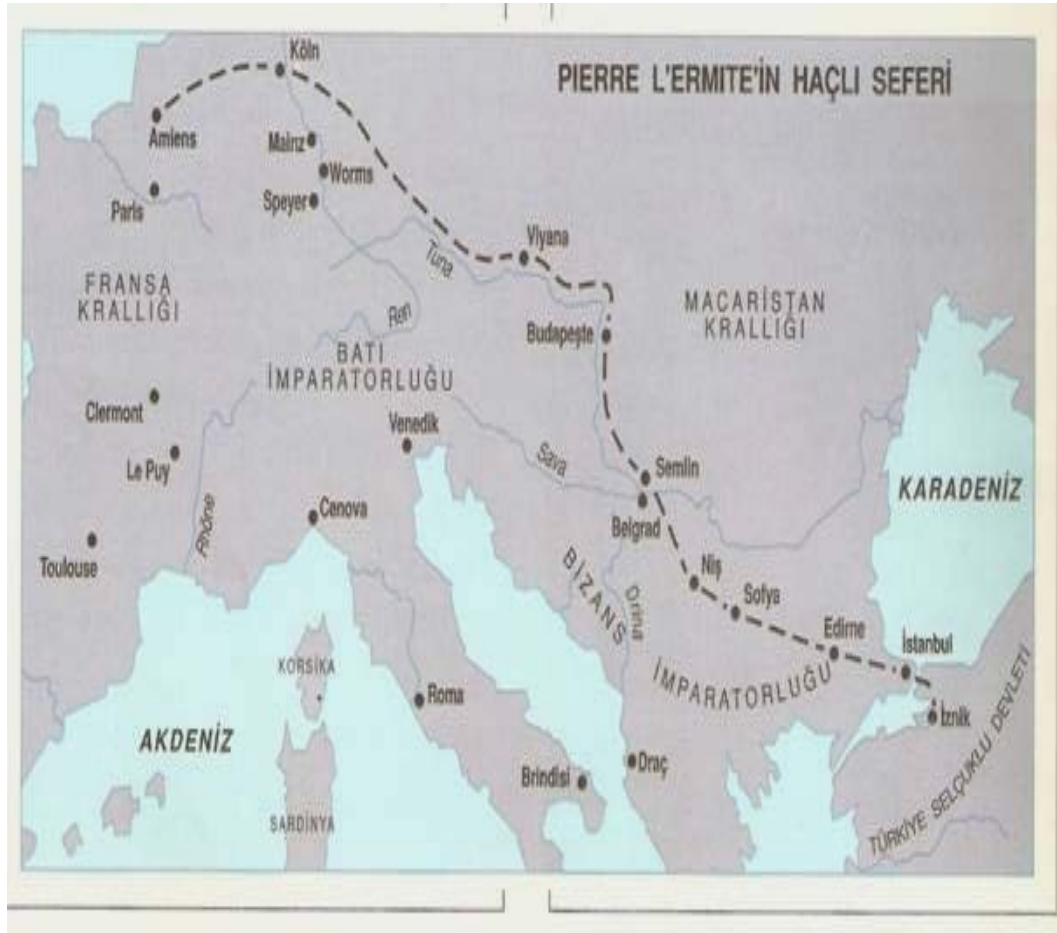
III. Bohemund Döneminde basılan sikke. Sol tarafta sikkenin ön yüzü “ayın içindeki adam” figürü, sağda sikkenin arka yüzü Haç sembolü

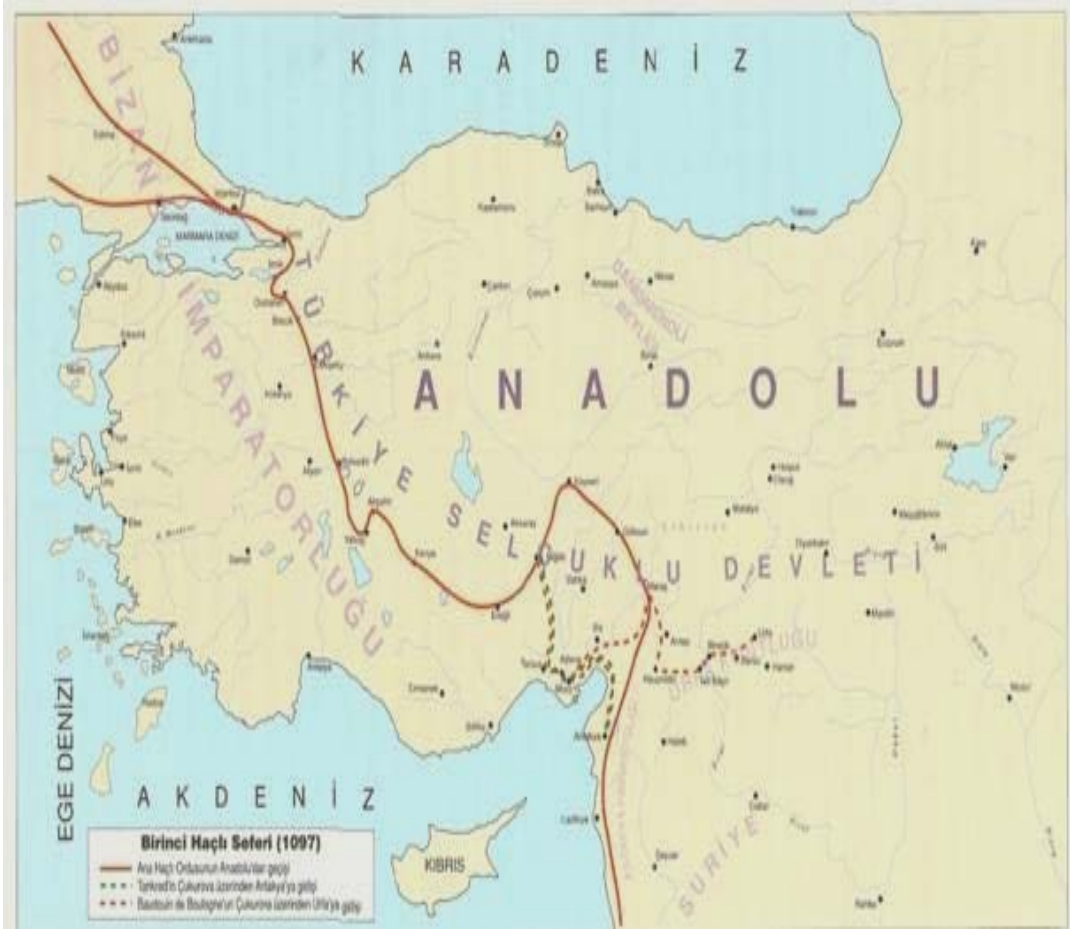

III. Bohemund'un Mührü

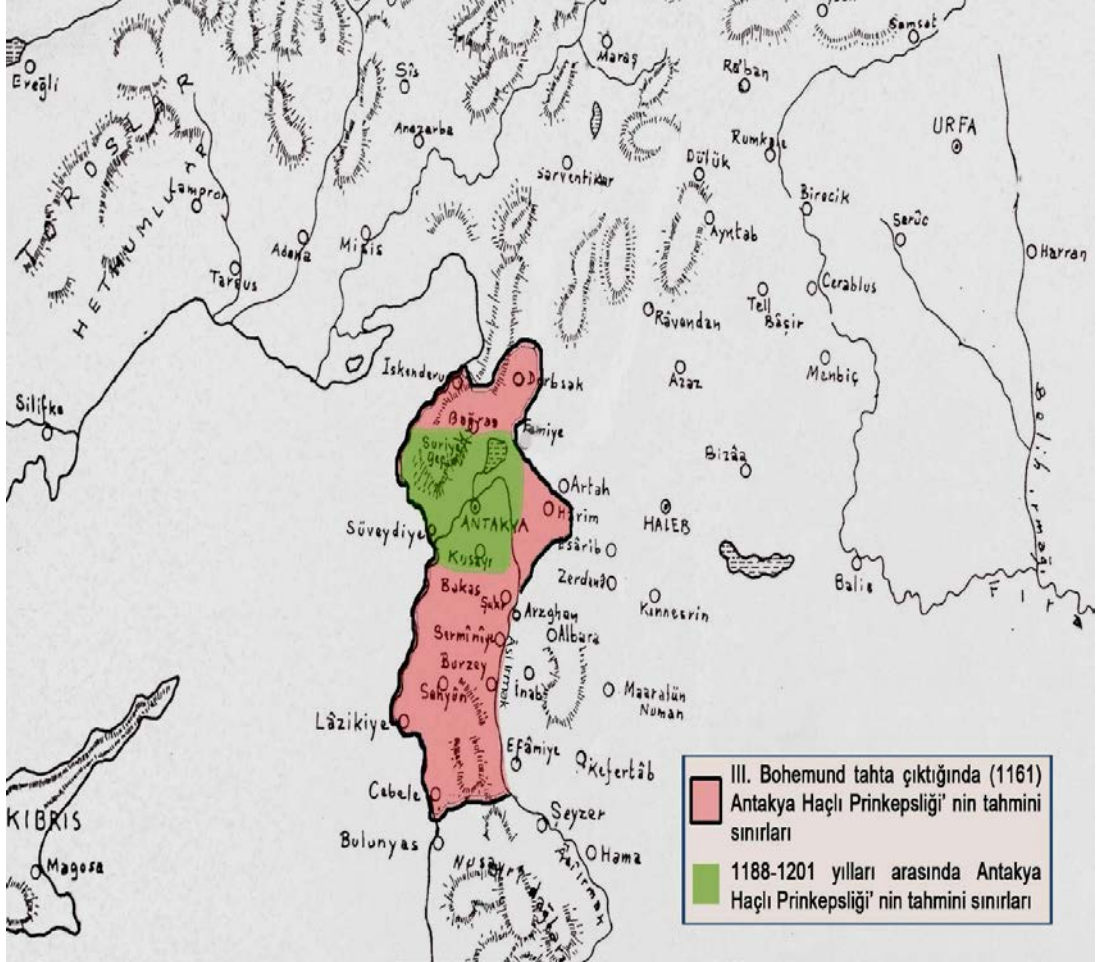
EK- 12 ÜSTTE III. BOHEMUND DÖNEMİNDE BASILAN PARA

(www.yorkcoins.com), ALTTA III. BOHEMUND'UN MÜHRÜ (Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi, II*).

EK-13 HAÇLI SEFERİ'NDE PIERRE L'ERMİTE'İN ORDUSUNUN İZLEDİĞİ YOL (Demirkent, *Haçlı Seferleri*)

EK- 14 BİRİNCİ HAÇLI SEFERİ'NDE HAÇLI ORDULARININ ANADOLU'DA İZLEDİĞİ YOLLAR (Demirkent, Haçlı Seferleri)

EK- 15 III. BOHEMUND DÖNEMİ'NDE ANTAKYA HAÇLI PRİNKEPSLİĞİ'NİN TAHMİNİ SINIRLARI

EK-16 ÜÇÜNCÜ HAÇLI SEFERİ'NDE HAÇLI ORDULARININ İZLEDİĞİ YOL
(I. Demirkent, *Haçlı Seferleri*)

